

**EBEVEYNLERİ BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ AİLEYE SAHİP
ERGENLERİN ALGILADIKLARI ANNE-BABA KABULÜ,
PSİKOLOJİK UYUMU VE AFFETME EĞİLİMİ ARASINDAKİ
İLİŞKİ**

Merve Altın

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ARALIK, 2023

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren üç (3) ay sonra tezdin fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Merve

Soyadı: Altın

Bölümü: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

İmza:

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Ebeveynleri Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyumu ve Affetme Eğilimi Arasındaki İlişki

İngilizce Adı: The Relationship Between Perceived Parental Acceptance Of The Adolescents' Coming From Divorced And Married Families, Their Psychological Adjustments And Forgiveness

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Merve Altın

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Merve Altın tarafından hazırlanan “Algılanan Anne-Baba Reddi ve Sahtekârlık Fenomeni Arasındaki İlişkide Psikolojik Uyumsuzluğun Aracı Rolü” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Behire Elif KUYUMCU

(Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Dr.Öğr. Üyesi Hatice ŞINGİR

(Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Gazi Üniversitesi)

Üye: Dr.Öğr. Üyesi Gülçin KARADENİZ

(Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 03/11/2023

Bu tezin Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban ÇETİN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez yazma sürecimde, bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren ve destekleyen tez danışmanım değerli hocam, Doç. Dr. Behire Elif KUYUMCU'ya göstermiş olduğu; anlayış, ilgi ve yardımları için sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisans ve Yüksek Lisans sürecimde, katkı sağlayan ve üzerimde emeği olan saygıdeğer tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında olduğu gibi tez yazım sürecimde de sabır ve anlayışla yanımda olan annem Şehri ALTIN ve babam Harun ALTIN'a; canım kardeşlerim, Emre Safa ALTIN, Sümeyye ALTIN ve Melisa ALTIN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte, beni dinleyen, desteğini esirgemeyen, her adımında beni daha da cesaretlendiren; mesafe olarak uzak olsa da varlığını her zaman yanımda hissettiğim arkadaşım Fatma BAYKAL CEYHAN'a çok teşekkür ederim.

Süreç boyunca görev yaptığım tüm okullardaki idarecilerime destekleri ve anlayışları için çok teşekkür ederim.

Araştırma için kapılarını açan tüm idareci ve meslektaşlarım ile çalışmaya katılan tüm öğrencilere sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

**EBEVEYLERİ BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ AİLEYE SAHİP
ERGENLERİN ALGILADIKLARI ANNE-BABA KABULÜ,
PSİKOLOJİK UYUMU VE AFFETME EĞİLİMİ ARASINDAKİ
İLİŞKİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Merve Altın

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Aralık 2023

ÖZ

Bu araştırmanın amacı ebeveynleri boşanmış ve ebeveynleri evli ergenlerin algıladıkları anne-baba kabulü, bu ergenlerin psikolojik uyumları ve affetmeleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca bu çalışmada algılanan anne-baba kabulü ile affetme arasındaki ilişkide psikolojik uyumun rolü de incelenmiştir. Bunlara ek olarak, bazı demografik değişkenlere göre algılanan anne-baba kabulünün, psikolojik uyumun ve affetmenin farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Araştırma grubu anne-babası boşanmış ve hayatta olan 200 öğrenci ile anne-babası evli ve hayatta olan 300 öğrenci olmak üzere toplam 500 ortaokul ve lise öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada verileri toplamak için Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul Red Ölçeği-Kısa Form (EKRO), Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ), Ergenlerde Affetme Ölçeği (EAÖ) ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde bağımsız t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), korelasyon ve aracılık testleri kullanılmıştır. Evli aileden gelen ergenlerin algıladıkları baba kabulü arttıkça affetme düzeyleri ve algılanan anne kabulünün de arttığını göstermiştir. Boşanmış aileden gelen ergenlerin ise affetme düzeyleri arttıkça, algıladıkları anne kabulleri ve psikolojik uyumlarında artış görülmüştür. Tüm öğrencilerde ise algılanan baba kabulü ile affetme ve algılanan anne kabulü arasında pozitif ilişki vardır. Ergenlerin affetme düzeyleri ve anne kabul düzeyleri, anne babalarının medeni durumlarına göre farklılaşmıştır. Ergenlerin

affetme düzeyleri ebeveynlerin evli ya da boşanmış olma durumuna ve anne babası boşanmış ergenlerin anne ve babalarının eğitim durumuna göre farklılık göstermiştir. Algılanan baba kabulü ise tüm katılımcıların okul türüne, anne babası boşanmış ergenlerin cinsiyetlerine, anne babası evli ergenlerin yaşlarına göre farklılık göstermiştir. Algılanan anne kabulü ise tüm katılımcılarda, anne babanın evli veya boşanmış olmasına, okul türüne; anne babası boşanmış ergenlerde cinsiyete, anne babası evli ergenlerde yaşa göre farklılaşmaktadır. Psikolojik uyum ise anne babası evli ergenlerde cinsiyet, yaşa; anne babası boşanmış ergenlerde kardeş sayısına, anne eğitim durumuna; tüm katılımcılarda ise okul türüne göre değişmiştir. Anne babası boşanmış ergenlerde, baba kabulü, affetme üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiye sahiptir. Anne babası boşanmamış ergenlerde ise anne kabulü affetme üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiye sahiptir. Anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerde, psikolojik uyum; ebeveyn kabulü ve affetme arasındaki ilişkiye aracılık etmektedir. Anne babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin affetme düzeyleri, annelerinin babaları hakkındaki düşüncelerin; algıladıkları baba kabulü, boşanmanın üzerinden geçen zamana; algıladıkları anne kabulü, velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına; psikolojik uyumları ise annelerinin babaları hakkındaki düşüncelerine, babalarının anneleri hakkındaki düşüncelerini yansıtmaya sıklığına göre farklılaşmaktadır. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin algıladıkları baba kabulleri, velayete sahip ebeveyne, annelerinin, babaları hakkındaki düşüncelerini yansıtmaya sıklığına; algıladıkları anne kabulleri ise velayete sahip ebeveyne göre farklılık göstermiştir. Sonuçlar ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Algılanan ebeveyn kabulü, psikolojik uyum, affetme.

Sayfa Adedi : xix+151

Danışman : Doç. Dr. Behire Elif KUYUMCU

**THE RELATIONSHIP BETWEEN PERCEIVED PARENTAL
ACCEPTANCE OF THE ADOLESCENTS' COMING FROM
DIVORCED AND MARRIED FAMILIES, THEIR PSYCHOLOGICAL
ADJUSTMENTS AND FORGIVENESS**

(M.S. Thesis)

Merve Altın

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

December 2023

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship between perceived parental acceptance of the adolescents coming from divorced and married families, these adolescents' psychological adjustments and forgiveness. Moreover, the role of psychological adjustment in the relationship between perceived parental acceptance and forgiveness has also been examined in this study. In addition to these, whether the perceived parental acceptance, psychological adjustment and forgiveness differentiate in terms of some demographical variables or not has been studied. The study group consists of 500 secondary and high school students which includes 200 students whose parents are divorced and alive and 300 students whose parents are married and alive. In the study, Child/Adolescent Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ), Personality Assessment Questionnaire (PAQ), Adolescents Forgiveness Scale (AFS) and Personal Information Form were used to gather data. Independent t-test, one-way analysis of variance (ANOVA), correlation and mediation tests were used in the analysis of data. The results have indicated that as the perceived father acceptance of adolescents from married families increases, their forgiveness levels and perceived maternal acceptance also increase. On the other hand, as the forgiveness levels of adolescents from divorced families increase, their perceived maternal acceptance and

psychological adjustment increase. For all students, there is a positive relationship between perceived father acceptance, forgiveness and perceived maternal acceptance. The forgiveness levels of adolescents and their maternal acceptance levels differentiate according to their parents' marital status. While forgiveness does not show any difference in relation to adolescents' gender, age, social-financial status, school type, sibling number, parents' job status, school grades. On the other hand mother acceptance has direct and indirect effects on divorced parents teenagers. Psychological adjustment mediates the relationship between parental acceptance and forgiveness in both divorced and married parent adolescents. The level of forgiving of secondary school students with divorced parents differentiates related to their mothers' opinion about their fathers; perceived father acceptance, the time passing over the divorce,; perceived mother acceptance, the frequency of meeting with non-custodial parent. Their psychological adjustment differs according to the frequency of fathers' showing their opinion about mothers and mothers' opinion about fathers. The perceived father acceptance of high school students with divorced parent has showed difference related to the parent with custody, the frequency mothers' showing their opinion about fathers; the perceived mother acceptance of them has differed related to the custodial situation. The results are discussed within the frame of relevant literature.

Keywords : Perceived parental acceptance, perceived paternal rejection, psychological adjustments, forgiveness

Number of Pages : xix+151

Supervisor : Assoc. Prof. Behire Elif KUYUMCU

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xviii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xix
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar.....	8

BÖLÜM II.....	9
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1. Boşanma Olgusu.....	9
2.1.1. Boşanmanın Ergenler Üzerindeki Etkisi	11
2.2. Affetme	14
2.2.1. Affetme Modelleri	17
2.2.2. Ergenlerde Affetme.....	19
2.3. Ebeveyn Kabul Red Kuramı.....	20
2.3.1. Kontrol Boyutu.....	22
2.3.2. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu	22
2.3.3. EKAR Kuramının Alt Alanları	24
2.3.3.1. Ebeveyn Kabul Red Kişilik Alt Alanı.....	25
2.3.3.1.1. Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık (Dependency)...	26
2.3.3.1.2. Duygusal Duyarsızlık/Tepkisizlik (Emotional Responsive)	27
2.3.3.1.3. Düşmanlık/Saldırganlık (Hostility/Aggression)	27
2.3.3.1.4. Olumsuz Öz Saygı (Negative Self Esteem)	28
2.3.3.1.5. Olumsuz Öz Yeterlilik (Negative Self Adequacy)	28
2.3.3.1.6. Duygusal Tutarsızlık/Dengesizlik (Emotional Instability)	28
2.3.3.1.7. Olumsuz Dünya Görüşü (Negative Worldview)	29
2.3.3.2. Ebeveyn Kabul Red Baş Etme Alt Alanı.....	29
2.3.3.3. Ebeveyn Kabul Red Sosyokültürel Alt Alan.....	30
2.4. İlgili Araştırmalar	31
2.4.1. Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar	31
2.4.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar	37

BÖLÜM III	41
YÖNTEM.....	41
3.1. Araştırmanın Modeli	41
3.2. Çalışma Evreni ile Çalışma Grubu.....	41
3.3. Veri Toplama Araçları	45
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	45
3.3.2. Ergenler İçin Affetme Ölçeği (EAÖ):.....	46
3.3.3. Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Baba ve Anne Formu (Kısa Form):.....	47
3.3.4. Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu (KİDÖ) Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu:	48
3.4. Verilerin Toplanması	49
3.5. Verilerin Analizi	50
BÖLÜM IV	52
BULGULAR	52
4.1. Anne Babası Boşanmış ve Anne Babası Evli Ergenlerin, Algıladıkları Ebeveyn Kabulü Psikolojik Uyumları ve Affetmeleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	52
4.2. Ebeveynleri Boşanmış ve Evli Olan Ergenlerin Demografik Özelliklerine Göre Algıladıkları Ebeveyn Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Analizi	56
4.2.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Yapılan Analiz.....	56
4.2.2. Yaş Değişkenine Göre Yapılan Analiz	58
4.2.3. Algılanan Sosyo-Ekonomik Durum Değişkenine Göre Yapılan Analiz..	60
4.2.4. Okul Türü Değişkenine İlişkin Bulguların Analizi	61
4.2.5. Kardeş Sayısına İlişkin Bulguların Analizi	64
4.2.6. Annenin Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Analizi	66

4.2.7. Annenin Çalışma Durumuna İlişkin Bulguların Analizi.....	67
4.2.8. Babanın Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Analizi	69
4.2.9. Babanın Çalışma Durumuna İlişkin Bulguların Analizi.....	70
4.3. Ebeveynleri Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin, Anne Baba Kabulü ile Affetme Arasındaki İlişkiye Psikolojik Uyumun Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Analizi	71
4.3.1. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Anne Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracı Rolü	72
4.3.2. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Baba Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracı Rolü	73
4.3.3. Ebeveynleri Boşanmamış Ergenlerin Anne Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracı Rolü	74
4.3.4. Ebeveynleri Boşanmamış Ergenlerin Baba Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracı Rolü	76
4.4. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Boşanmayla İlgili Demografik Özelliklere Göre Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerine İlişkin Analizler	77
4.4.1. Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamana İlişkin Analiz.....	77
4.4.2. Ergenin Velayetine Sahip Ebeveyne İlişkin Analiz.....	78
4.4.3. Ergenin Velayetine Sahip Olmayan Ebeveyniyle Görüşme Sıklığına İlişkin Analiz.....	80
4.4.4. Boşanmadan Sonra Annenin Başkasıyla Evlenip Evlenmemesine Göre	81
4.4.5. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Annelerinin, Babaları Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Analiz	82
4.4.6. Boşanmadan Sonra Babanın Başkasıyla Evlenip Evlenmemesine İlişkin Analiz.....	83
4.4.7. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Babalarının, Anneleri Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Analiz	84

4.4.8. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Annelerinin, Babaları Hakkındaki Olumsuz Düşüncelerini, Ergene Yansıtma Sıklığı Değişkenine Göre Ölçekler Arasındaki Farklılığın Analizi	85
4.4.9. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Babalarının, Anneleri Hakkındaki Olumsuz Düşüncelerini, Ergene Yansıtma Sıklığı Değişkenine Göre Ölçekler Arasındaki Farklılığın Analizi	86
BÖLÜM V	89
TARTIŞMA VE YORUM	89
5.1. Ebeveynleri Boşanmış ve Evli Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetmeleri Açısından Karşılaştırılması.....	89
5.2. Anne Babaları Boşanmış ve Evli Olan Ergenlerin Demografik Özelliklerine Göre Algıladıkları Ebeveyn Kabulü Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması	92
5.2.1. Cinsiyete İlişkin Bulguların Tartışılması.....	92
5.2.2. Yaşa İlişkin Bulguların Tartışılması	94
5.2.3. Algılanan Sosyo-Ekonomik Duruma İlişkin Bulguların Tartışılması.....	96
5.2.4. Okul Türüne İlişkin Bulguların Tartışılması	97
5.2.5. Kardeş Sayısına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	101
5.2.6. Anne ve Babanın Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması...	103
5.2.7. Anne ve Babanın Çalışma Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması	106
5.3. Ebeveynleri Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin, Anne Baba Kabulü ile Affetme Eğilimleri Arasındaki İlişkide Psikolojik Uyumun Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması.....	108
5.4. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Boşanmayla İlgili Demografik Özelliklere Göre Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	110
5.4.1. Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamana İlişkin Bulguların Tartışılması	110
5.4.2. Ergenin Velayetinin Kimde Olduğuna İlişkin Bulguların Tartışılması	111

5.4.3. Ergenin Velayete Sahip Olmayan Ebeveynle Görüşme Sıklığına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	112
5.4.4. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Anne-Babalarının Yeniden Evlenmelerine İlişkin Bulguların Tartışılması	114
5.4.5. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Anne ve Babalarının Birbirleri Hakkındaki Düşünceleri ile Birbirlerine Yönelik Düşüncelerini Ergene Yansıtma Sıklığına İlişkin Bulguların Tartışılması	115
BÖLÜM VI	117
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	117
6.1. Sonuçlar	117
6.2. Öneriler	120
KAYNAKLAR.....	123
EKLER.....	141
EK 1. Kişisel Bilgi Formu	142
EK 2. Ergenler İçin Affetme Ölçeği.....	143
EK 3. Çocuk/Ergen EKRÖ- Baba (Kısa Form)	144
EK 4. Çocuk/Ergen EKRÖ- Anne (Kısa Form)	145
EK-5. Kişisel Değerlendirme Ölçeği (Çocuk Formu)	146
EK 6. Ergenlerde Affetme Ölçeği Kullanım İzni	148
EK 7. Çocuk/Ergen EKRÖ ve Çocuk/ Ergen KİDÖ Kısa Formlarının Kullanım İzni	149
EK 8. Etik Kurul İzni.....	150
EK 9. Uygulama İzinleri	151

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Okul Düzeyi ve Cinsiyet Dağılımı.....	42
Tablo 2. Ebeveynleri Boşanmış ve Evli, Ergenlere İlişkin Demografik Özellikler.....	43
Tablo 3. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlere İlişkin Diğer Demografik Özellikler	44
Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait İstatistik.....	50
Tablo 5. Anne Babası Evli Ergenlere Uygulanan Ölçekler Arasında İlişkinin Analizi.....	52
Tablo 6. Anne Babası Boşanmış Ergenlere Uygulanan Ölçekler Arasında İlişkinin Analizi	53
Tablo 7. Anne Babası Evli Ergenler ve Anne Babası Boşanmış Ergenlere Uygulanan Ölçekler Arasındaki İlişkinin Analizi.....	54
Tablo 8. Cinsiyete göre temel değişkenler arasındaki ilişkiler.....	55
Tablo 9. Anne Baba Medeni Durum ile Ölçekler Arasındaki Farklılığa İlişkin t-testi Sonuçları	56
Tablo 10. Ebeveynleri Evli veya Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetmelerinin Ergenlerin Cinsiyetlerine İlişkin t-testi Sonuçları	57
Tablo 11. Ebeveynleri Evli ve Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Yaşlarına Göre ANOVA Sonuçları.....	58
Tablo 12. Ebeveynleri Evli ve Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Sosyoekonomik Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları	61
Tablo 13. Ebeveynleri Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Ergenlerin Öğrenim Gördükleri Okul Türüne Göre ANOVA Sonuçları	62

Tablo 14. Ebeveynleri Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Kardeş Sayısına Göre ANOVA Sonuçları	65
Tablo 15. Ebeveynleri Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Anne Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları ..	66
Tablo 16. Ebeveynleri Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Annenin Çalışma Durumuna Göre ANOVA Sonuçları	68
Tablo 17. Ebeveynleri Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Baba Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları ..	69
Tablo 18. Ebeveynleri Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin, Babalarının Çalışma Durumuna Göre ANOVA Sonuçları	70
Tablo 19. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Anne Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları	72
Tablo 20. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Baba Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları	73
Tablo 21. Ebeveynleri Boşanmamış Ergenlerin Anne Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları ...	74
Tablo 22. Ebeveynleri Boşanmamış Ergenlerin Baba Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları ...	76
Tablo 23. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamana Göre Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerine İlişkin ANOVA Sonuçları	77
Tablo 24. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin, Ergenin Velayetinin Kimde Olduğuna Göre ANOVA Sonuçları	79
Tablo 25. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin, Ergenin Yanında Velayete Sahip Olmayan Ebeveyni ile Görüşme Sıklığına Göre ANOVA Sonuçları	80

Tablo 26. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetmelerinin Ergenlerin Annelerinin Boşanmadan Sonra Başkasıyla Evlenme Durumuna İlişkin t-testi Sonuçları.....	81
Tablo 27. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetmelerinin Annelerinin, Babaları Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin t-testi Sonuçları	82
Tablo 28. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetmelerinin Ergenlerin Annelerinin Boşanmadan Sonra Başkasıyla Evlenme Durumuna İlişkin t-testi Sonuçları.....	83
Tablo 29. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetmelerinin Babalarının, Anneleri Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin t-testi Sonuçları	84
Tablo 30. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin, Ergenin Annesinin Babası Hakkındaki Olumsuz Düşüncelerini Ergene Yansıtma Sıklığına Göre ANOVA Sonuçları	85
Tablo 31. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin, Ergenin Babasının, Annesi Hakkındaki Olumsuz Düşüncelerini Ergene Yansıtma Sıklığına Göre ANOVA Sonuçları	87

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i> Psikolojik uyum aracı değişkeni için ana model.....	71
<i>Şekil 2.</i> Ebeveynleri boşanmış ergenlerin algılanan anne kabulü ile affetme arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolü.	73
<i>Şekil 3.</i> Ebeveynleri boşanmış ergenlerin algılanan baba kabulü ile affetme arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolü.	74
<i>Şekil 4.</i> Ebeveynleri boşanmamış ergenlerin algılanan anne kabulü ile affetme arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolü.	75
<i>Şekil 5.</i> Ebeveynleri boşanmamış ergenlerin algılanan baba kabulü ile affetme arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolü.	77

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ASAGEM	Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
EAÖ	Ergenlerde Affetme Ölçeği
EKAR	Ebeveyn Kabul Red Kuramı
EKRÖ	Ebeveyn Kabul Red Ölçeği
KİDÖ	Kişilik Değerlendirme Ölçeği
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın temeli olan problem durumuna, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine, sayıtlara, sınırlılıklara ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Aile kavramı; farklı disiplinler, kültürler ve araştırmacılar tarafından ele alınmaktadır. Türkçe sözlükte “Aile kan bağına dayanan eşler, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu, toplum içindeki en küçük sosyal birlik olarak” tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2021). Aile var olduğu süre içinde; aileye bebeğin katılması, çocukların evlenmesi gibi çeşitli şekillerde değişimler gösterebilir. Aile yapısında gerçekleşen bu tür değişimler sonucunda farklı aile türleri literatüre girmiştir. Bunlardan birisi de boşanmış ailelerdir.

Türkiye İstatistik Kurumu’na (TÜİK) göre, ülkemizde 2020 yılında 136 bin 570 boşanma gerçekleşirken 2021 yılında bu sayı artarak 174 bin 85 olmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2021). Boşanma sayılarının bin nüfusa düşen boşanma sayısını gösteren kaba boşanma sayısı ise TÜİK verilerine göre 2001 yılında binde 1,41 iken 2021 yılına kadar artış göstererek 2022 yılında binde 2,07 ile 20 yıl içindeki en yüksek rakamına ulaşmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023). Günümüzde, boşanma sayısını belirleyen en önemli faktörlerden biri evlenme sayısı olduğu için araştırmanın odak noktasında bulunan, ergenlerin boşanmalardan etkilenmesini daha iyi anlayabilmek amacıyla boşanma sayılarından etkilenen çocuk sayısı verileri, bu araştırmanın gerekliliğini net vurgulamamıza yardım edecektir. Boşanmalardan etkilenen çocukların sayısı için ise anne ve baba velayetine verilen çocuk sayısı önem göstermektedir. Velayete verilen çocuk sayısı ise 2010 yılında 96

bin iken bu sayı 2019 yılına kadar sürekli artış göstermiş ve 140 bin olmuştur. 2020 yılında ise velayete verilen çocuk sayısı 124 bindir. İstatistiklerden de görüldüğü gibi son yıllarda hem boşanma sayıları hem de velayete verilen çocuk sayıları artış göstermektedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021).

Evliliğin sona erdirilmesi, tarafların tahmin edemeyeceği sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Evlilik süresinin uzunluğu, sorunun şiddeti, sorunun boyutu, çocuk sayısı gibi faktörler de bu öngörülemeyen sorunları artırabilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2013). Çocuk sahibi olan boşanmış bireylerin evlilikleri resmi olarak sonlanmış olsa bile çocuklarına karşı maddi ve manevi sorumlulukları devam etmektedir. Yazgan-İnanç, Bilgin ve Kılıç-Atıcı'ya (2009) göre, Boşanmış ebeveynler; çocuklarının giyim, eğitim, barınma, para gibi temel ihtiyaçlarını karşılama sorumlulukları boşanma sonrası da devam etmektedir. Bu maddi temel ihtiyaçlar kadar psikolojik ihtiyaçlar da çocuk ve ergenler için çok önemlidir (İnanç-Yazgan, Bilgin ve Kılıç-Atıcı, 2009). Ebeveynlerin bu psikolojik gereksinimleri karşılayıp karşılamama durumlarının yanı sıra evlâdın bu durumu nasıl algıladığı da ergen ve ebeveynleri arasındaki ilişkinin niteliğini belirlemektedir. Rohner'ın oluşturmuş olduğu Ebeveyn Kabul-Red kuramında sosyalleşme ve yaşam boyu gelişim teorisi olmasının yanı sıra ebeveyn kabul-reddinin başlıca nedenleri ve sonuçlarını kanıta dayalı bir şekilde açıklamaktadır. (Rohner, 2004). Ebeveyn Kabul Red Kuramına (EKAR) göre, "Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddi ve yetişkinlikte hatırlanan ebeveyn kabul-reddinin başlıca davranışsal, duygusal, bilişsel ve diğer kişilikle ilgili sonuçlarını- özellikle zihinsel sağlıkla ilgili sonuçları- tahmin etmeye ve açıklamaya çalışmaktadır" (Rohner ve Khaleque, 2012). 1975 yılında geliştirilen EKAR kuramı farklı ülkelerde, kültürler arası karşılaştırmaya dayalı birçok araştırmaya konu olmuştur. Kuramın temelini oluşturan ebeveyn kabul-reddi, evlatların anne ve babalarını algılayışlarını ele almaktadır. EKAR kuramı kapsamında, boşanmanın çocuklar üstündeki etkisi çeşitli araştırmalarda ele alınmıştır.

Ergenlik, aileler için başlı başına gergin bir dönemken (Gladding, 2011) bir de bu duruma boşanma sürecinin stresi eklenmesi, ergenler ve aileleri için daha zor olabildiği söylenebilir. Ergenlik döneminin de genç için kimlik oluşturma dönemi olduğu düşünüldüğünde ergenin kendisini nasıl gördüğünün yanı sıra çevresinin onu nasıl gördüğü de kişilik gelişimini etkilediği söylenebilir. Öngider (2006) boşanmış ve evli anneler ile onların ortaokul çağındaki çocuklarını kapsayan araştırmasında, ebeveynler arası çatışma ve boşanmanın çocukların psikolojisi üzerinde etkili olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca çatışmalı evlilik ve boşanmanın çocukların psikolojisini olumsuz etkilediğini, çocuklar için en ideal aile

ortamının çatışmasız evlilikler olduğunu vurgulamıştır. Coşkuner (2019) ise ebeveynleri boşanmış ergenlerin; ebeveyn reddi, bilişsel esneklikleri ve psikolojik uyumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, boşanmanın liseye devam eden ergenler üzerindeki çeşitli etkilerini ele almıştır. Sağduyu (2022), aile yapısını daha geniş ele almış ve ölüm, boşanma, göç sonucunda dağılan ailelerden gelen 17-65 yaş arası bireylerin, affetmeleri ve ontolojik iyi oluşları arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

Türkçe sözlüğe göre affetmenin anlamı bağışlamaktır (TDK, 2021). Affetme kavramı Ebeveyn Kabul-Red kuramı çerçevesine son yıllarda dahil olmuştur. EKAR’da affetme, affetme eğilimi, genel olarak bireyin, uzun vadede başkalarının yaptığı hataları bağışlamasını ifade eder. Bu nedenle, algılanan bir hatanın ardından öfke, düşmanca duygular, kızgınlık ve acı gibi olumsuz duyguların azlığıyla da açıklanabilir (Rohner, 2019). Affetme kavramı, bu açıdan ele alındığında kişiler arası ilişkilerde olumlu ve yapıcı roledir. Asıcı’nın (2018) deneysel araştırması, Affetme Odaklı Grup Rehberliği çalışmasında lise çağındaki ergenlerin başkalarını affetme becerilerini geliştirmek amaçlanmıştır. Demir (2020) ise ergenlerde affetmenin yordayısı olarak öfke, öfke ifade tarzları ve rüminasyonu ele almıştır. Araştırma sonucunda ise, ergenlerin affetme düzeyleri ile sürekli öfke düzeyleri arasında ters ilişki bulunmuştur.

EKAR kuramında yer alan psikolojik uyum kavramı, öncelikli olarak bir bireyin kişilik alt kuramı ve kabul-red kuramı için merkezi olan yedi ölçülebilir kişilik eğiliminin bileşimine (bağımlılık, olumsuz öz saygı, olumsuz öz yeterlilik, düşmanlık, duygusal tepkisizlik, duygusal tutarsızlık, olumsuz dünya görüşü) atıfta bulunur. Khaleque ve Rohner (2012) meta analiz çalışmalarında 22 ülkeden 19.511 kişinin katıldığı 66 araştırma sonucunu derlemişlerdir. Bu çalışmanın sonucunda, algılanan ebeveyn kabulü ile çocukların ve yetişkinlerin kültürler arasındaki psikolojik uyumu arasında olumlu yönde güçlü ilişkiler olduğu sonucuna varmıştır.

Bu bilgiler ışığında, boşanmalardan maddi manevi etkilenen birey sayısındaki artış, bu gruba dâhil olan bireyleri ve ihtiyaçlarını daha iyi anlaşılabilmesi için daha çeşitli araştırmalar yapılmasına gerek olduğunu düşündürmüştür. Ayrıca, yapılan araştırmalardan elde edilen teorik bilgilerin, daha kullanışlı ve somut çıktılar elde edilerek gerek ergenler gerekse de ergenlerin ebeveynleriyle yapılan çalışmalarda aktif şekilde kullanılması gerektiği de fark edilmiştir.

Boşanmış ailelerden gelen çocuklar hırçın, saldırgan ve kötümser davranışlarıyla çevreleri tarafından “problem çocuk” veya “problem genç” olarak görülebilmektedirler (Baltaş ve

Baltaş, 2013). Bu ön yargılardan uzaklaşabilmek ve boşanmadan etkilenmiş çocuk ve ergenlerin, ayrılık sürecinde ve sonrasında yaşadıkları uyum problemlerinde, onlara destek olmak için de bu grup ile yapılan çalışmaların daha da arttırılması gerektiği düşünülmektedir.

Rohner'a göre (2023) affetme bireyin kişilerarası ilişkide, kendisine karşı yapılan hatanın ardından öfke, düşmanlık gibi olumsuz duygularının azalmasını sağlayan uzun vadeli bir kişilik eğilimini ifade etmektedir. EKAR içersinde henüz çok yeni olan Affetme kavramı ile ilgili yapılan araştırmalar da sınırlıdır. Bu araştırmalardan biri de İbrahim ve Ahmed (2021)'in araştırmasıdır. Söz konusu araştırmada, çoklu aracılık modeli test edilmiştir. Ebeveyn Kabul/Red Algısı ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkide Affetme ve İntikamın Aracı Etkisi incelenmiştir. Bu konuda yapılan diğer bir araştırma ise Türkdogan'a (2017) ait. Söz konusu çalışmada, Ebeveyn Kabul/Reddi ile Psikolojik Uyum arasındaki İlişkide Affetmenin Aracı Etkisi ele alınmıştır. Bu iki çalışma da yetişkin yaş gruplarıyla yapılmıştır. Literatürde, ergen yaş grubuyla yapılmış olan Ebeveyn Kabul/Reddi ile Affetme İlişkisine Psikolojik Uyumun Aracı Rolünü inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple mevcut araştırmanın literatüre ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma ile Ebeveynlerin boşanmış olmasının 11-18 yaş aralığındaki ergenlerin anne-baba kabulü, affetme eğilimleri ve psikolojik uyumları arasındaki ilişkiyi gözlemlemek amaçlanmaktadır. Bu ilişkiyi, araştırırken ergenlerin cinsiyetleri ve farklı demografik özellikleri; anne-babası boşanmış öğrencilerin velayete sahip olan ebeveynleri, velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığı, ebeveynlerin birbirlerine olan tutumları, bu tutumları ergene yansıtma sıklığı gibi faktörlerden de yararlanılmıştır.

Literatür taramasında, boşanmış ailelerden gelen ergenlerin kişiler arası ilişkileri ve ebeveynlerini algılayışlarına yönelik araştırmalar incelenmiştir. Boşanmış ve evli ailelerden gelen ergenlerin kişiler arası ilişkileri ve ebeveynlerini algılayışlarına yönelik çalışmaların az olduğu görülmüştür. Yapılan sınırlı sayıdaki araştırma ise çalışma grubunu oluşturan ergenlerin; öfke, psikolojik uyumsuzluk, ebeveyn reddi gibi daha olumsuz özelliklerine odaklanmaktadır. Hem yapılan araştırma sayısının sınırlı olması hem de daha önceki araştırma sonuçları göz önüne alındığında, boşanmış ailelerden gelen ergenlere yönelik araştırmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Bu sebeple yapılan bu araştırmada anne babasının evliliği devam eden ve anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin, anne

baba kabulü, psikolojik uyum ve affetme eğilimi gibi daha olumlu özellikleri bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Böylece araştırma sonucu elde edilen bulguların teorik veya uygulamalarda ergenlerin bu tür olumlu duygu ve özellikleri daha ön plana çıkarılabileceği ve ebeveynleri ile ilişkileri başta olmak üzere kişiler arası ilişkilerin olumlu yönlerine odaklanılması amaçlanmaktadır. Ayrıca araştırma sonuçlarının alinyazına ihtiyaç duyulan alana katkı sağlaması da hedefler arasındadır. Bu açıdan araştırma sonuçlarının Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı kurumlarda görev yapan psikolojik danışman ve psikologlar ile Adalet Bakanlığında boşanmış aile çocukları ile birebir görüşme yapan pedogogların çalışmalarında yararlanılabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın temel amacı, anne babası boşanmış ve evli olan ergenlerin algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyumları ve affetmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Anne babası boşanmış ve evli olan ergenlerin algıladıkları anne baba kabulü, psikolojik uyumu ve affetme eğilimi arasında ilişki var mıdır?
2. Ergenlerin algıladıkları anne baba kabulü, psikolojik uyum ve affetme eğilimi ebeveynlerinin evli ve boşanmış olmalarına; ergenin cinsiyetine ve farklı demografik değişkenlere göre değişiklik göstermekte midir?
3. Ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerin, anne baba kabulü ile affetme eğilimleri arasındaki ilişkiye psikolojik uyumu aracılık etmekte midir?
4. Ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları anne baba kabulü, psikolojik uyumu ve affetme eğilimi arasındaki ilişkide;
 - Boşanmanın üzerinden geçen zaman,
 - Ergenin velayetinin kimde olduğu,
 - Ergenin velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına, boşanmadan sonra anne-babanın yeniden evlenip evlenmemesine göre değişmekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

İnsan yaşamı, birçok araştırmacı için merak konusu olmuştur. Buradan yola çıkarak bazı araştırmacılar, insan yaşamını dönemlere ayırmıştır ve araştırmalarının sonucunda ise fiziksel, sosyal, zihinsel değişimi bir arada barındırdığı için ergenlik dönemine önem vererek geniş parantez açmıştır. Ergenlik döneminin hem birey hem de ailesi için stresli olduğu

bilinmektedir. Daha önce yapılan araştırmalar da göz önüne alındığında, boşanmış ailelerden gelen ergenler ile yapılan araştırmaların, ergenlerin ilişkileri ve ilişkilerine yönelik algılarının inceleyen araştırmaların az olduğu görülmüştür. Bu durumun yanı sıra, yapılan araştırmalar genellikle ergenin; psikolojik uyumsuzluk, saldırganlık gibi olumsuz özelliklerini ele almaktadır.

Kesinleşen boşanma davaları sonucunda 2010 yılında 118 bin çift boşanırken 72 bin çiftin boşanma davalarında çocukları velayete verilmiştir. 2010 yılından günümüze kadar sadece 2020 yılı istisna olmak üzere hem boşanan çift sayısı hem de boşanmalardan etkilenip, velayete verilen çocuk sayısı her geçen yıl düzenli olarak artış göstermiştir. Kesinleşen boşanma davaları sonucunda 2022 yılında ise 180 bin 954 çift boşanırken 180 bin 592 çocuk velayete verilmiştir. TÜİK verilerine göre her geçen gün boşanma sayıları arttığı gibi boşanmadan etkilenen çocuk sayısı da yıldan yıla artış göstermektedir. Yine TÜİK verilerine göre 2022 yılında kesinleşen boşanma davalarında çocukların velayetinin %75,7'sinin anneye, %24,3'ünün ise babaya verildiği görülmüştür. Bu verilere bakıldığında, boşanmadan etkilenen çocuklara ve ebeveynlere yönelik çalışma ve araştırmalara duyulan ihtiyacından günden güne artış gösterdiği söylenebilir. Türkiye'nin 2014-2018 yıllarını kapsayan 10. Kalkınma Planı incelendiğinde, bu ihtiyacın, kalkınma planında da yer aldığı görülmektedir. Aile ve dinamik nüfus yapısının korunması programı başlıklı bölümde boşanmaların artmış olması ve tek ebeveynli ailelerin oranının yükselmiş olmasına değinilmiştir. Bu duruma bağılı olarak geliştirilebilecek politikalar başlığında boşanma sonucunda oluşan tek ebeveynli ailelerin ihtiyaçları vurgulanmıştır. Fakat 2019-2023 yıllarını kapsayan 11. Kalkınma Planında boşanan ebeveynler ve çocuklarına yönelik planlara çalışmalara değinilmemiştir. Amato'ya göre (2010) son yıllarda yapılan araştırmalar boşanmış aileye sahip çocukların, ebeveynleri boşanmamış çocuklara göre çeşitli duygusal, davranış ve sosyal, sağık ve akademik konularda daha düşük puanlar aldıklarını göstermektedir.

Daha önce yapılmış araştırmalardan farklı olarak; bu araştırmada, anne ve babanın boşanmasının ortaokul ve lise çağındaki ergenler üzerindeki etkisi incelenmek istenmektedir. Araştırmada bu etkiye bakılırken de psikolojik uyum ve affetme eğilimi, bu araştırmanın daha önce yapılan araştırmalardan bir diğerk farkı ise çalışma grubunun hem boşanmış ailelerden hem de evli ailelerden gelen ergenlerden oluşması.

Boşanma kavramı, birçok disiplinin araştırma konusu olmuştur, alanyazına bakıldığında boşanmayı en çok ele alan alanların; İlahiyat, hukuk, sosyoloji olduğu görülmektedir. Ülkemizde son yıllarda psikoloji alanında da, boşanma konusu dikkat çekmektedir.

Boşanmayı sosyolojik ve kültürel açıdan ele alan araştırmalar, bu farklılaşmanın nedenlerini araştırırken; psikoloji alanyazında yapılan araştırmalarda (Aydın ve Baran, 2019; Civitçi ve Nuran, 2008; Coşkun, 2019; Öngider, 2006) ise daha çok boşanmanın bireyler, çocuklar, gençler ve boşanan çiftler üzerindeki etkilerinin ele alındığı görülmektedir. Bu sebeple söz konusu bu araştırmanın boşanmanın; parçadan bütüne yani bireyden topluma doğru olan etkilerini, psikolojik uyum, affetme gibi olumlu kavramlarla ele alması amaçlanmıştır. Böylece, bireyin sahip olduğu olumlu karakter özelliklerini merkeze koymuştur.

Sonuç olarak bu araştırmadan elde edilecek bulgular, teorik olarak EKAR kuramına katkı sağlayabileceği gibi aynı zamanda araştırma sonuçlarının Millî Eğitim Bakanlığında, Aile Sosyal Politikalar Bakanlığında ve Adalet Bakanlığında, boşanmış aileler ve boşanmış ailelerden gelen ergenler ile çalışan alan çalışanlarının görüşmelerinde ve etkinliklerinde kolaylık sağlaması planlanmaktadır. Ayrıca yapılması planlan bu araştırma, daha sonraki araştırmalarda, araştırmacılara fikir verebilecek ve çalışmalarına kaynak sağlayabilecektir.

1.4. Varsayımlar

Bu araştırmanın varsayımları şu şekildedir:

1. Katılımcıların, Kişisel Bilgi Formunda yer alan sorulara; Ergenlerde Affetme Ölçeği, Çocuk-Ergen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği, Çocuk/Ergen Kişilik Değerlendirme Ölçeği maddelerini durumlarını yansıtacak şekilde yanıtladıkları varsayılmaktadır.
2. Uygulama sürecinde çalışma grubunda bulunan ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları kabul ve psikolojik uyum düzeylerini değiştirecek etkiye maruz kalmadıkları varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın şu hususlarda sınırlılıklar taşıdığı kabul edilmektedir:

1. Araştırma, değişkenleri ölçmek için geliştirilen ölçekler vasıtasıyla toplanan bilgilerle sınırlıdır.
2. Araştırmada yer alan dört çalışma grubu, olasılığı bilinmeyen örnekleme türlerinden amaçlı örnekleme ve kolaylıkla bulunabileni örnekleme ilkelerine dayalı oluşturulduğu için sonuçlar sadece çalışma gruplarıyla sınırlıdır.

3. Araştırmada ebeveynleri boşanmış ergenlerin psikolojik uyumları üzerinde etkili olabilecek farklı faktörler (ebeveynlerin psikolojik durumu, velayete sahip ebeveynin psikolojik uyumu, yaşadığı sosyal çevrenin boşanmaya bakış açısı vb. gibi) araştırmaya dâhil edilmemiştir.
4. Araştırma yalnızca öğrencilerden toplanılan bilgilerle sınırlıdır. Araştırmada ergenlerin ebeveynlerinden, öğretmenlerinden ya da arkadaşlarından bilgi toplanmamış, yalnızca öğrencilerden toplanılan bilgiler değerlendirilmiştir.
5. Araştırmaya, ebeveynleri resmi olarak boşanmış öğrenciler dâhil edilmiştir. Ebeveyn kaybı yaşayan veya ebeveynleri ayrı yaşadığı halde resmi olarak boşanmamış olan ergenler çalışmaya dâhil edilmemiştir.

1.6. Tanımlar

Ebeveyn Kabul Red Kuramı: Dünya çapında ebeveyn kabul-reddinin başlıca nedenlerini, sonuçlarını, diğer ilişkilerini tahmin etmeye ve açıklamaya çalışan kanıta dayalı sosyalleşme ve yaşam boyu gelişim teorisidir (Rohner, 2004).

Algılanan Anne-Baba Kabulü: Bireylerin, konfor, destek, ilgi, sevgi gibi duygusal ihtiyaçlarının ebeveynleri tarafından karşılanması sonu ebeveynlerine yönelik geliştirdikleri olumlu algı olarak tanımlanmaktadır (Rohner ve Khaleque, 2002).

Psikolojik Uyum: EKAR'da, öncelikli olarak, ancak bununla sınırlı olmamak üzere, bir bireyin, kişilik alt kuramı ve kabul-red sendromu için merkezi olan yedi ölçülebilir kişilik eğiliminin bileşimine (bağımlılık, olumsuz öz saygı, olumsuz öz yeterlilik, düşmanlık, duygusal tepkisizlik, duygusal tutarsızlık, olumsuz dünya görüşü) atıfta bulunur. Psikolojik uyum genellikle bir bireyin bu yedi eğilimi ölçen Kişilik Değerlendirme Anketi'ndeki (PAQ) toplam puanıyla ölçülür (Rohner, 2019).

Affetme: Öfke, kızgınlık gibi olumsuz duyguları bırakarak, intikam duygusunu bırakarak; merhamet şefkat gibi olumlu hislerle, kızdığı kişiyle empati kurmasıdır (Asıcı, 2018).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde boşanma, affetme, ebeveyn kabul-reddi hakkında kuramsal bilgiler derlenmiş ve konuyla ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Sırasıyla boşanma, boşanmanın çocuğun uyumuna etkileri, affetme kavramı ile Ebeveyn Kabul- Red Kuramı (EKAR) kapsamına yer verilerek konu bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bölümün son kısmında bu değişkenlerle ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Boşanma Olgusu

Temel olarak, boşanma Medeni Kanun kapsamında kurulan evlilik durumunun hukuken sona erdirilmesi olarak tanımlanabilir. Aile, birçok toplumda en küçük yapı birimi olarak görülmektedir. Ailede olan her bir değişiklik toplumu etkilediği gibi; toplumdaki değişimlerin de aileyi etkilediği bilinmektedir. Bu sebeple, boşanma, hem bireysel hem de toplumsal etkileri bakımından birden fazla disiplin tarafından araştırmalara konu edilmektedir. Hukuk, sosyoloji, sosyal hizmetler disiplinlerin yanı sıra boşanma, yollarını ayırmaya karar veren çiftler başta olmak üzere ailenin diğer fertleri üzerinde oluşturduğu etki bakımından psikoloji bilimi tarafından da inceleme konusu olmuştur.

Boşamayı sosyolojik ve toplumsal olarak ele alan birçok araştırmada geleneksel toplumlardaki boşanma oranlarının bireyci kültürlerle bakarak daha az olduğu görülmüştür. Örneğin, 1991 yılında Amerika’da boşanma oranları binde 4.70 iken, aynı yıla ait Türkiye boşanma oranı bu oranın binde 0.92 ‘tir (Talay, 2019). Ayrıca, ülkemizde 2022 yılında evlenen çift sayısı 574 bin iken boşanan çift sayısı da 180 bin olarak istatistiklere yansımıştır. 2001 yılında evlenen çift sayısı 544 bin; boşanan çift sayısı ise 91 bin olduğu görülmüştür.

Evlenme istatistiklerinin bu 20 yıl süresince birbirine yakın sayılarda seyretmesine rağmen, boşanma sayısının yıldan yıla artması dikkat çekmiştir (TÜİK, 2023). Türkiye'de boşanma ile ilgili yapılam araştırmalar ile TÜİK verileri, yaşanan yer, iş kolları, öğrenim durumu, sosyo-ekonomik durum gibi değişkenlerin de boşanma oranlarını arttırdığını ortaya koymaktadır (Engin, 2022).

Boşanmayı sosyolojik ve kültürel açıdan ele alan araştırmalar, bu farklılaşmanın nedenlerini araştırırken; psikoloji alanyazında yapılan araştırmalar daha çok boşanmanın bireyler, çocuklar, gençler ve boşanan çiftler üzerindeki etkilerinin ele alındığı görülmektedir.

Zaman içerisinde, toplumsal ve kültürel değişimlere bağlı olarak, aile kavramı da zaman içerisinde değişime uğramış ve çeşitli aile yapıları ortaya çıkmıştır (Kiye, 2022). 2011 yılında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı tek ebeveynli aileler araştırması, ebeveynlerden birinin vefatı sonucu tek ebeveynli olan ailelerin; boşanma sonrası, tek ebeveynli kalan ailelere göre toplum tarafından daha fazla desteklendiğini ortaya koymuştur (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü [ASAGEM], 2011). Tek ebeveynli ailelerin, tam ailelere göre, tek ebeveyn olan annenin; tek ebeveyn olan babaya göre daha fazla ekonomik sıkıntı yaşadığı bilinmektedir.

Aile, çocuğun bebeklikten itibaren içinde bulunduğu ve kişiliğini şekillendiren en büyük faktör olarak değerlendirilebilir. En genel tanımıyla, aile toplumu oluşturan en küçük birim olarak bilinmektedir. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, aile toplumun en küçük birimi olarak toplumu etkilediği gibi toplumdaki değişikliklerden de etkilenmektedir (Ercan, 2020). Bu sebeple yıllardır toplumda meydana gelen ekonomik, sosyal vb. değişimlere bağlı olarak zamanla aile biriminde de değişimler görülmüştür. Aile kurma amacıyla başlayan evlilikler, birçok farklı sebebe dayanarak boşanma aşamasına gelmektedir. TÜİK (2021), en son yayınladığı Türkiye Aile Yapısı Araştırmasına göre en az bir kez boşanmış bireylerin boşanma sebepleri %32,2 ile sorumsuz ve ilgisiz davranma, %14,1 ile aldatma, %9,8 ile evin geçimini sağlayamama ve %8,1 ile de dayak ve kötü muamele olarak sıralanmaktadır. Boşanma, sadece yetişkinlerin yaşadığı bir süreç değil çocukların da ebeveynleri ile birlikte deneyimlediği bir süreç olduğu açıktır (Öngider, 2006). Bu sebeple boşanma kararı verilirken, boşanma süreci ve sonrasında boşanan ebeveynlerin çocukların hissettiklerini, düşüncelerini; boşanmanın çocuklar üzerindeki kısa, orta ve uzun vadedeki etkilerini bilmek çocuklara yardım edebilmek için önemli olacaktır. Bu amaçla yapılan bilimsel araştırmalar mevcut olmasına rağmen, boşanmadan etkilenen çocuk sayısı her geçen gün daha da artarken çalışmaların sayısının yetersiz olduğu söylenebilir.

2.1.1. Boşanmanın Ergenler Üzerindeki Etkisi

Her boşanma kendi içerisinde farklı dinamiklere sahiptir. Bu sebeple her boşanmanın etkisini; boşanma süreci, öncesi ve bu süreçte ebeveynlerin rolü göz önünde tutularak etkileri hakkında yorum yapılabilir. Boşanma bazı çocuklar için ciddi bir stres kaynağı; çocuğun refahında düşüş gibi anlamlara gelse de bunu anne babası boşanmış tüm çocuklara genellemek yanlış olabilir. Bir grup çocuk da anne babasının boşanması sonrası nispeten daha olumlu etkilenebilir ve süreç sonrasında bu çocuklarda iyileşme gösterebilir.

Boşanma öncesinde anne baba arasında başlayan ve boşanma süreci ile sonrasında da devam eden bu durum çocuklarda, duygusal, davranışsal problemlere neden olmaktadır (Amato, 2000). Ergenler, boşanmayı çok boyutlu olarak kavrayabildikleri gibi ebeveynlerinin boşanmasına; boşanmanın yasını tutma, çatışma yaşama, içine kapanma, gibi olumsuz tepkiler gösterebileceği gibi keyfini çıkarma şeklinde nispeten daha olumlu tepkiler verdikleri görülmektedir (Keskin, 2007). Bunların yanı sıra bazı çocuk ve ergenlerde, boşanma sonucu evden ayrılan ebeveynin boşluğunu doldurmaya çalışma ya da ailede önemli yaşından daha büyük sorumlulukları üstlenme gibi davranışlar da görülebilmektedir.

Boşanmış aileye sahip çocuklara ilişkin yapılan araştırmaların en genel sonuçlarından biri, ebeveynleri boşanmış çocukların, ebeveynleri evli olan çocuklara göre psikolojik sorunlar açısından daha fazla risk altında olduğudur (Öngider, 2013). Kressel ve Deutsch'a göre (1977) ebeveynlerin boşanmasında çocuk açısından, sürecin olumlu olduğunu gösteren bazı kriterler vardır. Bu kriterler çocukların huzurbaşa olmak üzere eski eşlerin birbirlerine yönelik tutum ve davranışlarının boşanmadan sonra olumlu bir şekilde sürmesi olarak açıklanabilir. Ebeveynleri boşanan çocuklar için, anne babalarının boşandıktan sonra birlikte ebeveynlik ilişkisini yürütebilmesi, boşanma sürecinin çocuğa vereceği zararı en az seviyeye indirecektir (Karahan, 2022). Bu noktada, çatışma yaşayan ebeveynleri ikilemde bırakan durum karşımıza çıkmakta: “Çocuğun iyiliği için bu evlilik devam mı etmeli yoksa boşanmak mı çocuk için daha iyi olacak?” Evliliklerin bir kısmında çatışma olsa dahi, hem kültürel faktörler hem de bahsedilen ikilemden dolayı boşanma aşamasına gelmiş evliliklerin bir kısmı resmi olarak boşanma ile sonuçlanamayabiliyor. Sorunlu evliliği çocuk için sürdürmenin ya da boşanmanın çocuğu psikolojik sağlığı üzerine etkisini ele alan çalışmalar vardır. Bu ikilemden hangisinin doğru olduğuna yönelik net bir cevap bulunamamıştır. Bazı çalışmalara göre, boşanma tek başına çocuk üzerinde olumsuz bir etkiye sahip değildir. Anne babanın evliyken ya da boşandıktan sonra yaşadıkları çatışmaların çocuk üzerinde olumsuz etkisi olduğu bilinmektedir. Bu sebeple ebeveynlerin evliliğini sürdürdüğü ya da boşandığı

her iki durumda da çocuğun psikolojik sağılığı için en iyi seçeneğın, ebeveynlerin arasında çatışma yaşamaması olduğu söylenebilir (Gregory Öngider 2016; Öngider 2006). Bu durumda, çocuk için evliliğı devam etmenin mi yoksa çocuk için boşanmanın mı daha iyi sorusunun cevabı, ebeveynler arasındaki çatışmanın miktarı ve ebeveyn ilişkisinin kalitesinde yer almaktadır.

Boşanmaya her çocuk ve ergenin vereceğı tepkinin ve boşanma sonrası uyum süreçlerinin her çocuk ve ergen için farklı olduğu bilinen bir gerçektir. Bu durum her ailenin ve çocuğun hatta boşanma sürecinin kendi içinde özgün olmasından kaynaklı olduğu söylenebilir. Bu noktada araştırmacılar bazı ortak özelliklerden yola çıkarak boşanma sonrası uyum sürecini ve çocuk ve ergenlerin tepkilerini neler olduğunu belirlemeye çalışmıştır. Literatüre bakıldığında, araştırmacıların yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum gibi demografik değişkenler başta olmak üzere; boşanmanın üzerinden geçen zaman, boşanma gerçekleştiğinde çocuğun kaç yaşında olduğu, çocuğun kişilk özelliğı (Leon, 2003) velayete sahip ebeveyn, boşanan ebeveynlerin çocuğa birbirlerine yönelik yaklaşımları (Amato, 1993) gibi değişkenlerden yola çıkarak ortak bazı çıkarımlarda bulunmaya çalıştıkları görölmektedir. Feyzioğlu ve Kuşcuoğlu (2011) yaptıkları nitel araştırmalarında, boşanma sonrasında özellikle 12 yaş ve üzerindeki ergenlerin, çevrelerine karşı daha daha hırçın ya da öfkeli oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Boşanma sonrası uyumu cinsiyet değişkeni açısından ele alan bazı araştırma sonuçları, kız çocuklarının boşanmadan; erkek çocuklarına göre daha az etkilendiğini göstermektedir (Dingiltepe, 2009; Amato, 2000). Bu sonuçlardan farklı sonuçlar da ortaya koyan bilimsel araştırmalar da vardır. Harlow, Adams ve Grebstein (1995) araştırmalarında, boşanmanın çocuklar üzerinde oluşturabileceğı olumsuz etkilerin kız veya erkekler arasında anlamlı farklılık göstermediğı sonucuna ulaşmışlardır.

Ergenlik döneminde birey belli bir bilişsel gelişim sonucunda, bağımsız olmak istemekte ve gelecek kaygısını aşırı yoğun hissetmektedir. Wallerstein ve Lewis (2004), ebeveynlerin boşanmasından sonraki süreçte ergenin ilk olarak hissettiğı duyguların, şok ve mutsuzluk olduğu ve ayrıca yalnızlık, ebeveynlere kızgınlık duygularının da çok sık görüldüğünü ifade etmişlerdir. Anne babası boşanmış tüm çocukların; boşanmadan aynı şekilde etkilendiğini varsayımı üzerinden genelleme yapmak, çocuk ve ebeveynlerini boşanmanın bağlamı dışında değerlendirmek yanlış olacaktır. Bunun yerine “boşanma hangi durumlarda çocuklar için yararlı veya hangi durumlarda zararlı” olabilir yaklaşımını benimsemek daha faydalı olabilir (Amato, 1994).

Yörükoğlu (2003)'e göre ebeveynlerin boşanmasından en çok etkilenen gruplardan biri ergenlerdir. Anne babanın boşanma sürecinde, almaları gereken sorumluluğu üstlenemedikleri durumlarda, çocuk ve ergenlerde uyum sağlama konusunda zorluk ve problemli davranışlar görülebilir. Hatta bu ebeveynlerin sorumluklarını alan ergenler de olabilir. Bu durumun tersi olarak, boşanma sürecinde ve sonrasında ebeveynlerin, çocukların ihtiyaçlarını önemseydiği, sorumlu ve birlikte hareket ettiği, olumlu iletişim kuran süreç ve sonrasında çocuklarıyla güven ortamı sağlayabilen ebeveynler de vardır (Utkan, 2002). Parçalanmış ailelerde yetişen ergen ve çocuklarda suç oranlarında artış, toplumdaki ahlaki değerlerin zayıflaması, çocuk ve gençlerde madde bağımlılığının artması gibi sonuçlar bazı batı ülkelerinde arttığı görülmektedir (Sağduyu, 2022).

TÜİK'in 2022 verilerine göre, son bir yılda gerçekleşen boşanma davalarında çocukların velayetinin %75,7'si anneye, %24,3'ü babaya verildiği görülmüştür. Velayetin çoğunlukla annelere veriliyor olmasının çocuğun psikolojik uyumu üzerinde etkisine dair yapılan araştırmaların yansımaları görülmektedir. Boşanma ve devamında ebeveynlerden biriyle temasın azalması, ekonomik sıkıntılar ve çatışma yaşama durumunda ergenlik ve yetişkinlik döneminde belli problemlerin riskini artırabilmektedir (Amato ve Keith, 1991). Literatürde boşanmanın çocuk üzerindeki uzun süreli etkileri açısından çok çelişkili bulgular ve görüş ayrılıkları vardır. Daha önce yapılan bazı araştırma sonuçlarına göre ebeveynleri boşanmış çocukların boşanmanın olumsuz etkileriyle baş edebildiklerini ve psikolojik uyumlarını sağladıkları görülmüştür (Amato 1994; Furstenberg ve Kiernan, 2004; Hurre, Junkkari ve Aro; 2005; Öngider, 2013). Bu görüşün tersi bulgular eden araştırma sonuçlarında, çocuğun psikolojik uyumunu etkileyen faktörlere bakıldığında, en önemli faktörün boşanma sonrasında babanın çocukla olan bağının zayıflaması olduğu görülmüştür. Ebeveynleri boşanan bir çocuğun gözünden boşanma kavramı, hayatında en önemli yere sahip iki kişiden birisiyle hem fiziksel hem de duygusal anlamda daha uzak olacağı bir sürecin başlangıcını da ifade ediyor olabilir. Bu sebeple boşanma ergen için hayatında önemli bir yere sahip dönüm noktası olarak da tanımlanabilir (Gregory Öngider, 2016).

Boşanma, çocuk için en yakınında olan iki insandan birine daha uzak kalmak anlamına da gelebilmektedir (Öngider, 2011). Ebeveynler boşandıktan sonra tercih ederlerse başka bireylerle tekrar evlenebilirler. Fakat ebeveynleri boşanmış çocuklar için ebeveynlerinin boşanması, bir ebeveynle araya boşluk girmesinin yanında bu boşluğu başkasıyla doldurulamayacak olmasıdır. Benedek ve Brown (1995), bir çocuğun hayatında hem

anneninin hem de babanın yerinin dolmayacağı, her iki ebeveynin yerinin de farklı olduğunu vurgulamıştır.

Boşanmadan sonra ebeveynler kendilerini çaresiz, mutsuz ve yalnız hissedebilirler. Bazı ebeveynler boşanma sürecinde yaşadıkları olumsuz duygu durumları sebebiyle çocuklarının duygu ve ihtiyaçlarıyla ilgilenemeyebilir (Karadağ ve Özdemir, 2020). Ayrıca ebeveynlerin yaşadıkları bu olumsuz duygular, çocuklarının sorumluluğunu taşıyamama veya sorumluluklarını reddetmesi ile kendini gösterebilir. Bu durum da, ebeveyn ve çocuğun rollerinin değişmesi ile sonuçlanabilir. Çocuklar, ebeveynlerinin ve evlerinin sorumluluğunu üstlebilirler (Altunkeser, 2022).

Anne babaları boşanmış çocukların sosyal ve psikolojik uyumlarını incelemek için yapılan birçok araştırma boşanma öncesi, boşanma süreci ve sonrası yaşanan çatışmaların, psikolojik ve sosyal uyum problemlerinin en önemli sebebi olduğunu ortaya koymaktadır (Amato ve Keith, 1991). Ayrıca, literatürde örnekleme hem ebeveynleri boşanmış hem de ebeveynleri boşanmamış öğrencilerden oluşan ve bu öğrencilerin psikolojik uyumlarının karşılaştırılmasını içeren araştırmalar mevcuttur. Boşanma sonrası boşanan çiftlerin ortak ebeveynliğe devam etmeleri, çocuğun boşanma sonrası uyumu için koruyucu bir faktör olarak görülmektedir (Dijk, van der Valk, Dekovic 2020; Lamela, Figueiredo, Bastos ve Feinberg, 2011; Teubert ve Piquart, 2010). Ebeveynlerin boşandıkları eski eşleriyle yaşadıkları çatışmalardan kaynaklı olarak, çocukların boşanma sonrası uyum sürecini doğrudan sekteye uğrayabilir. Çünkü çocuklar, ebeveynlerinin boşanmasından öte doğrudan ebeveynlerinin psikolojik sıkıntılarından etkilenmektedirler (Størksen, Røysamb, Moum ve Tambs, 2010).

2.2. Affetme

Affetme kavramı, tarih boyunca felsefeden teolojiye ve psikolojiye birçok farklı disiplin alanı tarafından konu edinmiştir. Affetmenin psikoloji tarafından merak edilmesi ise pozitif psikoloji ile başlamaktadır. Affetme, birçok farklı disiplin ve ekol tarafından merak edildiği için ortak bir tanımı yapılmamış ve yönleri de açıklanmıştır. Son yıllarda Pozitif Psikolojinin de etkisiyle, affetme kavramı da araştırmacılar tarafından merak edilen kavramlardan biri olmuştur. Affetme, geçmişten günümüze kadar insanlığın aşına olduğu kavramlardan biri olmasına rağmen Pozitif Psikolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte, psikoloji alinyazını için dikkat çeken kavramlardan biri olmuştur. Buna rağmen, psikoloji alinyazını incelendiğinde

tek bir affetme tanımından bahsetmek güç. Ayrıca, affetmenin terapötik süreçte kullanılabileceğine yönelik görüşler de mevcuttur (Asıcı, 2019; Bugay ve Demir, 2012; Enright, Gassin ve Wu, 1992; Türkdoğan, 2015). Affetmenin psikolojik sağlık ve kişiler arası ilişkilerde pozitif ve iyileştirici rolü göz önünde bulundurulduğunda ergenlerin affetme özelliğinin geliştirilmesi ve desteklenmesinin çok önemli olduğu yorumu yapılabilir (Karaca ve Asıcı, 2020). Enright (1996) ise affetme sürecinde bireyin olumsuz duygularının olumlu duygularla dönüşebileceğini söylemiştir.

Affetme kavramı olarak bakıldığında, başkalarını bağışlama anlamında değerlendirilebilir. Fakat affetme kavramı psikolojinin araştırma konusu olduktan sonra birçok farklı tanımla yapılmış olup, bu tanımlar içerisinde affetme farklı bileşenlerle ele alınmıştır. Türkiye’de affetme çalışmalarıyla öne çıkan, Asıcı (2019) affetmeyi, bireyin önemseydiği kişiler tarafından zarara uğradığında zarar eyleme yönelik intikam duygusunu bırakarak, kişinin zararın telafisinden bilinçli olarak feragat etmesi olarak açıklamıştır. Affetme, bireylerin kendine yönelik suçları inkâr ederek yok sayarak; haklı çıkma çabası olmadan; intikam seçeneğine de başvurmadan, başta hem kendisi hem de kendini zarara uğratan karşı taraf olmak üzere toplum yanlısı olumlu duygu ve sürece yönelmesi olarak da tanımlanmıştır. (Fehr, Gelfand ve Nag, 2010). Ayrıca, affetme kavramı: Bireyin incindiği durum, kişilerle mücadeleyi bırakarak bu durum ya da kişileri kabullenmesi olarak tanımlanabilir (Enright, Gassin ve Wu, 1992). Affetmenin bu tanımlarından yola çıkarak, ilişkileri iyileştirici yönü olan bir psikoloji süreci olarak da ele alabiliriz (Hill, 2001). Bu yönüyle, affetme sürecinde birey pasif değildir, tam tersine birey affetme sürecinde farkındalığı yüksektir.

Psikoloji literatüründe affetme kavramını çalışmış ilk araştırmacılardan olan Smeds’e göre (1984), kişinin ısrırgan otundan kurtulmasını sağlayacak tek yol, affetme isimli cerrahi yöntemdir. Bu metafordan da anlaşılacağı gibi Smeds (1984), affetmeyi kişiye zarar veren, üzen yaşantının kişiden uzaklaştırılması yani bağışlaması olarak ele aldığı söylenebilir.

Psikoloji alan yazınında, affetmenin bir eğilim mi ya da kişilik özelliği mi olduğuna yönelik çalışmalar yapıldığı bilinmektedir (Akın, 2021). Pozitif Psikoloji perspektifinden affetme kavramını kişilerin eğilimi olarak ele alan araştırmacılardan olan McCullough ve Witvliet, ’e göre (2002) ise affetme, insanların tepkileri, kişilik eğilimleri ve toplumsal öge olarak ele alınabilir. Affetmeyi, olumsuz duygu durumlarının üstesinden gelmede, duygu odaklı başa çıkma süreci olarak tanımlayan araştırmacılar da vardır. Affetmeyi bireyin kendine haksızlık edildiğini düşündüğü durumlarda olumsuz duygularını bırakarak olumlu tepkiler göstermesidir. (Pargament, 1997; Rye ve Pargament, 2002).

Mağdur edilen kişinin kendisini mağdur eden kişiye yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını toplum yararına değiştirmesidir. Bazı sosyal yapılar (örneğin evlilikler, aileler veya topluluklar) yüksek derecede affedicilikle karakterize edilir. Bu bakış açısı diğer tanımlamalardan farklı olarak affetmenin sosyal boyutuna da işaret etmektedir.

Bu araştırmanın dayanaklarından biri olan Ebeveyn Kabul-Red kuramına son yıllarda yapılan araştırmalar ile dâhil olan affetme kavramını açıklayışı şu şekildedir: Bireyin, kişilerarası iletişimde gelişen saldırı durumlarındaki bağışlamaya yönelik uzun vadeli eğilimini ifade etmektedir (Rohner, 2023). Bu yönüyle EKAR'ın da affetmeyi bir kişilik eğilimi olarak değerlendirdiği söylenebilir. Ayrıca uzun vadeli olma özelliği ise EKAR kuramı çatısında affetme kavramının kişinin sahip olduğu kişilik özelliklerinden biri olduğunu vurgulamaktadır. Rohner'a göre (2023), affetme özelliğine sahip bireyler, intikamcı değildir. Asıcı ve Karaca (2018) ise affetmeyi; merhamet, hoşgörü, şefkat ve duyarlılık gibi olumlu bileşenleri içeren; öfke ve kızgınlık gibi olumsuz duyguları bırakmayı gerektiren, intikam alma isteğini geride bırakmayı gerektiren olumlu bir kişilik özelliği olarak açıklamışlardır. Birey bu özelliklere ne kadar sahipse, affetme potansiyelinin de aynı şekilde yüksek olduğunu vurgulamışlardır. Affetme kavramıyla, algılanan ebeveyn kabul-reddini inceleyen araştırma sayısı çok az olduğu bilinmektedir. Bu sayılı araştırmalardan biri İbrahim ve Ahmed (2021)'in Kuveytli üniversite öğrencileriyle yürüttükleri çalışmadır. Söz konusu araştırmaya 528 öğrenci katılmıştır. Affetme, İntikam, Ebeveyn Kabul Reddi ve Psikolojik Uyum arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonuçlarında ise affetmenin intikamla önemli ölçüde negatif yönlü ilişkisi; algılanan ebeveyn kabulü ve psikolojik uyumun da önemli ölçüde pozitif ilişkisi olduğu ortaya koyulmuştur. Burri vd. (1989) çocuklarına sağladıkları bakımın öncülü olarak hizmet eden anne ve babalardaki psikolojik faktörlerin belirlenmesi için araştırmaya ihtiyaç vardır düşüncesinden yola çıkarak, 111 üniversite öğrencisiyle ve onların ebeveynleri ile yaptıkları araştırmalarında, annelerinin kendilerine gösterdiği bakımı değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmanın sonucunda, ebeveynlerden elde edilen affetme bulguları ile ergen çocukları tarafından bildirilen ebeveyn bakımının derecesi arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

Affetme tanımlarından da anlaşılacağı gibi bu tanımlar affetme kavramı için bazı ortak özellikleri içerse de affetmenin aşamaları ve boyutları konusunda fikir birliği olmadığı görülmektedir. Affetme üzerine çalışan araştırmacılara göre affetme boyutlardan oluşan bir yapıdır. En genel anlamıyla araştırmacılar, başkalarını affetme ve kendini affetme olmak üzere iki boyut olarak açıklamışlardır. Enright, Gassin ve Wu (1996) ise affetmenin üç farklı

boyuttan oluştuğunu söylemişler ve bu boyutları; başkalarını affetme, başkaları tarafından affedilme ve kendini affetme şeklinde tanımlamışlardır. Thompson vd. (2005) ise affetmenin üç boyutunu, kendini affetme, başkasını affetme, durumu affetme olarak ele almıştır.

2.2.1. Affetme Modelleri

Affetme kavramını, çeşitli şekillerde açıklamaya çalışan araştırmacılar, söz konusu kavram için de bazı modeller geliştirmiştir. Modellerin amacı insanın psikolojik sağlığı için affetmenin önemini vurgulamaktır (Bugay ve Demir, 2012). Bu modellerin bir kısmı bireyin sahip olduğu özelliklerden yola çıkarak, bireyin affetme eğilimini yordamayı hedeflerken; modellerin bir kısmı ise affetme sürecini açıklamaya çalışmıştır. Bu modellerin bazı benzer yönleri vardır. Bunlar, öfke acı, saldırganlık ve nefret, intikam gibi olumsuz duyguları geride bırakma; empati kurma, başkalarını ya da kendini affetmeye karar verme, suçu işleyenle uzlaşma gibi ortak özellikler bulunmaktadır (Walker ve Gorsuch, 2004).

Affetme modellerinden ilkinin Enright geliştirmiştir. Affetme Süreç Modeli, affetme öncesi dört evreden oluşan bilişsel, duygusal ve davranışsal müdahale üzerine geliştirilmiş bir modeldir. Bu evreler: keşfetme evresi, karar evresi, çalışma evresi ve derinleşme evresi şeklindedir. Affetme süreci bireyin içinde bulunduğu olumsuz duruma yönelik farkındalığıyla başlar. Bu farkındalık hem durumsal, hem hissedilen olumsuz duygular (incinmişlik, öfke vb.) farkındalığını içerir. İkinci evre olan karar evresinde birey bu sefer içinde bulunduğu olumsuz durumdan sıyrılabilme için bir adım atmaya karar verir. Modelin bu aşaması zihinsel bir süreci ifade etmektedir. Üçüncü evre olan çalışma evresi, sürecin davranışsal boyutunu ifade etmektedir. Bu evrede birey; bir önceki evrede karar verdiği olumsuz duygu ve durumlarla baş etme; kendini daha iyi hissettirecek olan seçeneğe yönelme kararını hayata geçirmek için adım attığı evredir. Olumsuz duygulardan sıyrılıp, yerine daha olumlu duyguları koymak için çaba harcanır. Örneğin, bireyin bu aşamada kendine zarar veren kişiye yönelik hissettiği öfke ya da intikam duygusu, karşıdaki kişiye yönelik merhamet duygusu olarak kabuk değiştirir. Son evre olan derinleşmede ise bir önceki evrede affetmeyi yaşamaya başlayan birey bu durumun iyi oluş halini hisseder. Bireyler söz konusu bu evreleri süreç içerisinde farklı şekillerde yaşayabilir. Ayrıca zarara uğrayan birey, karşı tarafın davranışından bağımsız olarak, koşulsuz afta bulunabilir (Freedman, 1998).

Hargrave aile içi ilişkilere yönelik geliştirdiği affetme modelinde iki ana bileşen tanımlamıştır. Bunlardan aklama: Kişinin kendisine zarar veren kişiye empati geliştirmesini ifade ederken; ikinci bileşen affetme ise kişilerarası ilişkide sevgi, güven gibi olumlu duyguların yeniden inşası anlamına gelmektedir (Sells ve Hargrave, 1998). Hargrave’a göre affetme; suçlu kişiye yönelik duyulan öfke duygusunun sonlandırılmasıdır (Bayın, 2020)

Worthington’un (1998) geliştirdiği REACH affetme modeli ise 5 evreden oluşmaktadır ve bu evrelerin baş harflerinin birleşimi REACH kelimesini meydana getirdiği için de model bu isimle anılmaktadır (Demir, 2021). Bunlar: Acıyla yüzleşmek (Recall the hurt), kendini inciten (zarar veren) kişiye empati yapmak (Empathize with the one who hurt you), özgeci olmak (Altruistic gift of forgiveness), affetmeye kendini adanmak (Commitment to forgive) ve affetmeyi sürdürmek (Hold on to the forgiveness) (Demir, 2021). İlk aşamada, birey acı veren duyguyla yüzleşir. İkinci aşamada birey kendini inciten durum ya da kişiye empati kurar. Üçüncü aşamada, birey affını özgeci bir şekilde, kendine zarar veren kişiye armağan olarak sunar. Bir sonraki aşama olan affetmeye kendini adanmada birey, affetmenin önemini farkına varır. Son aşamada ise birey affetmeyi hayatının tümünde sürdürür (Bayın, 2020; Demir, 2021; Sağduyu, 2022).

Hepp – Daxx (1996)’ın affetme modelinde affetme; kişisel affetme, başkalarını affetme gibi diğer modellerde olduğu gibi affetmenin bireysel ve kişilerarası ilişkilerdeki rolünü vurgularken; toplumsal affetme, uluslararası affetme gibi daha geniş kapsamlı, evrensel rolüne de vurgu yapmıştır.

McCullough ve Witvliet (1998) tarafından geliştirilen affetmenin sosyal psikolojik belirleyicileri modelinde affetmeyi güdüsel bir sistem olarak ele almışlardır. Bu model dört faktör etrafında şekillenmiştir. İlk faktör, empati; ikinci bileşen ise kabahatin niteliği, üçüncü faktör ilişkinin niteliği, son faktör ise yakınlıktır. İlk faktör olan empati ile affetme arasında pozitif yönlü ilişki sosyal psikolojik belirleyiciler olup empatinin affetmenin temelinde yer aldığı, ikinci faktör suçun niteliği olup suçun niteliği azaldıkça affetmenin artacağı, üçüncü faktör ilişkinin niteliği olup bireyler arası ilişkilerde uyum ve yakınlık arttıkça affetmenin artacağı, affetmedeki son faktör ise kişilik olup kişilik özelliklerinin affetmeyi olumlu veya olumsuz açıdan etkilediği ileri sürülmüştür (Demir, 2021; Sağduyu, 2022).

2.2.2. Ergenlerde Affetme

Ergenlerde affetme ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Ayrıca yapılan çalışmaların büyük kısmı da affetmenin yaşla ilişkisini ortaya koymak için yapılan çalışmalar olduğu dikkat çekmektedir.

Affetme olumlu duyguları artırırken, kişiler arası ilişkilerde de iyileştirici bir özelliğe sahiptir (Asıcı, 2020). Göregen'e (2021) göre ergenlerde affetme akranların teşviki veya algılanan bir otorite figürü gibi dışsal etkenlere bağlı olduğu görülmüştür. Girard ve Mullet (1997) farklı yaş gruplarındaki bireylerle yaptıkları araştırmalarında, farklı mağduriyet örüntüleri olmasına rağmen yetişkinlerin ergenlere göre affetme eğilimlerinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Affetmeyi yaş değişkeni açısından ilk ele alan araştırmacılar, Darby ve Schlenker (1982) affetmenin yaş ilerledikçe bireylerin daha affedici olduğunu buldukları araştırma sonuçlarını da desteklemektedir.

Park ve Enright (1997) Güney Koreli 30 ortaokul ve 30 kolej öğrencisi ile yürütmüşlerdir. Herhangi birinden zarar gören ergenlerle çalışmaya dâhil edilerek, ergenlerin affetmelerinin intikamcı bir affetmeden içsel bir affetmeye doğru ilerlediği sonucuna ulaşmışlardır. Ortaokul öğrencilerinin affetme sürecinde bedel ödetme ve affettiğini göstermeden önce de bu bedel ödetme anlayışıyla akran baskısına meyil ettiği gözlenirken, lise öğrencilerinin affetmelerini göstermelerinde yardımseverliğin ön plana aldıklarını bulgulamışlardır.

Asıcı ve Karaca (2018) affetme kavramının ülkemizde yetişkin ve üniversite öğrencilerine yönelik çalışıldığını ve ergen yaş grubuyla yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu vurgulamışlardır. Yapılan araştırmalar affetmenin olumlu kişilik özellikleriyle, pozitif yönlü ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ergenlerin affetmeleri ile ilişkili kavramların tespit edilmesi ve önleyici çalışmalar yapılarak affetme eğilimi düşük olan ergenlerin hoşgörü, şefkat, sevecenlik, empati gibi olumlu özelliklerle affetmelerinin artırılmasına yönelik grup rehberlik çalışmaları bu sebeple daha da fazla önem arz etmektedir (Göregen, 2021).

Bayın (2020) ergenlerde affetme ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, ergenlerde affetmeyle algılanan sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı korelasyon olduğunu ortaya koymuştur. Watson vd. (2016) çalışma grubu ergenlerden oluşana araştırmalarında, ergenlere bazı zorbalık hikâyeleri okutmuşlardır. Bu hikâyeleri ergenlerin; affetme, kaçınma ya da intikam ile olabilecek şekilde tamamlamaları istenmiştir. Zorbalık hikâyesine affetme tavsiyesi verilmesinin öfkeyi azalttığı görülmüştür.

Sonuç olarak araştırmacılar, affetmenin bir başa çıkma stratejisi olabileceğini vurgulamışlardır.

2.3. Ebeveyn Kabul Red Kuramı

Ronald Rohner tarafından, 1980’lerde geliştirilen ebeveyn kabul-red kuramı; kişinin yaşamının erken dönemlerinde anne, babasının veya çocuğa bakım veren üçüncü bir kişinin, çocuğa yönelik davranış ve yaklaşımlarının çocukta oluşturduğu izlenim ve bu izlenimlerin sonuçlarını yordamayı amaçlamaktadır (Rohner, 1980). Her ne kadar ebeveyn kabul-red kuramı 1980’lerde geliştirilmiş olsa da Rohner, ebeveyn kabul red kuramının temellerini Stogdill’in 1937’de kaleme aldığı 1894-1936 yılları arasında yapılmış olan, ebeveyn çocuk ilişkilerini inceleyen deneysel araştırmaları derlediği araştırmasına kadar dayandırmaktadır (Rohner, 2012; Rohner vd. 2009).

19. yüzyılın sonlarına doğru temelleri atılan Ebeveyn Kabul Red Teorisi, bu temelini uzun yıllardan oluşan sürecin edebi ve tarihi birikimi üzerine kurmuştur. EKAR’ın tarihsel serüveni incelendiğinde 1930’larda klinik temelli bir teori iken, psikoloji çalışmalarındaki gelişmelerden de etkilenererek; 1960’lardan formüle edilmeye başlanmıştır. Bu aşamadan itibaren EKAR için Ebeveyn Kabul/Red ölçeği başta olmak üzere birçok ölçek çalışması yapılmıştır. Böylece Amerika’daki kliniklerden, dünya geneline açılmaya başlamıştır (Rohner, 2004). Günümüze yaklaştıkça, Ebeveyn Kabul Red Teorisi kapsamına dahil ettiği insan grupları da (ebeveynler, ergenler, çocuklar, yetişkinler, öğretmenler vs) çeşitlenmiştir. Fakat 2000’den itibaren yaşam boyu devam eden yetişkin ilişkilerini ve diğer kişilerarası ilişki türlerini kapsamını genişlettiği, kuramın ismi “Kişiler Arası Kabul Red Kuramı” olarak düzenlenmiştir. Algılanan ebeveyn kabul reddinin yaşam boyunca, psikolojik uyumu, ilişkileri üzerinde etkilere sahiptir (Rohner vd. 2005). Ayrıca yapılan araştırmalar algılanan ebeveyn kabul reddinin, kişinin psikolojik uyumunu da yordadığını ortaya koymaktadır (Rohner ve Khaluqe, 2010).

Kurama göre evrensel olarak tüm bireyler, bağlanma figürü olan kişilerden olumlu tepki alma ihtiyacına sahip oldukları varsayılmaktadır (Rohner, 2016). Kuramda yer alan olumlu tepki kavramı ise, bireyin çocukluk döneminde bakımını üstlenen kişi veya kişilerden; sevgi ve destek göstermek gibi, çocuğa yönelik olumlu yaklaşımları ifade etmektedir (Rohner, 2004). Ebeveyn Kabulü, ebeveynlerin çocuklarına yönelik sıcak, yakın davranışları; çocuğun ihtiyacı olan bakımı sağlama; çocuğa yönelik destekleri olarak ifade edilebilir

(Rohner, 2015; Rohner ve Khaleuqe, 2002). Örneğin, ebeveynlerin çocuklarına güzel sözler söylemesi, sarılması, çocuğuyla birlikte vakit geçirmesi, çocuğun okulda yaşadıklarını merak etmesi gibi durumlar ebeveynlerin evlatlarına yönelik kabul davranışlarıdır. Kuram, ebeveyn kabul ile birlikte ebeveyn reddini de açıklamıştır. Ayrıca Ebeveyn kabulred kuramı, çocuğun onay algılamasının yansırı ebeveyn çocuk ilişkisinde çocuğun davranışlarına olan etkisini açıklamaya çalışmıştır (Koç ve Kaygusuz, 2016).

Kişilerarası kabul-red iki bakış açısı üzerinden ilerlediği söylenebilir. Bunlardan ilki, bireyin algıladığı, algılandığı veya öznel olarak deneyimlendiği şekli ya da dışarıdan biri tarafından gözlemlendiği ve o gözlemci tarafından aktarıldığı şekli. (Rising ve Rohner, 2020). Ebeveyn çocuğun/ergenin bakış açısından ebeveynlerini değerlendirdiği gibi ebeveynlerinin bakış açısından da çocuğun değerlendirilmesini içermektedir. Genellikle de çocuğun/ergenin algıladığı kabul ve red durumuyla ve ebeveynin çocuğa yönelik bakış açısı paralel seyretmektedir (Rohner vd., 2005).

Kuram, çocuğun en temel gereksiniminin anne babasının karşılayacağı ilgi, destek ve sevgi olduğunu savunmaktadır (Rohner ve Khaleque, 2002). Ebeveynlerin çocuklarına karşı onaylayıcı tutum sergilemesi çocuğun olumlu bir benlik algısı oluşturmalarını desteklerken, ebeveynlerin çocuklarına yönelik onaylayıcı olmayan tutumları da halde anne babaların çocuğun olumsuz benlik algısı geliştirmesine ve özgüvenin düşük olmasına sebep olmaktadır (Gander ve Gardiner, 2010). Ebeveynlerin çocuklarına yönelik gösterdikleri tutum ve davranışlar, ebeveynle çocuğun ilişkisi içinde bulundukları sosyal çevre tarafından şekillendiği söylenebilir (Toran, 2005). Kabul görme isteği her birey için ihtiyaçtır. Özellikle çocuklar, ebeveynleri tarafından kabul yerine red algıladıklarında bu durum onların yetişkinliğine kadar uzanan süreçte bazı olumsuz kişilik özellikleri geliştirmelerine sebep olabilir. Çevresel, sosyokültürel gibi etkenler dışarıda tutulduğunda, reddedilmiş algılayan çocukların kendilerini saldırgan, bağımlı, kendine güveni düşük ve kendini yetersiz algılayan bireyler olarak değerlendirdikleri ve diğer insanların güvenilmez olduğunu; tehlikesine dair olumsuz bir dünya tasviri, yaşam görüşüne sahip oldukları gözlenmiştir (Rohner, 2004). Reddedilmiş kişiler, kendilerini ebeveynlerinin kendilerini gördüğü gibi yani sevimli hatta sevimliye değmez olarak görürler. Kuramın sıcaklık alt boyutu, ebeveynlerin bu iki yönlü davranışlarını içermektedir. Bir tarafta kabullenici, şefkat ve ilgili davranış, söz ve sembolik ifadeler varken diğer tarafta ise çocuğa yönelik olumsuz davranış, söz ve sembolleri içermektedir.

2000 yılından itibaren ise kuram kişiler arası ilişkileri yetişkin ilişkilerini de kapsayacak şekilde genişlemiş ve kuramın ismi “Kişiler arası Kabul-Red Kuramı” olarak güncellenmiştir (Rohner, 2016). Günümüzde Ebeveyn Kabul Red Kuramıyla ilgili birçok ülkede yapılmış yüzlerce çalışma vardır. Bu durum ise EKAR’ın evrensel yönünü kuvvetlendirmektedir. Mevcut araştırmalar içerisinde en fazla sayı Rohner vd. Amerika’da yaptığı araştırmalar olduğu bilinmektedir. Rohner ve arkadaşlarına göre (2012), Ebeveyn Kabul Red kuramında “Ebeveyn” olarak belirtilen kişi çocuğun bakımını uzun süre üstlenmiş kişiyi ifade etmektedir. Yani burada ebeveyn olarak çoğu zaman anne ya da babadan biri olsa da bazı durum ve şartlarda anne-baba dışındaki (hala, teyze, dede vb.) kişileri de ifade edebilir. Hatta bazı durum ve şartlarda uzun süre bakım veren bir kişi değil, kurum vb. yapıları da karşılayabilir.

2.3.1. Kontrol Boyutu

Ebeveyn Kabul-Red Kuramında kontrol boyutunu iki kutuplu bir yapı olarak değerlendirilebilir. Bu boyutun, bir ucunda kontrol diğer ucunda ise özerklik kavramları yer almaktadır (Öngider, 2006). Ebeveynlerin çocuklarının davranışları üzerinde kontrolü fazla olanlarla; çocuklarının davranışları üzerinde kontrolü fazla olanlarla; çocuklarının davranışları üzerinde kontrolü daha az olan ebeveynler bu iki kutuplu yapının iki ucunda yer aldığı söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde kuram kapsamında, sıcaklık boyutunun kontrol boyutuna göre daha az çalışıldığı görülmüştür (Akman Direkçi, 2018). Bu kuramda yer alan kontrol, birçok durum açısından geçerlidir. Ebeveynlerin çocuklarını kısıtlaması, zorlaması olarak düşünülebilir. Aşırı kontrolcü tutum sergileyen ebeveynlerin tersi olan izin verici ebeveynler ise çocuklarına herhangi bir sınır veya kural koymamaktadır. Hatta çocuğun güvenliği ve fiziksel sağlığının tehdit altında olduğu durumlar haricinde herhangi bir yönlendirmede bulunmazlar ve kararlarını çocuklarına bırakırlar (Ata, 2021).

2.3.2. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Ebeveyn Kabul Red Kuramının sıcaklık boyutu kabul ve red kavramlarından oluşmaktadır. Tüm bireylerin, çocukluk dönemlerinde bakım verenleri tarafından çocuğa yöneltilen duygu ve davranışların içeriğine göre kabul veya red algısı değişmektedir. Ebeveynliğin sıcaklık boyutu da tıpkı kontrol boyunda olduğu gibi iki kutuplu bir yapıdan oluşmaktadır. Bu kutuplardan birisi algılanan kabul iken diğer kutup ise algılanan reddir. Kabul boyutunda

ebeveynin çocuklarına yönelik sergiledikleri sıcaklık, bakım, şefkat, ilgi ve destek yer almaktadır. Bu uçta sevgi ön plandadır. Sıcaklık boyutunun diğer ucundaysa “reddetme” yer almaktadır. Reddetmede kabul tarafındaki duygu ve davranışların olmadığı ya da belirgin bir şekilde çocuğa yönelik sergilenmediği, bunun yanı sıra çocuğu olumsuz içerikli çeşitli fiziksel ve psikolojik davranış veya duyguların bulunduğu kısımdır (Rohner, 2016; Rohner ve Khaleque, 2005). Kùltürlerarası yapılan çalışmalar göstermektedir ki anne babaların çocuklarına karşı dört şekilde reddedici davranış gösterebilirler:

Soğukluk veya sevgi eksikliği/sıcak ya da şefkatli olmak: Ebeveynlerin çocuğa karşı sevgi ve sıcaklık içeren davranışlarının olmaması ya da eksik olmasını ifade etmektedir. Düşmanlık ya da saldırganlık: Ebeveynlerin çocuklarına yönelik olumsuz, saldırgan, düşmanca davranışlarının çocuk tarafına yansması ve çocuğun bu davranışları da aynı şekilde algılamasıdır. İlgisizlik ya da ihmalkârlık: Ebeveynlerin çocukların fiziksel ve ruhsal birçok ihtiyacına ilgisiz kalmasıdır (Rohner ve Khaleque, 2002). Ayrışmamış reddetme: ebeveynlerin çocuklarını ihmal ettikleri ya da onlara karşı şefkatsiz ya da belirgin şekilde saldırgan davranmamış olmalarına rağmen, çocukların ebeveynlerinin umurunda olmadıklarını ya da onlar tarafından sevilmediklerine inanmalarıdır (Rohner ve Khaleque, 2005). Sıcaklık Alt Boyutu anne baba ve çocuk arasındaki iletişim kalitesini gösterdiği gibi çocuğun ebeveynlerine yönelik algısını da içermektedir. (Khaleque ve Rohner, 2002). Kurama göre kabul; anne-baba ya da çocuğa bakım veren başka birinin çocuğa yönelik hissettikleri sergiledikleri sevgi, ilgi, destek ve yakınlık gibi olumlu ebeveynlik özelliklerini içermektedir (Varan, 2003).

Amerikan İngilizcesinde, reddetme kavramı, kötü ebeveynliği, anımsatmaktadır. Fakat EKAR’ın kùltürlerarası araştırmaları reddetme kavramının kùltürel anlamlar yüklenmemiş haliyle ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışlarını ifade ettiğini göstermiştir. (Öngider, 2006). Ebeveynler çocuklarına fiziksel olarak sarılıp, öpebilir; sözlü olarak iltifat edebilir; sembolik olarak da bazı jestler yapabilirler. Bu tür davranışlar, ebeveyn kabulünün göstergesidir. Sıcaklık boyutunun öteki ucunda yer alan ebeveyn reddi ise, ebeveynin çocuğuna karşı olumsuz, fiziksel, sözlü davranışlar sergilemesi veya çocuğun ebeveyninden gelen davranışları olumsuz olarak algılamasını ifade etmektedir. Çocuklar, soğukluk/sevgisizlik, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmalkârlık ve ayrışmamış red olmak üzere dört boyutta ebeveynlerini reddedici olarak algıyabilirler. Soğukluk/sevgisizlik, ebeveynlerin çocuğuna yönelik olumlu fiziksel, sözlü davranışları -öpme, sarılma, iltifat etme, övgü gibi- davranışların tersi davranışlarda bulunmasını ifade etmektedir. Düşmanlık

ve saldırganlık ise ebevyinin çocuğuna yönelik fiziksel ya da sözel saldırganca –vurma, tekme, çimdikleme, alay etme, küfür etme gibi- olumsuz davranışları içermektedir. Üçüncü boyut, ilgisizlik ve ihmalde ise ebeveynin fiziksel veya psikolojik yokluğunu ifade etmektedir. Ayrışmamış redde ise çocuk ebeveynleri tarafından sevilmediğini, takdir edilmediğini hissetmektedir.

EKAR Kuramında, ebeveynin çocuğunu kabul etme veya reddetme durumu iki farklı şekilde incelenmiştir. İlk olarak, bireyin algılamasına bağlı olan fenomenolojik bakış açısı; ikincisi ise bireyin dile getirdiği yani rapor ettiği şeklidir. Bu iki bakış açısı çoğunlukla birbiriyle tutarlılık göstermektedir. Fakat tutarlılığın olmadığı durumlar da mevcuttur. Bu yüzden araştırmacılar, fenomenolojik bakış açısına göre elde ettikleri verilerin daha güvenilir olduğunu belirtmektedir (Rohner vd., 2012). Rohner (2005) bu durumu, anne babanın davranışından çok çocuğun bu davranışlara yönelik algısının daha önemli olduğu şeklinde açıklamıştır. Hatta çocuğun bu davranışları yorumlama kültüre, bağlama göre de şekillenebilir. Bir toplumda, herhangi bir davranış çocuğu yüceltme anlamı taşıırken başka bir toplumda bu davranış çocuk için rencide edici olabilir (Rohner ve Khaleque, 2005).

2.3.3. EKAR Kuramının Alt Alanları

Rohner vd. EKAR Kuramını: Kişilik, Sosyo-Kültürel ve Baş Etme olmak üzere üç temel alan üzerine inşa etmiştir. Bu üç alan toplamda beş farklı soruya cevap aramaktadır (Rohner ve Khaleque, 2005).

1. Ebeveynleri tarafından sevildiğini, onaylandığını (kabul edildiğini) veya sevilmediğini, onaylanmadığını (reddedildiğini) algılamak çocukları nasıl etkiler (kişilik alt alanı)?
2. Çocuklukta ebeveynler tarafından reddedilme durumu, bireyin yetişkinlik ve yaşlılık hallerinde nasıl etkilemektedir (kişilik alt alanı)?
3. Çocukluk ve yetişkinlikte red algısı yüksek bireyler, bu durumla etkili baş etme becerisi geliştirebilir mi? (baş etme alanı)?
4. Neden bazı ebeveynler sıcak, sevgi dolu ve kabul ediciyken diğerleri soğuk, saldırgan, ihmalkâr ve reddedicidir (sosyokültürel alt alan)?
5. Bir toplumun tüm yapısı ve toplum içindeki insanların davranış ve inançları, o toplumdaki ebeveynlerin çoğunun çocuklarını kabul etme veya reddetme eğilimini nasıl etkiler (sosyokültürel alt alan)?

EKAR kuramı kişilik, baş etme ve sosyokültürel sistemler olmak üzere üç alt alandan oluşmaktadır (Rohner ve Rohner, 1981).

2.3.3.1. Ebeveyn Kabul Red Kişilik Alt Alanı

Kişilerarası Kabul-Red kuramının kişilik alt kuramı kişilerarası kabul ve red algısının ana kişilik ya da psikolojik sonuçlarını açıklamaya ve öngörmeye çalışır (Rising ve Rohner, 2020). Ebeveyn Kabul Red Kişilik Kuramının varsayımına göre, insanlar önemsedikleri kişilerden olumlu tepki görmeye ihtiyaç duyarlar. Kuram bu varsayımını yani olumlu tepkiye duyulan ihtiyacı, bireylerin farkında olarak ya da olmayarak ilgi, şefkat, destek gibi duyguların arayışı olarak açıklamaktadır (Öngider, 2006). Özellikle, alt teori reddedilen çocukların kendilerini endişeli ve güvensiz hissedeceklerini varsayar. EKAR Kuramına göre, reddedilen kişiler, insanların ve genel olarak dünyanın düşmanca, hain, tehdit edici veya başka bir şekilde olumsuz olduğu inancıyla karakterize edilen olumsuz bir dünya görüşü geliştirebilirler (Rohner ve Khaleque, 2005).

Ebeveyn Kabul Red Kuramının Kişilik Alt Boyutuna göre kişilik, bireyin çeşitli yerlerde ve zamanlarda tepki verme eğilimleri ya da sergiledikleri davranışları ifade etmektedir. Bireylerin ebeveynlerinden algıladıkları kabul ya da reddin kişilik gelişiminde çok etkilidir (Coşkun, 2019). Aynı zamanda kişilik alt kuramına göre bireylerin kendileri için önemli gördükleri bireylerden (ebeveynleri, öğretmenleri ya da arkadaşları vb.) olumlu yaklaşımlar görmelerinin biyolojik ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır.

Yetişkinlikte, ihtiyaç daha karmaşık hale gelir ve kişinin duygusal bağa sahip olduğu insanlardan olumlu bir şekilde saygı görme arzusunu (kabul edilen veya edilmeyen) içerecek şekilde farklılaşır (Rohner, 2004). Kişilik alt teorisinin yanıt aradığı sorular şu şekildedir:

1. Çocukların algıladıkları ebeveyn kabul-reddi, farklı sosyokültürel sistemler içerisinde, etnik köken, cinsiyet gibi demografik değişkenlere bağlı olarak farklılaşmakta mıdır?
2. Çocukluk çağında algılanan reddin, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerine etkisi nasıl olmaktadır? (Rohner ve Khaleque, 2005).

EKAR Kuramının, Kişilik Alt Kuramına yönelik yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre ebeveynleri ile olan ilişkilerinde kabul ya da red algılayan çocuk ve yetişkinlerin, kültürden kültüre değişmeyen kişiliğin olumsuz tarafında yer alan yedi kişilik örüntüsü geliştirdiği görülmüştür (Rohner, 2004). Bu kişilik özellikleri, olumlu uçtan

olumsuz uca doğru uzanan bir çizgi gibi, her birey de bu çizgi üzerinde kendine, belirli bir yer bulacaktır (Eryavuz, 2006). Bu yedi kişilik örüntüsü şu şekildedir:

1. Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık (Dependency)
2. Duygusal Duyarsızlık/Tepkisizlik (Emotional Responsive)
3. Düşmanlık/Saldırganlık (Hostility/Aggression)
4. Olumsuz Öz Saygı (Negative Self Esteem)
5. Olumsuz Öz Yeterlilik (Negative Self Adequacy)
6. Duygusal Tutarsızlık/Dengesizlik (Emotional Instability)
7. Olumsuz Dünya Görüşü (Negative Worldview)

2.3.3.1.1. Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık (Dependency)

Kişiliğin bu özelliği çift kutuplu bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin başkalarına bağımlı ya da diğer bir uç olan başkalarından tamamen bağımsız davranışlar göstermesini ifade etmektedir. Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık kişilik özelliği EKAR'ın algılanan ebeveyn kabul-reddi kişilik ile ilişkili olduğu kabul edilen yedi kişilik özelliğinden en karmaşık olanıdır (Rohner ve Britner, 2002). EKAR'ın kişilik kuramında, bağımlılık ile bağımsızlık aynı kişilik boyutunun çift kutuplu yapısıdır. Bağımlılık: bir insanın başka bir insana rahatlama, onay alma, cesaretlendirilme gibi daha olumlu ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla duygusal olarak destek almasını ifade ederken; diğer kutupta bulunan bağımsızlık ise bireyin başkalarından görebileceği bu tür duygusal desteklerin olmadığı veya bireyin çevresinden bu tür taleplerde bulunma ihtiyaç veya isteğine uzak olduğu anlamı taşımaktadır (Öngider, 2006).

Bireyler, her yaş dönemlerinde çevrelerindeki insanlardan olumlu tepki alma eğilimindedirler. Ebeveynleri tarafından kabul algılayan çocukların ne çok bağımlı ne de çok bağımsız kişilik örüntüsü geliştirir, yani aşırı uçlarda olmayan orta derecede bağımlı kişilik örüntüsü geliştirmeleri beklenir. Çocuklarda bağımlı ya da bağımsız olma özelliğinin gelişmesi, ebeveynlerinden algıladıkları kabul veya redde göre biçimlenmektedir (Rohner, 2004).

Bağımlılık ve reddedilme arasındaki ilişki doğrusal olmayan bir ilişki olmadığı bilinmektedir. Örneğin; ebeveynleri tarafından kabul edilen çocuğun, normal koşullarda,

orta derecede bağımlı olması beklenir. Ebeveynlerin reddedici olduğu durumlarda ise giderek daha fazla reddedici olduğu durumlarda -belirli bir noktaya kadar- çocuğun da olumlu tepki almaya yönelik davranışları ve girişimleri artacak, çocuk giderek daha fazla bağımlı olacaktır (Eryavuz, 2006).

Bağlanma figürlerinden çocuğa yönelik gösterilen destek, şefkat, ihtiyaçları giderme gibi davranışsal etkinlikler, bağlanma olarak ifade edilebilir. Kurama göre çocukların ve yetişkinlerin bağımlılık derecesini belirleyen şey bağlanma figürlerinden algılanan kabul ya da algılanan redde göre belirlenmektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

2.3.3.1.2. Duygusal Duyarsızlık/Tepkisizlik (Emotional Responsive)

Ebeveyn Kabul Red Kuramında, duygusal duyarlılık, bireyin duygusunu açık bir şekilde ifade edilme yeteneğini ifade etmektedir. Ayrıca bireyin, başkalarıyla sıcak, samimi, ilgili, kalıcı ve savunmacı olmayan bağlar kurma konusunda kendini rahat hissetmesiyle orantılı olarak kendini gösterir (Rohner, 2015). Reddedilmiş çocuklar, model alabilecekleri sevgi dolu ebeveynleri olmadığı için, sevgi göstermeyi öğrenememişlerdir (Eryavuz, 2006). Şefkate çok ihtiyaç duymalarına rağmen, bunu vermekte ve almakta zorluk çekerler. Kendilerini duygusal olarak daha fazla hırpalanmaktan korumak amacıyla reddedilmiş çocuklar duygusal olarak geri çekilme, giderek olumlu tepki almak için daha az girişimde bulunmak ve duygularını üzerini örtmek eğilimindedirler. Bu bireyler, başkalarına sevgi, şefkat gibi olumlu duyguların yanı sıra nefret gibi olumsuz duygularını da göstermekte zorluk yaşamaktadırlar. Ayrıca karşılarındaki insanlardan da bu gibi duyguları almak söz konusu bireyler için zordur (Karasu, 2023).

2.3.3.1.3. Düşmanlık/Saldırganlık (Hostility/Aggression)

Kişilerarası Kabul red kuramına göre düşmanlık, bireyin içsel olarak yoğun öfke, nefret gibi duygular yaşamasıdır (Rohner, 2005). Bu kişiler duygularını yönetebilmekte zorluk yaşayabilirler. Hatta rüyaları da dahi, çevrelerine ya da kendilerine düşmanlık etmekle meşgullerdir (Rising ve Rohner, 2020).

Düşmanlık/Saldırganlık alt boyutuna göre ebeveynlerinden red algılayan çocukların, ebeveynlerine yönelik öfke düzeyleri yüksektir (Rohner, 1975). Ebeveyn reddine uzun süre maruz kalan bireyler, ebeveynlerine yönelik sinir ve öfke gibi duygular hissederler. Sinir ve

öfke duygularını kontrol etmekte zorlandıkları için de saldırganca davranışlarda bulunabilir veya ilerleyen yaşlarda pasif agresif davranışlarda bulunabilirler (Karasu, 2023).

2.3.3.1.4. Olumsuz Öz Saygı (Negative Self Esteem)

Özsaygı en genel anlamıyla kişinin öz değeri hakkında yaptığı değerlendirmedir. Olumlu özsaygı, kişinin kendini sevmesi, beğenmesi, onaylaması, değerli görmesini ve ayrıca çok nadir kendinden memnuniyetsizliğini ifade ederken; olumsuz özsaygı, kişinin kendini sevmediği, beğenmediği ve onaylamadığını ifade etmektedir. EKAR Kuramında, olumsuz özsaygı, bireyin kendini değersiz görmesi, başkalarına göre aşağılık duygusunun daha yoğun olması, suçluluk hissetmelerini ifade etmektedir (Rohner, 2005). Ayrıca, Rohner (1986), ebeveynleri tarafından red algılayan bireylerin, dile getirmeseler de ebeveynleri onları sevmediği için başkaları tarafından da sevmeye layık olmadıkları yönünde bir düşünce geliştirebileceklerini belirtmiştir. Bu durum, bireyin öz saygısının olumsuz etkilendiğini göstermektedir.

2.3.3.1.5. Olumsuz Öz Yeterlilik (Negative Self Adequacy)

Bireyin yeterliliği hakkında kendi değerlendirmesi öz yeterlilik olarak açıklanabilir. Bireyin kendine güveniyle yeterli hissetmesi, olumlu özyeterlilik anlamına gelir (Ata, 2021). Olumlu özyeterlilik aynı zamanda, sorunlarıyla kendi başa çıkabilen, başarılı olabileceğine inanan, sosyal olarak kendini yeterli bulan ve kendisine güvenen bireylerin özelliği olarak açıklanabilir. EKAR Kuramına göre olumsuz öz yeterlilik ise kişinin günlük yaşamında kendini beceriksiz olarak atfetmesi ve genel yetersizlik kanısına sahip olmasını ifade etmektedir (Rohner, 2005).

Olumsuz öz yeterliliğe sahip kişiler, anne babalarının reddedici davranışlarından dolayı yaşadıkları zorluklarda kendi becerilerine güvenemezler ve bu sebeple çaba göstermezler. Olumlu öz yeterliliğe sahip kişiler ise, zorlu deneyimler karşısında çaba harcadıkları gibi zorluklarla baş edebileceklerine de inanırlar (Rohner ve Khalueque, 2003).

2.3.3.1.6. Duygusal Tutarsızlık/Dengesizlik (Emotional Instability)

Duygusal tutarsızlık en genel anlamıyla, zorluk düzeyi düşük olaylarda dahi bireyin duygu yönetebilme becerisini kaybetmesi olarak açıklanabilir. EKAR Kuramına göre duygusal

tutarsızlık yaşayan bireylerin duygu durumları çok kolay değişebilir ve bu değişim öngörülemez biçimde gerçekleşir Duygusal açıdan daha tutarlı bireyler ise stres, zorlu olaylar, günlük hayatın getirdiği beklenmedik durumları öfke ya da gergin duygular yaşamadan tolere edebilir. Bu bireylerin duygu durumları nedensiz yere çok büyük değişiklikler göstermez (Rohner, 2005).

Ebeveynlerinden red algılayan çocuklar, bu reddedilme sonucunda ortaya çıkan psikolojik yıpranma sonucunda, diğer çocuklara göre duygularında tutarlılık bulunmayabilir. Yaşamış oldukları sorunlar karşısında, ani ve öngörülemez keskin tepkiler verebilirler (Rohner, 1986).

2.3.3.1.7. Olumsuz Dünya Görüşü (Negative Worldview)

EKAR Kuramına göre bireyin dünya görüşü yaşamın, varoluşa ilişkin olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerini içerir. Olumlu dünya görüşüne sahip bireylere göre yaşam temel olarak güvenli, iyi gibi olumlu değerlere sahipken; olumsuz dünya görüşüne sahip bireyler için yaşam güvensiz, kötü, düşmanca ve belirsizlikler barındırdığı şeklinde algılamaktadırlar.

Bireyin dünya görüşü, sosyal, ekonomik veya politik durumlarla ilgili mevcut bilgilerinden farklıdır ve onlarla farkı iyi ayırtedilmelidir (Rohner, 2005). Özellikle çocuklu döneminde, anne baba ile çocuk arasındaki ilişkinin niteliği, olumsuz dünya görüşünü gelişmesinde belirleyici olmaktadır.

2.3.3.2. Ebeveyn Kabul Red Baş Etme Alt Alanı

Kuramın Başa Çıkma Alt Alanı, hem kuramsal hem de deneysel çalışmalarla en az gelişmiş alanıdır (Rohner, 2016). Bu alt alan genel olarak, red algıları yüksek bireyleri konu edinmiştir (Coşkun, 2016). Bireyin başa çıkma sürecini anlayabilmek için bireyi çok yönlü olarak değerlendirebilmek şarttır. EKAR Kuramına göre birey çevresinden etkilendiği gibi çevresini de etkileyebilen bir varlıktır. Bu sebeple, başa çıkma alt alanında bireyle birlikte ele alınması gereken üç öge vardır: bireyin kendisi, diğerleri ve bağlam (Coşkun, 2019). Kişinin davranışlarına bu üç öge şekillendirmektedir.

Çeşitli ülkelerde yürütülen EKAR çalışmaları, çocuk ve yetişkinlerin %80'inin ebeveynlerinin reddinden olumsuz etkilenirken %20'lik kısmın ise algıladıkları ebeveyn reddi ile sağlıklı şekilde baş edebilen kısım olduğunu ortaya koymuştur (Ata, 2021). EKAR

kuramında, baş etme alt alanı, üzerinde pek durulmamıştır (Rohner vd., 2012). EKAR Kuramında, başa çıkma sürecini anlayabilmek bireyin yaşadığı çevre ile olan ilişkisini bağlam içerisinde değerlendirmek gerekir. Bu görüş bünyesinde, bireyin kendisi, diğerleri ve bağlam olmak üzere toplam üç öge barındırır. Bu öğelerden ilki olan “birey” biyolojik, zihinsel ve dışsal olan kişiliği ifade etmektedir. İkinci öge “diğerleri” ise reddetmenin süresi, yapısı, reddedici davranışta bulunan ebeveynin özellikleri kişisel ve kişilerarası ilişkileri kapsayan yapıdır. Son olarak “bağlam” ise kişi ve önem verdiği diğer bireylerin içinde bulunduğu çevrenin özelliklerini ifade etmektedir (Rohner, 2016).

Sonuç olarak ebeveynlerinden red algısıx<layan çocuklar sosyal, duygusal ve bilişsel sorunlar yaşabilirler. Anne babası reddedici davranışlarda bulunsa dahi psikolojik olarak sağlıklı gelişim gösteren bireyler de vardır. EKAR Kuramı bu bireyleri baş edenler yani “copers” olarak tanımlamıştır (Rohner, 2006).

2.3.3.3. Ebeveyn Kabul Red Sosyokültürel Alt Alan

Ebeveyn Kabul Red kuramının sosyo-kültürel alt kuramı ebeveyn kabul ve reddinin temel nedenlerini ve ilişki dinamiğine evrensel bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır. Son yıllarda Ebeveyn Kabul Red Kuramı, ebeveyn çocuk ilişkisine kişiler arası kabul reddin inceleyen bkabul ve reddetmenin de önemi kişinin ruh sağlı üzerinde önemli rolü olduğu üzerinde durmaya başlamışlardır. Bu alt alanda, üzerinde durulan iki temel soru vardır. Bunlar: “Bazı toplumlarda, anne babalar çocuklarına karşı sıcak, ilgili ve kabul edici iken; bazı toplumlarda soğuk, ilgisiz, reddedici olmaktadır?” İkinci soru ise “Bu durumun toplum, aile ya da inançlarla nasıl bir ilişkisi vardır?” (Rohner vd., 2012). Bireyin maruz kaldığı sosyal yapı örüntüleri, kendinden sonraki alt sistem örüntüleri için belirleyici olduğu; yüksek düzeyde ebeveyn reddi algılayan bireylerin çocukları olan sonraki alt sistemlere sahip kuşakların da çocuklarına yönelik reddedici davranışlarda bulunacaklardır (Rohner, 1986). EKAR Kuramı bu alt alan ile ebeveyn kabul reddinin geri planında yer alan sonuç ve bağlantılarını anlamayı amaçlamaktadır. EKAR Kuramının sosyo kültürel alt alanı 1939 yılında Kardiner’in ortaya koyduğu düşünceleri ve 1953’te Whiting ve Child tarafından geliştirilen modelden beslenmiştir (Coşkuner, 2019).

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu kısımda, anne-babası boşanmış ve anne-babası boşanmamış ergenler, algılanan ebeveyn kabul-reddi, psikolojik uyum ve affetme üzerine yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.4.1. Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

Ebeveyn kabulü, psikolojik uyum ve affetmeyle ilgili literatür incelendiğinde özellikle affetmeyle ilgili yapılan çalışmaların yakın zamanlarda yoğunluk kazandığı görülmektedir. Her ne kadar EKAR Kuramının temeli eskilere dayansa da ülkemizde algılanan ebeveyn kabulü ve psikolojik uyumla ilgili yapılan çalışmaların da ancak son zamanlarda yoğunlaştığı fark edilmektedir. Bu değişkenlerin araştırıldığı çalışmaların çoğunda ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Affetmeyle ilgili daha çok yetişkin ve üniversite öğrencilerine yönelik çalışmalar yapıldığı; lise, ortaokul ve ilkokul gibi daha küçük yaş grubundaki ergen ve çocuklarla ilgi çalışmalara daha az yer verildiği görülmüştür. Bu araştırma ile bağlantısı olduğu düşünülen yurtiçi araştırmaların neredeyse tamamına bu bölümde yer vermeye çalışılmıştır. Bu bölümde yer verilen çalışmaların örneklemini lise ve ortaokul öğrencileri veya boşanmış aileden gelen çocuk ve ergenlerin olmasına özellikle dikkat edilmiştir.

Erdem (1990), 13 ve 14 yaşlarındaki öğrencilerle yaptığı çalışmada, algılanan ebeveyn reddi ile öğrenilmiş çaresizlik, benlik kavramı, akademik başarı ve kaygı değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucunda ise ebeveynleri tarafından yüksek reddedilme algılayan öğrenci grubunun kaygı düzeyinin de yüksek olduğunu ayrıca düşük benlik saygısına ve düşük akademik başarıya sahip oldukları belirtilmiştir.

Kayahan (2002), araştırmasında annelerin bağlanma stilleri ve çocukların algıladıkları kabul ve reddin çocuk ruh sağlığı ile ilişkileri incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu çocuk ve ergen psikiyatri kliniğine başvuran 96 çocuk ve çocukların anneleri ile okullardan rastgele seçilen 108 çocuk ve bu çocukların annelerinden oluşmaktadır. Sorunlu grup çocukların daha fazla anne reddi algıladığı ve psikolojik uyumlarının da daha kötü olduğu belirlenmiştir. Artan anne red algısı ile birlikte çocukların uyumsuzluk puanlarının da arttığı saptanmıştır. Sorunlu grup annelerinin de kontrol grubu annelerine göre, kendi annelerinden daha fazla reddedilme algıladıkları ve öz saygılarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Böylece, Ebeveyn Kabul/ Red Kuramına paralel sonuçlar elde edilmiştir. Hem çocuk grupları arasında hem de anne grupları arasında, algılanan ebeveyn kontrolü ve bağımlılık

açısından fark bulunmaması kültürel özellikler çerçevesinde açıklanmıştır. Sorunlu ve Kontrol gruplarının, uygulanan ceza yöntemleri, çocukların arkadaş ilişkileri, çocukların okul başarısı, annelerin çocuğun bebekliği sırasında yaşadığı fiziksel ya da ruhsal rahatsızlıklar ve yaşam olayları açısından da farklılaştığı bulunmuştur.

etin (2005), yaptığı araştırmada suça karışmış ve suça karışmamış ergenlerin ebeveyn kabul red algılarını incelemiştir. Çalışmanın rnekleminde bulunan 130 öğrencinin yaş aralığı 15-20 arasında değişmektedir. Araştırmacı, suça karışmış ve suça karışmamış ergenlerin psikolojik uyumları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca araştırmada algılanan ebeveyn kabulü ve psikolojik uyum arasında hem suça karışmış ergen hem de suça karışmamış ergen grubunda pozitif korelasyon görülmüştür. Son olarak psikolojik uyumun yordanmasında suça karışmış ergenlerde anne kabulü daha belirleyici olmaktadır normal ergenlerde baba saldırganlığının en önemli faktör olduğu bulunmuştur.

Öngider (2006) evli ve boşanmış ailelerden gelen çocukların psikolojik uyumlarının algılanan ebeveyn kabul veya reddi ile ilişkisini incelediği araştırmasında, evli ve boşanmış aileye sahip çocukların algılanan ebeveyn kabul ve reddinin çocuğun psikolojik uyumu zerine: Anne babası evli olan 138 ocuk ile anne babası boşanmış 124 ocuk ve bu çocukların anneleri olmak üzere toplam 524 kişiyle araştırmasını yürütmüştür. Boşanmanın, ocukların algıladığı anne kabulünün artmasına ya da azalmasına yol amadığı; annenin medeni durumunun çocuğun anneyi algılayışını değiştirmediği görülmüştür. Ayrıca araştırmanın psikoloji uyumu üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Yılmaz (2007), ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinin algıladıkları ebeveynler arası çatışma ve ebeveyn reddi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı çalışmada İstanbul'da öğrenim görmekte olan 406 lise öğrencisinden oluşan örnekleme ile çalışmıştır. Araştırma sonunda algılanan ebeveyn reddi ile sosyal kaygı arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırma, algılanan baba reddinin sosyal kaygıyı açıklamakta, algılanan anne reddinden daha önemli olduğunu ortaya koymuştur.

Sarıtaş (2007), ergenlerin anne kabul red algıları ile psikolojik sıkıntıları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Erken dönem uyumsuz şemaların bu ilişkideki aracı rolünü de incelendiği bu çalışmanın örneklemini 15-18 yaş aralığındaki 356 lise ğrencisi oluşturmuştur. Anne reddini yüksek algılayan ergenler; anne kabulünü daha yüksek algılayan ergenlere göre kaygı, öfke gibi olumsuz duyguları yaşama durumlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼'n¼n (ASAGEM) 2011 yılında yapmış olduğu Tek Ebeveynli Aileler Araştırması, ¼lkemizde her geçen g¼n artan tek ebeveynli aile sayısına, ailelerin tek ebeveynli olma sebeplerine ve boşanmış ailelerin diğer tek ebeveynli ailelerden farklı olarak yaşadıkları durumları geniş çerçevede ele almıştır.

¼n¼bol (2011), araştırmasında ¼ farklı yaş grubunun ebeveyn kabul-reddi ve psikolojik uyumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın alışma grubu, 12-14 yaş aralığında 203; 35-45 yaş aralığında 215; 60 yaş ve ¼zeri 186 birey olmak ¼zere 604 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyumun ilişkili olabileceği ortaya koyulmuş ve farklı yaş gruplarında bu ilişkinin değişebileceği g¼r¼lm¼řt¼r.

Kabaoğlu (2011), ebeveynleri evli veya ebeveynleri boşanma s¼recinde olan 9-17 yaş aralığındaki toplam 288 ocuk ve ergenle çalışmıştır. Araştırmanın amacı ise ebeveynleri evli boşanma s¼recinde olan ocuk ve ergenlerin ebeveyn kabul red d¼zeyleri ile kişilik ¼zellikleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma sonucunda ise ebeveynleri boşanma s¼recinde olan ocuk ve ergenlerin daha fazla red algıladıkları; ebeveynleri boşanma aşamasında olan çocukların anne ve babalarını reddedici olarak algıladıkları ve annelerinden algıladıkları kabul ya da reddin kişiliklerine etkisinde babanın aracı rol¼ olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

G¼rel (2013), Erken Ergenlikte Algılanan Ebeveyn Kabul – Reddi, Algılanan Ebeveyn Kontrol¼ ve Durumlar Arası Başa ıkma Stilleri Arasındaki İlişkilerde Psikolojik Uyumun Aracı Rol¼ isimli araştırmasında erken ergenlikte algılanan ebeveyn kabul-reddi, algılanan ebeveyn kontrol¼ ve durumlar arası başa çıkma stilleri arasındaki ilişkilerde psikolojik uyumun aracı rol¼n¼ incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın ¼rneklemeni, İstanbul'daki iki ortaokulda okuyan 339 ¼ęrenci oluşturmaktadır. T¼m ¼ęrenciler, ebeveynlerin birlikte yaşayan ve d¼ř¼k sosyo-ekonomik duruma sahip ailelerden seçilmiştir. Babaları tarafından reddedildiği algısı bulunan ergenlerin psikolojik uyumlarının daha zayıf olduğu g¼r¼lm¼řt¼r.

Alanyazın incelediğinde ergenlerin affetmelerinin çeşitli değişkenlere g¼re ele alan bilimsel çalışma sayısının çok sınırlı olduğu ve bu az sayıdaki çalışmanın da son 10 yıla yığıldığı g¼r¼lm¼řt¼r. 2014 yılında; ergenlerde affetmenin yordayıcılarını inceleyen Demir, 500 lise ¼ęrenci ile yaptığı araştırmasında ergenlerin affetmeleri ¼zerinde, cinsiyetin belirleyici bir unsur olduğunu ortaya koymuştur.

Yalçın (2014) yılında yaptığı araştırmada, ergenlerin mizaç özelliklerinin ebeveyn kabul reddinin yıkıcı davranışlarla ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini lise kademesi, 9. ve 10. Sınıfına devam etmekte olan 400 öğrenci oluşturmaktadır. Ebeveyn Kabul Red ölçeğinin de kullanıldığı bu araştırmada elde edilen bulgular olumsuz tepkisellik mizaç özelliğine sahip ergenlerin bu özelliğe sahip olmayan ergenlere göre ebeveyn reddiyle birlikte daha yıkıcı davranışlar sergilediğini göstermektedir. Araştırmanın sonucunda, ebeveyn kabulünün artmasına bağlı olarak yıkıcı ve zarar verici davranışların azaldığı görülmüştür. Kayadibi (2015), 7-14 yaş aralığındaki parçalanmış aileye sahip çocukların algıladıkları anne kabul/red düzeyleri ile benlik saygılarını incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, annesinden yüksek düzeyde kabul algılayan çocukların özsaygısının da arttığı gözlemlenmiştir. Çocukların annelerinden algıladıkları kabul/red, çocuğun benlik saygısının %23'ünü açıklamıştır.

Koç ve Kaygusuz (2016), ergen ve ebeveynlerin ilişkilerini geliştirmek amaçlı, yürüttükleri program geliştirme çalışması yürütmüşlerdir. Bu çalışma kapsamında 18 ergen ve bu ergenlerin ebeveynlerinden oluşmaktadır. Toplam 10 oturumdan oluşan bu programın ebeveyn kabul red algısı ve aile içi ilişkilere etkisi incelenmiştir.

Yıldız (2017) suça sürüklenen ergenlerin affetme eğilimlerini incelediği araştırmasında, 124 ergenle çalışmıştır. Yaşları 14-18 arası değişen bu ergenler ceza infaz kurumu ve eğitim evinde bulunmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre, ilk defa suça karışanların ve ceza infaz kurumunda yakın arkadaşı olmadığını ifade edenlerin daha çok affedicilik eğilimine sahip olduğu görülmüştür.

Eker (2017) bilişsel davranışçı yönelimli grupla psikolojik danışma uygulamasının ergenlerdeki umutsuzluk üzerindeki etkisini inceleme amaçlı yürüttüğü çalışmada, 24 lise öğrencisiyle çalışmıştır. Araştırma sonuçlarında ise, affetme esnekliği ile umutsuzluk arasında ilişki olduğu ve affetme esnekliği arttığında umutsuzluğun da azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Uzun (2018) lise son sınıf öğrencilerinin affetme ve intikam düzeylerini ölçmek için yaptığı çalışmada 599 lise son sınıf öğrenciyle çalışmış ve çalışmanın sonucunda, lise son sınıfta öğrenim gören öğrencilerin suçluluk duygularının yüksek olması halinde, kendilerini ve bulundukları durumu affetmelerinin yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur.

Karaboğa ve Eker (2018), ebeveynleri tarafından yüksek düzeyde red algılayan lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini incelemiştir. Disiplin cezası almış 43 lise

öğrencisi ile ceza almayan 102 öğrenci dahil edilmiştir. Ailenin gelir durumu, anne babanın eğitim düzeyi, şiddetin olduğu ortam gibi değişkenler ele alınmıştır. Araştırma sonuçlarında elde edilen sonuçlara göre, şiddet sebebiyle disiplin cezası alan öğrenciler hiç ceza almayan öğrencilere göre ebeveynleri tarafından daha fazla red algılamaktadır. Ebeveynlerinin kendisini kabul ettiğini düşünen ergenlerin, ebeveynleri tarafından yüksek düzeyde red algılayan ergenlere göre daha uyumlu bulunmuştur.

Türkdoğan (2019), üniversite öğrencilerinin anne-baba kabul-reddi, psikolojik uyum arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal desteğin aracı rolünü araştırdığı çalışmada ebeveyn reddi ile algılanan sosyal destek arasında negatif ilişki bulgulamıştır. Coşkuner (2019), ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış olan 602 lise öğrencisiyle yaptığı araştırmasında, ergenlerin ebeveyn reddi, psikolojik uyumsuzluk ve bilişsel esnekliklerini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda ise anne babası boşanmamış ailelerde anne ve baba reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin düzenleyici rolü bulmuştur.

Asıcı (2019) çocuk ve ergenlerde affetme müdahalelerinin etkililiğini incelemek için 2010-2019 yılları arasında yurt içi ve yurt dışında yapılan affetme ile ilgili araştırmaları incelemiştir. Araştırmaya göre, uygulanan affetme müdahale programlarının anksiyete, öfke ve depresyon gibi psikolojik problemler azalırken empati, yaşam doyumu ve umut gibi olumlu özelliklerin bireylerin affetme düzeylerine olumlu katkı sağladığı belirtilmiştir.

Gündüz (2019) yaptığı tez çalışmasında boşanmanın etkisinin lise öğrencilerinin toplumsal uyumları ve geleceklerini nasıl etkilediği üzerine sosyolojik bir bakış açısıyla ele almıştır. Anne-babası boşanmış ergen bireylerin boşanmaya bakış açılarını, bireyin hayatına nasıl etkilediğini saptanmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma deseni kullanılan bu çalışmada anne babası boşanmış 13 ergen lise öğrencisi ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda ebeveynlerin boşanmasının ergenler açısından hem olumlu hem olumsuz tarafları olduğu saptanmıştır. Boşanma, ergen küçük yaştaiken gerçekleşmişse duruma uyum sağlamak ve alışmanın zor olduğu saptanmıştır. Velayet durumu incelendiğinde büyük oranda velayetin annede olduğu görülmüştür.

Özer (2019), tez çalışmasında ergenlikte algılanan ebeveyn kabul-reddi, duygusal dışavurum ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 14-17 yaş aralığında toplam 388 ergenle çalışılan çalışmada ergenlerin yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, anne baba eğitim durumu, anne baba çalışma durumu, anne babanın birlikte veya ayrı olması, aylık gelir değişkenleri psikolojik sağlamlık, duygu dışavurum, algılanan anne baba kabul red düzeylerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür.

Ulaşan Özgüle (2011), orta ergenlikte özdenetim becerilerinin ebeveyn davranışları, bağlanma, psikolojik uyum arasındaki aracı etkisini çalıştığı doktora tezinde 9 ve 10. Sınıfa devam eden toplam 426 ergen, 353 öğretmen ve 187 anne ve 176 babayla çalışmıştır. Araştırma sonucunda ise duygusal aile içi ortamın ergen gelişimi üzerindeki etkilerinin anlaşılmasına katkı sağlamış ve sıcak ebeveyn ve arkadaş ilişkilerinin ergenin sağlıklı psikolojik uyumu için gerekli olduğunu sonucuna ulaşmıştır.

Bayın (2020), 9, 10, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin affetme ile algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Kocaeli’nde öğrenim gören 422 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre ergenlerin affetmeleri ile algılanan sosyal destek puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Akın (2021), araştırmasında ergenlerde affetme, bilişsel esneklik ve mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ergenlerin bilişsel esneklik, affetme ve mükemmeliyetçilik demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını da ele almıştır. Çalışmanın örneklemini 768 ergen oluşturmuştur. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre ergenlerin affetme düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin bilişsel esneklik ile affetme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gürat (2022), Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın Yaranmasında Algılanan Anne Baba Tutumu ve Affetme Davranışının Rolü, isimli araştırmasında, 2302 lise öğrenciyle çalışmış ve algılanan anne-baba tutumu ve affetmelerinin, psikolojik sağlamlığı yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca psikolojik sağlamlık, ebeveyn tutumları ve affetme arasında pozitif yönde ve düşük ilişki bulgulanmıştır.

Şenel ve Tolan (2022), yaptıkları çalışmada ergenlerde internet bağımlılığı, ebeveyn kabul reddi, duygu düzenleme ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Toplam 474 lise öğrencisiyle yürütülen bu çalışmada cinsiyet değişkeni açısından, ebeveyn reddi konusunda anlamlı fark bulunmuştur. Erkek öğrencilerin baba red algısının kız öğrencilere göre yüksek olduğu görülmüştür. Aynı çalışmanın, ebeveyn kabul reddi açısından bir diğer sonucu ise anne baba red algısı ve internet bağımlılığı arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu da belirtilmiştir.

Türkiye’de ebeveyn kabul reddiyle ilgili çalışma grubunu ergenlerin oluşturduğu araştırmalara ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığında; algılanan ebeveyn reddiyle

birlikte daha çok negatif kişilik özelliklerin değişken olarak belirlenmesi dikkat çekmektedir. Bu araştırmalar: Sosyal kaygı (Yılmaz, 2007), suça yönelme (Çetin, 2005), psikolojik uyumsuzluk (Coşkun, 2019; Çetin, 2005; Öngider, 2006), öfke (Sarıt, 2007), olumsuz duygu (Sarıt, 2007), kaygı (Sarıt, 2007) ve madde kullanımı (Yüncü, Pala, Kabasakal, Kesebir ve Özbaran, 2015), bilişsel esneklik (Coşkun, 2019); internet bağımlılığı ve duygu düzenleme (Şenel ve Tolan, 2022), ergenlerin suça yönelik davranışları (Ata, 2021), ahlaki olgunluk (Karasu, 2023) şeklindedir. Ebeveyn reddinin söz konusu bu değişkenlerle pozitif yönde anlamlı ilişkisinin olduğu saptanmıştır.

Algılanan ebeveyn kabulü ile ilişki ise psikolojik uyum (Çetin, 2005; Öngider, 2006; Özyavru, 2008; Yüncü ve diğerleri, 2015), akademik başarı (Güngörmüş, 1992), olumlu benlik kavramı (Güngörmüş, 1992; Şirvanlı Özen, 2009), ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisinin olduğu saptanmıştır.

Türkiye’de çalışma grubunu ergenlerin oluşturduğu ve affetme değişkenini konu edinen çalışmalar, öfke ve kaygı kontrolü (Hoşrik, 2017; Demir, 2020; Göregen, 2022); umutsuzluk (Eker, 2017); saldırganlık ve öznel iyi oluş (Asıcı, 2018); ruminasyon ve öfke ifade tarzları (Demir, 2020); algılanan sosyal destek (Bayın, 2020); bilişsel esneklik (Akın, 2021; Demirbilek, 2021).

2.4.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Yurtdışında ebeveyn kabulü, psikolojik uyum ve affetme ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde özellikle ebeveyn kabulü ile ilgili yapılan çalışmaların çok sayıda olduğu ve farklı değişkenlerle birlikte ele alınarak çeşitlilik gösterdiği fark edilmektedir. Yurtdışında söz konusu bu değişkenlerle yapılan araştırmaların birçoğunda EKAR Kuramıyla ilgili çalışmaların çoğunlukla ilişkisel araştırma modelinde olduğu; affetmeyle ilgili çalışmaların ise aynı şekilde çoğunlukla ilişkisel araştırma modelinde olduğu ancak az sayıda deneysel araştırmanın da bulunduğu görülmektedir. Ancak ebeveynleri boşanmış olan ergenlerin affetmelerinin araştırıldığı yurtdışı çalışmaların bir hayli az olduğu dikkat çekmektedir. Bu bölümde söz konusu araştırmayla ilgili olabilecek yurtdışı araştırmalarına yer verilmiş; özellikle örneklemi ergenler veya ortaokul ve lise öğrencilerinin oluşturduğu araştırmalar hakkında bilgiler, araştırmanın bu bölümünde sunulmuştur.

Rohner ve Rohner 1981 yılında, 186 farklı toplumdan insanla yürüttükleri kültürlerarası bir çalışmada cinsiyetin ebeveyn davranışlarının üzerine etkisini incelemişlerdir. Ebeveynliğin

kontrol ve sıcaklık boyutunun da ele alındığı bu çalışmada, cinsiyetin belirgin bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir (Bilen, 2013). Burri vd. (1989), 111 üniversite öğrenciyle ve onların ebeveynleri ile yaptıkları araştırmalarında, annelerinin kendilerine gösterdiği bakımı değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmanın sonucunda, ebeveynlerden elde edilen affetme bulguları ile ergen çocukları tarafından bildirilen ebeveyn bakımının derecesi arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

Brody ve Forehand (1990), anne babası boşanmış ve velayet sahibi olmayan babayla ilişkinin boşanma sonrası yaşama uyum üzerindeki etkilerini inceleyen 70 ergenle yürüttükleri araştırmada, babasıyla daha sıcak ilişkisi olduğunu belirten aynı zamanda da ebeveynleri arasında çatışmanın yüksek olduğunu belirten ergenlerin; babasıyla daha zayıf bir ilişkisi olan yüksek düzeyde ebeveynler arası çatışmaya maruz kalan ergenlere göre daha düşük içe yönelim yaşadıkları görülmüştür. Amato ve Keith (1991) boşanmış aileden gelen ebeveynleri evli olan çocuklara yönelik yapılmış olan 92 araştırmayı içeren bir meta-analiz çalışması yapmışlardır. Boşanmaya bağlı, çocukların iyilik hallerinin araştırıldığı bu araştırmada cinsiyete göre farklılık bulunamamıştır.

Zill, Morrison ve Coiro (1993), 16 yaşına gelmeden ebeveynleri boşanmış 240 genç yetişkinle yapılan araştırmada katılımcıların %65'inin babasıyla; %30'unun annesiyle ilişkisinin zayıf olduğunu tespit etmişlerdir. Anne ve babası 6 yaşından önce boşanan bireylerin babalarıyla ilişkilerinin daha kötü olduğu da görülmüştür.

Wallerstein ve Lewis (2004), 1970'lerin başında ebeveynleri boşanmış ve ebeveynleri boşandığında 3-18 yaş aralığında olan 131 birey ile 25 yıl süren boylamsal çalışmalarında, ebeveynlerin boşanmasını takip eden bir yılda, en zor uyum sağlayan grubun okul öncesi çağda bulunan çocuklar olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca çalışmaya katılan ergen grubun, çocuk gruba göre boşanmaya daha kolay uyum sağladığı sonucunu elde etmişlerdir.

Rhode Island Üniversitesinde, 427 lisans öğrencisiyle yapılan araştırmada; anne babası boşanmış ve boşanmamış genç yetişkinlerin uyumları incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu; boşanmış aileden gelen 90 lisans öğrencisi ve boşanmamış aileden gelen 337 lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, boşanmış ailelerden gelen genç yetişkinlerin, anne babası boşanmış küçük yaşta çocuklara göre daha farklı bir uyum süreci gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca anne-babası boşanmış çocuklarla yapılan çalışmalarda baba-çocuk ilişkisi, genç yetişkinlik döneminde önemli role sahip olduğu görülmüştür. Bu sebeple gençler ebeveynlerinin özellikle babalarının kayıtsız ve ilgisi olarak algılamaması

için ebeveyn-çocuk ilişkisini güçlendirecek çalışmalara ağırlık verilebileceği araştırmacılar tarafından belirtilmiştir (Jenefier Weiner, 2008).

Miller, Worthington ve McDaniel (2008), 1983 ile 2007 yılları arasında, affetme cinsiyet değişkenini ele alan araştırmalar derledikleri meta-analiz çalışmalarında, kadınların affetme konusunda erkeklere göre daha fazla eğilime sahip olduklarını ortaya koymuşlardır.

Ströksen vd. (2005) 2010 yılında ebeveynlerin boşanmasının ergenlerin psikolojik uyumu ve refahı üzerinde uzun vadeli etkileri ve bu etkilerin ne kadarının ebeveynlerin psikolojik sıkıntılarıyla açıklandığını araştırmışlardır. 13-19 yaş aralığındaki ergen ve onların ebeveynleriyle yapılan bu çalışmada, ebeveynlerin boşanmasının ergenlerin anksiyete ve depresyon üzerinde etkili olduğu ortaya koyulmuştur. Ayrıca araştırmanın sonuçlarına göre bu uzun vadeli etkilerin kızlarda, erkeklere göre daha güçlü olduğu saptanmıştır.

Arzeen ve Hassan (2012) araştırmalarında empatik olan ve empatik olmayan ergenlerin ebeveyn kabul red algısının farklılaşıp farklılaşmadığını ele almışlardır. Farklı okullarda eğitim görmekte olan 100 kız 105 erkek toplam 205 öğrencinin oluşturduğu örneklemin yaş aralığı 13-17'dir. Araştırmanın sonucunda duygusal olarak empatik ergenlerin, duygusal olarak empatik olmayan ergenlere göre EKRÖ'nün tüm boyutlarında önemli ölçüde farklı sonuçlar aldığı görülmüştür. Ayrıca empatik olmayan ergenler, babalarını annelerine göre daha ihmal edici olarak algıladığı belirtilmiştir.

Kostić vd. (2014), Sırbistan'da yaptığı araştırmada, davranış bozukluğu olan ve olmayan ergen gruplarının sosyo demografik özelliklerini ebeveyn kabul red boyutunda incelemişlerdir. 15 ila 18 yaşları arasında 134 ergen ile yapılan bu araştırmanın sonucunda boşanmış ailelerden gelen ergenlerin davranış bozukluklarının anne babası evli olan ergenlere göre daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Davranış bozukluğu olan ergenlerin çoğunlukla geniş ailelerden geldikleri bunun yanı sıra boşanmış ebeveynleri veya birden fazla psikiyatrik bozukluğu olan ebeveynleri olduğu bulunmuştur.

Rohner (2014), araştırmasında ebeveyn kabulünün, psikolojik uyum ile ilişkisini incelemiştir. Söz konusu araştırma; Hırvatistan, Bangladeş, Çin, Portekiz, Kore, Türkiye, Pakistan, Polonya, Yunanistan, İspanya, Birleşik Krallık dahi 11 ülkeyi kapsamakta olup her bir ülkeden 200'er denek araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmanın örneklemini yaşları 9 ile 12 arasında değişen çocuklar ve yaşları 13 ile 18 arasında değişen ergenler ve aileleri oluşturmaktadır. Araştırma bulguları tüm gruplarda algılanan ebeveyn kabulünün genel psikolojik uyumu etkilediğini göstermektedir. Ayrıca araştırmada, ebeveyn güç ve

prestijinin algılanan ebeveyn kabulü ile ve psikolojik uyum ile pozitif korelasyon bulunmuştur.

İbrahim ve Ahmed (2021), Kuveyt'te 528 bireyle yürüttükleri araştırmalarında, affetme, İntikam ve Ebeveyn Kabul Reddi ve Psikolojik Uyum arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonuçlarında ise affetmenin intikamla önemli ölçüde negatif yönlü ilişkisi; algılanan ebeveyn kabulü ve psikolojik uyumun da önemli ölçüde pozitif ilişkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. İntikam, algılanan ebeveyn reddi algısı ve sağlıklı psikolojik uyum psikolojik uyumsuzluk ile önemli ölçüde pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Yukarıdaki araştırmaların sonuçlarına göre çocuk /ergen tarafından algılanan ebeveyn kabul veya red durumunun kişilik gelişiminde olumlu veya olumsuz etkisinin fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca olumlu kişilik özelliklerinden biri olan affetmenin ebeveyn kabul reddi ile olan ilişkisi son yıllarda EKAR araştırmacıları tarafından merak edilen bir durum olmuştur. Hem yurtiçi hem de yurtdışında yapılan araştırmaların çoğunda affetme kavramının olumlu değişkenlerle pozitif yönlü ilişki bulunurken; olumsuz değişkenlerle negatif yönlü ilişki olduğu gözlenmiştir. Mevcut araştırmada için de affetmenin bu olumlu etkisi göz önünde tutularak ebeveyn kabulü ve psikolojik uyum arasındaki ilişki merak edilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, çalışma evreni ve çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında kullanılan istatistiksel teknikler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma; anne babası boşanmış ergenler ile anne babası boşanmamış ergenlerin ebeveyn kabulü ve affetmeleri arasındaki ilişkide psikolojik uyumlarının aracılık rolünü tarama modeliyle incelemek üzere yapılmış olan betimsel çalışmadır. İlişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleri olarak tanımlanmıştır (Karasar, 2013).

3.2. Çalışma Evreni ile Çalışma Grubu

Araştırmanın, çalışma evrenini 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılı ikinci dönemi ve 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı ilk döneminde Ankara ilinde tüm ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında eğitim gören 11-18 yaş aralığındaki ergenler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılı ikinci dönemi ve 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı ilk döneminde Ankara ilçelerindeki ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 500 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubu oluşturulurken, sınırlayıcı ve ulaşılması zor özelliklere sahip kişilerle yapılacak çalışmalarda kullanılması uygun olduğu için amaçlı Örneklem (purposive sampling) kullanılmıştır (Erkuş, 2019). Araştırma için her iki

ebeveynin de hayatta olması ve ebeveynler arasındaki ayrılığın resmi olarak bitmiş olması da ölçüt olarak belirlenmiştir.

Çalışma grubunda bulunan bulanan öğrencilerin, yaş dağılımları ise 11-18 yaş aralığındaki 500 (301 kız, 199 Erkek) öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubunun eğitim seviyesine ve cinsiyetlerine yönelik sayısal veriler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1

Katılımcıların Okul Düzeyi ve Cinsiyet Dağılımı

Grup Kategorisi/Okul Kademesi	Ortaokul Öğrencileri		Lise Öğrencileri		Toplam
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	
Anne-Babası Boşanmamış	59	39	136	66	300
Anne-Babası Boşanmış	58	42	48	52	200

Tabloda katılımcıların 198’i ortaokul öğrencisi (%59,09 kız, % 40,91 erkek); 302’si lise öğrencisi (%60,92 kız, %39,08 erkek) olduğu görülmektedir. Ortaokul öğrencileri, tüm katılımcıların %39,06’sını ortaokul öğrencileri oluştururken %60,94’ünü de lise öğrencileri oluşturmaktadır.

Anne ve babası evli öğrencilerin, 195’i (%65) kız; 105’i (%35) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin yaşlarına göre dağılımları ise şu şekildedir: 11 yaşında 29 öğrenci (%9,7), 12 yaşında 33 öğrenci (%11), 13 yaşında olan öğrenci sayısı 26 (%8,7), 14 yaşındaki öğrenciler ise 62 (%20,7), 15 yaş 60 öğrenci (%20), 16 yaşındaki öğrenciler 45 öğrenci (%15), 17 yaşındaki öğrenciler (%11), 18 yaşındaki öğrenci sayısı ise 12 (%4). Aynı çalışma grubunda bulunan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımları: 5. Sınıfa devam etmekte olan 17 öğrenci (%5,7), 6. Sınıf öğrencileri 22 (%7,3), 7. Sınıfa devam eden öğrenci sayısı 27 (%7), 8. Sınıfa devam eden öğrenci sayısı 32 (%10,7), 9. Sınıfa devam eden öğrenci sayısı 43 (%14,3), 10. Sınıf öğrencilerinin sayısı 79 (26,3), 11. Sınıf öğrenci sayısı 53 (17,7), 12. Sınıf öğrenci sayısı da (%9). Bu durumda, çalışmaya katılan anne ve babası evli öğrencilerin okul kademesine göre dağılımları: 98 ortaokul öğrencisi (%30,7), 202 lise öğrencisi (%69,7) şeklindedir.

Anne babası boşanmış öğrencilerin dâhil olduğu çalışma grubu için 0; anne babası boşanmamış öğrencilerin dâhil olduğu çalışma grubu için 1 ifadesi kullanılmıştır. Araştırmaya katılan anne babası boşanmış ve evli, ergenlere ilişkin diğer demografik bilgiler ise Tablo 2 ve Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 2

Ebeveynleri Boşanmış ve Evli, Ergenlere İlişkin Demografik Özellikler

		Anne Baba Medeni Durum			
		Evli		Boşanmış	
		Frekans	Yüzde %	Frekans	Yüzde %
Cinsiyet	Kız	195	65,0%	105	52,8%
	Erkek	105	35,0%	94	47,2%
Sınıf	Ortaokul	98	32,7%	100	50,3%
	Lise	202	67,3%	99	49,7%
Okul Türü	Ortaokul	65	21,7%	84	42,2%
	İmam hatip ortaokulu	32	10,7%	14	7,0%
	Fen lisesi	33	11,0%	13	6,5%
	Anadolu Lisesi	53	17,7%	17	8,5%
	Anadolu imam hatip lisesi	64	21,3%	23	11,6%
	Meslek lisesi	36	12,0%	37	18,6%
	Özel ortaokul	2	0,7%	2	1,0%
	Özel lise	8	2,7%	1	0,5%
	Sosyal bilimler lisesi	7	2,3%	8	4,0%
	Düşük	36	12,0%	49	24,9%
Sosyoekonomik Durum	Orta	200	66,7%	122	61,9%
	Yüksek	64	21,3%	25	12,7%
	Diğer	0	0,0%	1	0,5%
	0 kardeş	24	8,0%	48	24,1%
Kardeş Sayısı	1 ve 2 kardeş	224	74,7%	111	55,8%
	3 ve üzeri	52	17,3%	40	20,1%
	İlkokul	62	20,7%	40	20,1%
Anne Eğitim Durumu	Ortaokul	40	13,3%	30	15,1%
	Lise	108	36,0%	91	45,7%
	Üniversite ve üstü	90	30,0%	36	18,1%
	Bilmiyorum	0	0,0%	2	1,0%
	Çalışmıyor	204	68,0%	82	41,8%
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	87	29,0%	102	52,0%
	Bilmiyorum	9	3,0%	12	6,1%
	İlkokul	33	11,0%	40	20,2%
Baba Eğitim Durumu	Ortaokul	45	15,0%	38	19,2%
	Lise	107	35,7%	90	45,5%
	Üniversite ve üstü	115	38,3%	26	13,1%
	Bilmiyorum	0	0,0%	4	2,0%
	Çalışmıyor	19	6,3%	17	10,2%
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	281	93,7%	163	83,6%
	Bilmiyorum	0	0,0%	14	7,2%

Tablo 2’de ebeveynleri evli ve boşanmış öğrencilere ait veriler yer almaktadır. Anne babası evli durumda olanların %65’i kız %35’i erkek, boşanmış durumda olanların %52,8’i kız %47,2’si erkektir. Anne babası evli durumda olanların %32,7’si ortaokul %67,3’ü lisede, boşanmış durumda olanların %50,3’ü ortaokul %49,7’si lisededir. Anne babası evli durumda olanların en yüksek %21,3 oranla Anadolu imam hatip lisesinde en düşük %0,7 oranla özel ortaokulda, boşanmış durumda olanların en yüksek %42,2 oranla ortaokul en düşük %0,5 oranla özel lisededir. Anne babası evli durumda olanların sosyoekonomik durumu en yüksek %66,7 oranla orta en düşük %12 oranla düşük, boşanmış durumda olanların en yüksek %61,9 oranla orta en düşük %0,5 oranla diğerdir.

Ebeveynleri evli olan ergenlerin kardeş sayısı en yüksek %74,7 oranla 1 ve 2 kardeş en düşük %8 oranla 0 kardeş, boşanmış durumda olanların en yüksek %55,8 oranla 1 ve 2 kardeş en

düşük %20,1 oranla 3 ve üzeridir. Anne babası evli durumda olanların anne eğitim durumu en yüksek %36 oranla lise en düşük %13,3 oranla ortaokul, boşanmış durumda olanların en yüksek %45,7 oranla lise en düşük %1 oranla bilmemektedir.

Ebeveynleri evli ergenlerin anne çalışma durumu en yüksek %68 oranla çalışmıyor en düşük %3 oranla bilmiyor, boşanmış durumda olanların en yüksek %52 oranla çalışıyor en düşük %6,1 oranla bilmemektedir. Anne babası evli durumda olanların baba eğitim durumu en yüksek %38,3 oranla üniversite ve üstü en düşük %11 oranla ilkokul, boşanmış durumda olanların en yüksek %45,5 oranla lise en düşük %2 oranla bilmemektedir. Anne babası evli durumda olanların baba çalışma durumu en yüksek %93,7 oranla çalışıyor en düşük %6,3 oranla çalışmıyor, boşanmış durumda olanların en yüksek %83,6 oranla çalışıyor en düşük %7,2 oranla bilmemektedir.

Tablo 3

Ebeveynleri Boşanmış Ergenlere İlişkin Diğer Demografik Özellikler

		F	Yüzde %
Boşanma Zamanı	0-11 Ay	14	7,0
	1-4 Yıl	59	29,6
	5-10 Yıl	89	44,7
	11-18 Yıl	37	18,6
Yanında Kaldığı Ebeveyn	Anne	142	71,0
	Baba	41	20,5
	Diğer (anneanne, babaanne, yurt vb.)	17	8,5
Yanında Kalmadığı Ebeveynle Görüşme Sıklığı	Hiç	63	31,8
	Yılda Bir	16	8,1
	Yılda Birkaç Kez	45	22,7
	Ayda Bir	19	9,6
	Haftada Bir	28	14,1
	Haftada Birkaç Kez	27	13,6
Annenin Tekrar Evlenme Durumu	Evlendi	144	72,0
	Evlenmedi	56	28,0
	Bilmiyorum	0	0,0
Annenin Baba Hakkındaki Düşünceleri	Olumlu	151	75,5
	Olumsuz	49	24,5
	Bilmiyorum	0	0
Babanın Tekrar Evlenme Durumu	Evlendi	125	73,1
	Evlenmedi	45	26,3
	Bilmiyorum	1	,6
Babanın Anne Hakkındaki Düşünceleri	Olumlu	139	70,2
	Olumsuz	59	29,8
	Bilmiyorum	0	0
Annenin Baba Hakkındaki Olumsuz Düşüncelerini Dile Getirme Sıklığı	Hiç	24	15,9
	Az	54	35,8
	Orta	32	21,2
	Fazla	41	27,2
Babanın Anne Hakkındaki Olumsuz Düşüncelerini Dile Getirme Sıklığı	Diğer (Bilmiyorum)	0	0,0
	Hiç	30	21,3
	Az	42	29,8
	Orta	34	24,1
	Fazla	31	22,0
	Diğer (Bilmiyorum)	4	2,8

Anne-babalarının kaç yıl önce boşandıkları, anne-baba ayrıldığında çocuğun içinde bulunduğu yaşa ergenin birlikte yaşadığı bakım vereni, çocuğun velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına, annenin ve babanın boşandıktan sonra bir başkasıyla evlenme durumuna, anne ve babanın birbirleri haklarındaki düşünceleri, ergenin ebeveynlerinin birbirleri hakkındaki düşüncelerini duyma sıklığına ilişkin sayısal veriler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Katılımcıların %60'ının ebeveynleri evliyken, %40'ının ebeveynleri boşanmış durumda. Boşanma süreleri genellikle 0-18 yıl arasında değişmekte olup, boşanma süresi ortalama olarak 7.54 yıl. Boşanmış çocukların çoğunluğu (%71.0) annesiyle, %20.5'i babasıyla, %8.5'i ise diğer kişilerle yaşıyor.

Boşanmış çocukların çoğu annesiyle daha sık görüşüyor ve annenin büyük bir kısmı (%72.0) tekrar evlenmemiş. Babaların durumunda ise %73.1'i tekrar evlenmemiş. Çocukların ebeveynleri hakkındaki düşünceleri genellikle olumsuz (%75.5 anne hakkında, %70.2 baba hakkında).

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplama aşamasında katılımcılara öncelikle bilgilendirilmiş onam formu (Ek -1) sunulmuştur. Veri toplama aracı olarak da Kişisel Bilgi Formu (Ek-2), Çocuk/Ergen İçin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği: Kısa Form (EKRÖ) (Ek-2), Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu (KİDÖ) (Ek-3), Ergenlerde Affetme Ölçeği (EAÖ) (Ek-4). Veri toplama araçlarına ilişkin detaylı bilgiler aşağıda yer almaktadır:

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu araştırma araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu araştırmacı tarafından oluşturulmuştur ve katılımcılara ait bazı değişkenleri öğrenmek amaçlanmaktadır. Kişisel Bilgi Formu ile tüm katılımcı ergenlere: Cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyi, algılanan sosyo-ekonomik durumu, kardeş sayısı, anne-babanın eğitim durumu; ayrıca anne-babası boşanmış olan ergenlere ek olarak, anne babalarının kaç yıl önce boşandığı, anne-babası boşandığında kendisinin kaç yaşında olduğu, velayetinin kimde olduğu, ergenin velayete sahip olmayan ebeveyni ile görüşme sıklığı, ergenin şu an kiminle yaşadığı, evde ebeveyn ve ergen dışında

kimlerin yaşadığı, ergenin velayetine sahip olan ebeveynin, diğer ebeveyn hakkındaki olumsuz düşüncelerini ergene yansıtma sıklığı sorulmuştur.

3.3.2. Ergenler İçin Affetme Ölçeği (EAÖ):

Ergenler İçin Affetme Ölçeği (EAÖ) Esra Asıcı ile Rengin Karaca tarafından 2018 yılında, ergenlerin kişiler arası ilişkilerde affetme eğilimini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, 1=Beni Hiç Tanımlamıyor ve 5=Beni Tamamen Tanımlıyor şeklinde derecelendirilmiş 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçek toplam 21 maddeden ve dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 105; alınabilecek en düşük puan ise 21'dir. Ölçekte ters puanlanması gereken 8 madde bulunmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarından ilki, affetmenin bileşenleri alt boyutudur. Bu alt boyut toplam 9 maddeden oluşmaktadır (Bana haksızlık eden kişilere karşı hoşgörülü davranırım). Öfkeyi Sürdürme alt boyutu ise toplam 5 maddeden oluşmaktadır (Kin duymaya yatkın biriyim). İntikam Alma alt boyutu 4 maddeden oluşmaktadır (Bana haksızlık eden kişiden intikam almayı hayal ederim). Son alt boyut, Empati Kurma alt boyutu da 3 maddeden oluşmaktadır (Bana kötü davranan kişinin duygularını anlamaya çalışırım). Dört alt boyuttan; öfkeyi sürdürme ve intikam alma ters puanlanmaktadır. Alt boyutlardan alınan puanların artması ergendeki affetme özelliğinin de arttığını ifade etmektedir.

Ölçeği geliştiren araştırmacılar tarafından yapılan çalışmada iç tutarlılık katsayısı .76 olarak bulunurken iki yarı testi güvenilirlik katsayısı .82 olarak saptanmıştır. ölçeğin cronbach alfa katsayısı .90; affetmenin bileşenleri alt ölçeğinin cronbach α katsayısı .86; Öfkeyi Sürdürme alt ölçeğinin cronbach α katsayısı .76; İntikam alma alt ölçeğinin cronbach α katsayısı .85; Empati Kurma alt ölçeğinin cronbach α katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Ölçek toplam puan üzerinden değerlendirilmektedir.

Ölçeğin bu araştırmada güvenilirliğini test etmek için cronbach α güvenilirlik katsayısına bakılmıştır. Çalışmada, Ergenler İçin Affetme Ölçeğinin cronbach α güvenilirlik katsayısı: .907 olarak bulunmuştur. Bunun da ölçeği geliştiren araştırmacıların elde ettiği güvenilirlik katsayısıyla aynı olduğu görülmüştür. Kline (1999) ölçümlerin güvenilirlik şartlarını sağlayabilmesi için 0,80 güvenilirlik katsayısının uygun bulmuştur. Buna göre de araştırmada elde edilen cronbach α katsayısı Buna göre araştırmada kullanılan Ergenlerde Affetme Ölçeğinin güvenilirliğinin uygun olduğu söylenebilir.

3.3.3. Çocuk/Ergen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Baba ve Anne Formu (Kısa Form):

Ergenlerin baba kabul durumlarını ölçmek amacıyla Rohner (2004) tarafından geliştirilen Çocuk/Ergen İçin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Anne/Baba Formları (Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ) Child Mother/Father Version Short Form) kullanılmıştır. EKRÖ Çocuk/Ergen İçin Anne ve Baba Kısa Formlarının maddelerle birebir aynıdır.

Çocuk/Ergen EKRÖ çocuk/ergenlerle yapılan çalışmalarda kullanılmak üzere Rohner tarafından geliştirilmiştir. Maddeler 4 dereceli likert tipi ölçek üzerinde derecelendirilmektedir. Katılımcılar, 4= her zaman doğru ile 1= hiçbir zamana doğru değil olan dörtlü likert tipi derecelendirme şeklinde yanıt verirler. Ölçekler 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğe ait dört alt ölçek ve soru örnekleri şu şekildedir: Sıcaklık-İlgi alt ölçeği 8 madde (Benim için olan şeyleri anlatabilmemi kolaylaştırır); Düşmanlık-Saldırganlık alt ölçeği 6 madde (Bana bir sürü kırıcı şey söyler); Kayıtsızlık-İhmal alt ölçeği 6 madde (Bana çok ilgi gösterir), Ayrışmamış Red (Beni büyük bir baş belası olarak görür) alt ölçeği ise 4 maddedir. Ölçek puanlanırken sıcaklık boyutundaki 8 madde ve Kayıtsızlık-İhmal alt boyutundan bir madde olmak üzere toplam 9 madde ters puanlanmaktadır. Ölçekten en düşük 24, en yüksek 96 puan alınabilmektedir. Toplam puan 24 ile 96 arasında değişmektedir. 96 puan algılanan en yüksek reddi, 24 ise algılanan en yüksek kabulü öngörmektedir. Sıcaklık-İlgi alt boyutundan alınabilecek puanlar 8 ile 32 arasında değişmektedir. 32 puan en yüksek sıcaklığı gösterir, puan arttıkça algılanan sıcaklık artar. Düşmanlık-saldırganlık alt boyutunun puan aralığı 6-24 arasında değişmektedir. 24 puan en az düşmanlığa işaret eder. Puan arttıkça algılanan düşmanlık azalır. Kayıtsızlık-ihmal alt boyutundan alınabilecek puanlar 6-24 puan arasında değişmektedir. 24 puan en az ihmale işaret eder, puan arttıkça algılanan ihmal de azalır. Ayrışmamış red alt boyutundan alınabilecek puanlar 4-16 arasında değişmektedir. 16 puan en az ayrışmamış redde işaret eder, puan arttıkça algılanan red azalırken, algılanan kabul artar (Rohner, 2004).

Farklı ülkelerden katılımcıların olduğu araştırma sonuçlarına göre EKRÖ'nün tüm versiyonlarında ortalama cronbach α katsayı değeri .89 olarak hesaplanmıştır.

Yılmaz (2007), çocuk/ergen EKRÖ'nün kısa formunun Türkiye'deki güvenilirlik çalışmasını yapmıştır. Çalışmanın örneklemini İstanbul'da eğitim gören 8., 9., 10., 11. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Yaşları 13 ile 18 arasında değişen öğrencilerin maddelere verdikleri cevaplar sonucu elde edilen veriler ölçeğin anne formuna ait değerlerinin

Sıcaklık/ilgi alt ölçeğinin cronbach α değeri .88; Düşmanlık/Saldırganlık alt ölçeğinin cronbach α değeri .69; Kayıtsızlık/İhmal için .66; Farklılaşmamış Red için de .53olduğunu göstermiştir. Ölçeğin baba formuna ait alt ölçeklerin Cronbach α değerleri ise Sıcaklık alt ölçeğinin cronbach α katsayısı bulunmuştur. 88; Düşmanlık/Saldırganlık alt ölçeği için bu değer .66; Kayıtsızlık/İhmal için ise .70; son alt boyut Farklılaşmamış Red için de cronbach α katsayısı .65 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma çocuk-ergen Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği'nin çocuk formunun Türkiye'de yeterli iç tutarlılığa sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Ölçeğin bu araştırmada güvenilirliğini test etmek için Cronbach α güvenirlik katsayısına bakılmıştır. Çalışmada, EKRÖ Baba Formu Cronbach α güvenirlik katsayısı: .96 olarak bulunmuştur. Ölçeğin bu araştırmada güvenilirliğini test etmek için Cronbach α güvenirlik katsayısına bakılmıştır. Çalışmada, EKRÖ Anne Formu Cronbach α güvenirlik katsayısı: .965 olarak hesaplanmıştır.

3.3.4. Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu (KİDÖ) Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu:

Araştırmada, Rohner (2004) tarafından geliştirilen Ergenlerin Psikolojik Uyumlarını Ölçmek amacıyla Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu (KİDÖ) Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formu (Personality Assessment Questionnaire (PAQ) Child Version) kullanılmıştır Her bir kişilik özelliğini ölçen 6 madde olmak üzere ölçek toplam 42 maddeden oluşmaktadır. Çocuk formundan alınabilecek puanlar sağlıklı psikolojik uyumun karşılığı olarak 42 puan ile ciddi psikolojik uyumsuzluğa karşılık gelen 168 puan arasında değişmektedir. Çocuk/Ergenin ölçekten alacağı düşük puan onun sağlıklı psikoloji uyuma sahip olduğunu gösterirken; ölçekten alacağı yüksek puan ise sağlıklı psikolojik uyum geliştirdiğini ifade etmektedir.

EKAR'ın yedi ölçülebilir kişilik eğiliminin bileşimine; düşmanlık (İçimden bir şeye ya da birisine vurmak geliyor), bağımlılık (Anne babamın bana çok sevgi göstermesini isterim), olumsuz öz-saygı (Bir işe yaramadığımı ve hiçbir zaman da yaramayacağımı düşünüyorum), olumsuz öz yeterlik (Birçok şeyi iyi yapamadığımı hissediyorum), duygusal tutarsızlık (Anne babama sevgi göstermek benim için kolaydır), duygusal tepkisizlik (Önemli bir neden olmamasına rağmen sinirli ve aksiyim) ve olumsuz dünya görüşü (Yaşamı tehlikelerle dolu

görüyorum) hakkında öz bildirime dayanan yedi ölçeği içermektedir (Rohner 2004). KİDÖ'nün yetişkin ve çocuk olmak üzere iki ayrı formu vardır.

Khaleque ve Rohner'ın (2002) yaptıkları bir araştırmada Kişilik Değerlendirme Ölçeği Çocuk Formunun cronbach alfa katsayı değeri .82 bulunmuştur. KİDÖ Çocuk formunun Türkiye'de geçerlik güvenirlik çalışması Varan (2003) tarafından yapılmıştır. 9-18 yaş arasında bulunan katılımcılar ile yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda Çocuk KİDÖ'ye ait alt ölçeklerin Croanbach α iç tutarlık katsayıları 0,53 ile 0,80 arasında değişkenlik göstermektedir.

Ölçeğin bu araştırmada güvenirliliğini test etmek için Cronbach α güvenirlik katsayısına bakılmıştır. Çalışmada, KİDÖ Çocuk Formunun Cronbach α güvenirlik katsayısı: .91 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan ölçeklerin kullanım izinleri için, ölçekleri geliştiren araştırmacılara elektronik posta atılmış ve kullanım izinleri alınmıştır. Daha sonra gerekli izinler için önce Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli onay ve izinler alınmıştır. Verilerin Çözümlemesi Çalışma grubundan elde edilen verilerin gerekli istatistik analizleri için SPSS 29.0 paket programının kullanılmıştır.

Araştırmacı tarafından, veri toplama süreci iki şekilde yürütülmüştür. İlk olarak araştırmacı, tarafından toplam 22 okula bizzat gidilmiş ve bu şekilde 133 veri toplanmıştır. Aynı süreç içerisinde, ölçekler Google Form'da birleştirilmiş ve Ankara'da görev yapmakta olan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerle öğrencilerine ulaştırmaları için paylaşılmıştır. Bu şekilde de 367 veri toplanmıştır.

Veri Toplama kısmında uygulama yapılan okulların rehber öğretmenleri ile işbirliği yapılmış ve boşanmış aileden gelen öğrenciler tek tek rehberlik servisine çağırılarak, araştırma hakkında bilgilendirilmiştir. Bilgilendirme sonrasında, araştırmaya katılmak için gönüllü olan öğrencilere, gizliliği korumak amacıyla kapalı zarf içerisinde veli onam formları verilmiştir. Veli Onam Formunda araştırmanı konusu, kim tarafından yapıldığı, araştırmacının iletişim bilgileri yer almaktadır. Telefon ile araştırma hakkında daha detaylı bilgi almak isteyen öğrenci velilerinin soruları, araştırmacı tarafından yanıtlanmıştır. Sonraki aşamada, bir süre sonra aynı okullara gidilmiş ve velileri onay veren öğrencilere birebir ölçekler uygulanmıştır. Öğrenciler ölçekleri cevaplamaya geçmeden önce araştırmacı tarafından

sözlü olarak tekrar bilgilendirilmiş, araştırmanın amacı ve önemi tekrar vurgulanarak, öğrenciler güdülenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Kâğıt ile toplanan verilerde, herhangi bir ölçeğin tamamını boş bırakan katılımcıların yanıtları veri setinden çıkarılmıştır. Katılımcılar içerisinde anne babası boşanmış olan ve babasıyla görüşmediği için EKRÖ Baba Formunu boş bırakan, bir katılımcının yanıtları bu sebepten çıkarılmıştır.

Araştırma sonucu elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak Microsoft Excel paket programı ile düzenlendikten sonra SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 29.0 paket programı ve ile analiz edilmiştir. Analizlere başlamadan önce sayısal verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov, Shapiro Wilk ile Skewness (çarpıklık) ve Kurtosis (basıklık) testleri, Histogram ve Q-Q Plot grafikleri ile incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda verilerin normal dağılımdan geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Kategorik veriler frekans ve yüzde değerleri ile gösterilirken sayısal veriler ortalama ve standart sapma değerleriyle gösterilmiştir. Veri analizi yapılırken, iki bağımsız grup karşılaştırması için veriler “Independent Sample T Test”, ikiden fazla bağımsız grup olması durumunda “ANOVA Testi” ve iki sayısal değişken arasındaki ilişkiye bakabilmek amacıyla da “Pearson Korelasyon Testi” kullanılmıştır. İki den fazla kategorik değişken olması durumunda Post-hoc analizi ile farklılığın kaynağı incelenmiş ve sonuçlar yorumlarda belirtilmiştir. Değişkenler arasındaki etkiye bakabilmek için, aracılık etkilerine bakabilmek amacıyla ise Hayes tarafından geliştirilen PROCESS (Model 4) programı kullanılmıştır. Tüm testler için istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Tablo 4

Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait İstatistik

	n	Minimum	Maximum	Ort.	ss	Çarpıklık	Basıklık
Ergenlerde Affetme Ölçeği	500	21,00	105,00	58,32	16,27	,101	-,284
Çocuk Ergen EKRÖ Baba	500	24,00	96,00	44,11	18,16	1,007	,083
Çocuk Ergen EKRÖ Anne	500	24,00	96,00	38,85	17,18	1,453	1,299
Kişisel Değerlendirme Çocuk	500	53,00	160,00	99,86	20,11	,258	-,433

Tablo 4'te, değişkenlerin ortalamaları (M), standart sapmaları (SD), minimum (Min) ve maksimum (Max) değerlerini içeren 500 katılımcıdan (n) alınan betimleyici istatistikler verilmiştir.

Ergenlerde Affetme Ölçeğinin ortalaması $M = 58.32$ ($SD = 16.27$), minimum değeri 21 ve maksimum değeri 105'tir. Bu, ergenlerin affetme eğilimlerinin geniş bir yelpazede olduğunu ve ortalamanın 58.32 olduğunu gösterir (bkz. Tablo 4).

EKRÖ Baba formunun ortalaması $M = 44.11$ ($SD = 18.16$), minimum değeri 24 ve maksimum değeri 96'dır. Bu, ergenlerin algıladıkları baba kabullerinin geniş bir yelpazede olduğunu ve ortalamanın 44.11 olduğunu gösterir (bkz. Tablo 4).

EKRÖ Anne formunun ortalaması $M = 38.85$ ($SD = 17.18$), minimum değeri 24 ve maksimum değeri 96'dır. Bu, ergenlerin algıladıkları anne kabullerinin geniş bir yelpazede olduğunu ve ortalamanın 38.85 olduğunu gösterir (bkz. Tablo 4).

Son olarak, Kişilik Değerlendirme Çocuk değişkeni için ortalama $M = 99.86$ ($SD = 20.11$), minimum değeri 53 ve maksimum değeri 160'tır. Bu, çocukların kendi kişilik değerlendirmelerinin genellikle 53 ile 160 puan arasında olduğunu ve ortalamanın 99.86 olduğunu gösterir (bkz. Tablo 4).

Değişkenlerin tamamı için normallik koşulunun test edilmesi amacıyla basıklık ve çarpıklık katsayıları hesaplanmıştır (bkz. Tablo 4). Ölçeklerden elde edilen basıklık ve çarpıklık değerlerinin +3 ile -3 arasında olması normal dağılım için yeterli görülmektedir (Groeneveld ve Meeden, 1984; Moors, 1986; Hopkins ve Weeks, 1990). Buna göre 14 değişkenin tamamının normal dağılım koşulunu sağladığı belirlenmiştir. Buna göre çalışmada parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Ölçek puanının demografik özelliklere göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi için t testi ve ANOVA testi kullanılmıştır. t testi, 2 gruplu demografik değişkenlerin analizinde kullanılırken ANOVA testi k ($k > 2$) gruplu değişkenlerin analizinde kullanılmıştır.

Çalışmada Hayes'in aracılık modellerinden PROCESS (Model 4) kullanılmıştır. Aracılık modeli analizlerinde ilk olarak, odak noktası dolaylı ve doğrudan etki değerlerinin hesaplanması ve hesaplanan değerlerden çıkarımlar yapılmaktadır. Dolaylı etki, bağımsız değişkenin (X), aracı değişken (M) üzerindeki etkisi (a) ile aracı değişkenin (M), bağımlı değişken (Y) üzerindeki etkisinin (b) çarpımıdır (a.b). Modern yaklaşıma göre; verilen aracı etki modelinde, bootstrap testi sonucunda X'in dolaylı etkisinin (a.b) anlamlı olması halinde aracılık modeli doğrulanmış kabul edilmektedir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma problemi ile araştırma soruları için toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgular, araştırma sorularının sırasına uygun olarak tablo ve açıklamalarıyla birlikte verilip bunlara dayalı olarak yorumlar yapılmıştır.

4.1. Anne Babası Boşanmış ve Anne Babası Evli Ergenlerin, Algıladıkları Ebeveyn Kabulü Psikolojik Uyumları ve Affetmeleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Anne Babası evli olan ergenlerin, algıladıkları ebeveyn kabulü psikolojik uyumları ve affetmeleri açısından ilk olarak tüm ölçeklerin arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu ilişkiye ait bulgular, Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5

Anne Babası Evli Ergenlere Uygulanan Ölçekler Arasında İlişkinin Analizi

Evli	1	2	3	4
1.Ergenlerde Affetme Ölçeği	1	-,218**	-,108	-,326**
2. EKRÖ Baba		1	,577**	,502**
3.EKRÖ Anne			1	,470**
4.KİDÖ				1

**p<.05.

Anne babası evli olan ergenlerin, ergenlerde affetme ölçeği ile baba kabul/red ölçeği arasında negatif ve düşük düzeyde ilişki saptanmıştır ($r=-0,218$; $p<0,001$). Ebeveyn Anne/Baba Kabul Red Ölçeklerinin (EKRÖ Anne/Baba) yapısı gereği ölçeklerden alınan puan arttıkça algılanan ebeveyn reddi artarken; ölçekten alınan puanın düşük olması da ebeveynden algılanan yüksek kabulü ifade etmektedir. Kendini Değerlendirme Ölçeği

(KİDÖ) için de benzer puan örüntüsünden bahsedilebilir. Çocuk/Ergenin ölçekten alacağı düşük puan sağlıklı psikolojik uyumu ifade ederken; ölçekten alınacak yüksek puan ise sağlıksız psikolojik uyumu ifade etmektedir (Varan, 2003). Algılanan baba kabulü için ölçekten alınan puan azaldıkça, algılanan kabulünün arttığı bilinmektedir. Bu yüzden ergenlerde affetme arttıkça algılanan baba kabulünün arttığı yorumu yapılabilir.

Anne babası evli olan ergenlerde, Baba Kabul/Red Ölçeği ile Anne Kabul/Red Ölçeği arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır ($r=0,577^{**}$; $p<0,001$). Algılanan Baba kabulü arttıkça algılanan anne kabulünün de arttığı görülmüştür.

Katılımcıların affetme puanları ile psikolojik uyum puanları arasında orta seviyede negatif ilişki saptanmıştır ($r=-0,326$; $p<0,001$). Ergenlerde affetme arttıkça psikolojik uyum puanlarında azalma görülmektedir. Ebeveyn kabulünde olduğu gibi Kişilik Değerlendirme Ölçeğinden alınan puan azaldıkça sağlıklı psikolojik uyumun arttığı bilinmektedir. Buna göre affetme ile psikolojik uyum arasında da pozitif ilişkiden söz edilebilir.

Anne Babası Boşanmış olan ergenlerin, algıladıkları ebeveyn kabulü psikolojik uyumları ve affetmeleri açısından ilk olarak tüm ölçeklerin arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu ilişkiye ait bulgular, Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6

Anne Babası Boşanmış Ergenlere Uygulanan Ölçekler Arasında İlişkinin Analizi

Boşanmış	1	2	3	4
1.Ergenlerde Affetme Ölçeği	1	-,131	-,143*	-,360**
2.EKRÖ Baba		1	,087	,360**
3.EKRÖ Anne			1	,268**
4.KİDÖ				1

** $p<0,05$.

Anne babası boşanmış olan ergenlerde, affetme ölçeği ile anne kabul ölçeği arasında negatif ve düşük düzeyde ilişki saptanmıştır ($r=-0,143$; $p<0,001$). Ergenlerde affetme arttıkça anne kabulünün de arttığı yorumu yapılabilir.

Anne ve babası boşanmış ergenlerin affetme ile psikolojik uyum puanları arasında orta seviyede negatif ilişki saptanmıştır ($r=-0,360$; $p<0,001$). Ergenlerde affetme arttıkça; kişilik değerlendirme ölçeğinden alınan puanlarda azalma görülmüştür. Kişilik değerlendirme ölçeğinin yapısı gereği, ölçekten alınan puan arttıkça psikolojik uyumun azaldığı

bilinmektedir. Bu durumda, anne babası boşanmış ergenlerin affetmeleri arttıkça, psikolojik uyumlarının da arttığı yorumu yapılabilir.

Anne Babası boşanmış ve evli olan ergenlerin, algıladıkları ebeveyn kabulü psikolojik uyumları ve affetmeleri açısından ilk olarak tüm ölçeklerin arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu ilişkiye ait bulgular, Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7

Anne Babası Evli Ergenler ve Anne Babası Boşanmış Ergenlere Uygulanan Ölçekler Arasındaki İlişkinin Analizi

Tüm Katılımcılar	1	2	3	4
1.Ergenlerde Affetme Ölçeği	1	-,192**	-,138**	-,341**
2.EKRÖ Baba		1	,326**	,421**
3.EKRÖ Anne			1	,372**
4.KİDÖ				1

**p<.05.

Ergenlerde affetme ölçeği ile algılanan baba kabul arasında negatif ve düşük düzeyde ilişki saptanmıştır ($r=-0,192$; $p<0,001$). Ergenlerde affetme arttıkça algılanan baba kabul artmaktadır.

Tüm katılımcıların algılanan baba kabulleri ile algılanan anne kabulleri arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır ($r=0,326^{**}$; $p<0,001$). Tüm katılımcılarda algılanan baba kabulü arttıkça, algılanan anne kabulünün de arttığı yorumu yapılabilir.

Ergenlerde affetme ile psikolojik uyum arasında orta seviyede negatif ilişki saptanmıştır ($r=-0,341$; $p<0,001$). Ergenlerde affetme arttıkça Kişilik değerlendirme ölçeğinden alınan puanlarda azalma görülmektedir.

Anne Babası boşanmış ve evli olan ergenlerin, algıladıkları ebeveyn kabulü psikolojik uyumları ve affetmeleri, cinsiyet değişkeni açısından ele alınmıştır ilişki incelenmiştir. Bu ilişkiye ait bulgular, Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8

Cinsiyete göre temel değişkenler arasındaki ilişkiler

	1	2	3	4	5
1. Ergenlerde Affetme	1	,011	,052	-,352**	,089
2. EKRÖ Baba	-,075	1	,322**	,022	,236**
3. EKRÖ Anne	-,061	,318	1	,011	,159**
4. KİDÖ	-,373	,022	,094	1	,138*
5. Yaş	-,167	,354	,323	,192	1

Not: Köşegenin üzerindeki katsayılar kadınlara; altındaki katsayılar erkeklere aittir. **p<,001, * p<,05.

Kız öğrencilerin psikolojik uyum puanları ve affetme puanları arasında orta düzeyde negatif bir ilişki saptanmıştır ($r=-,352$; $p<,001$). Kız çocukların “Çocuk/Ergen EKRÖ Baba” ve “Çocuk /ErgenEKRÖ Anne” arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır ($r=,322$; $p<,001$).

Erkek çocuklarının psikolojik uyum puanları ve affetme puanları arasında orta düzeyde negatif bir ilişki bulgulanmıştır ($r=-,373$; $p<,001$). Erkek çocuklarının “Çocuk ergen EKRÖ kontrol baba” ve “Çocuk ergen EKRÖ kontrol anne” arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır ($r=,318$; $p<,001$).

Yaş değişkeni ve çocuk/ergen EKRÖ baba ölçeğinden alınan puanlar arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır ($r=,287$; $p<,001$). Yaş değişkeni ve çocuk /ergen EKRÖ Anne ölçeğinden alınan puanlar arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır ($r=,232$; $p<,001$).

Yaş ve kişilik değerlendirme ölçeği arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır ($r=,154$; $p<,001$). Katılımcıların affetme puanları ve psikolojik uyum puanları arasında orta düzeyde negatif ilişki saptanmıştır ($r=-,353$; $p<,001$).

Katılımcıların, Çocuk/Ergen EKRÖ Baba ölçeğinden aldıkları puanve Çocuk/Ergen EKRÖ anneanne ölçeğinden aldıkları puan arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır ($r=,325$; $p<,001$).

Tablo 9

Anne Baba Medeni Durum ile Ölçekler Arasındaki Farklılığa İlişkin t-testi Sonuçları

	Anne Baba Medeni Durumu				t	p
	Evli	Boşanmış				
	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$		
Ergenlerde Affetme Ölçeği	59,71	15,59	55,99	16,84	2,527	0,012**
Çocuk Ergen EKRÖ Baba	44,97	17,78	42,73	18,66	1,354	0,176
Çocuk Ergen EKRÖ Anne	37,51	16,63	40,67	17,74	-2,024	0,043**
Kişilik Değerlendirme Çocuk	99,34	20,39	100,46	19,59	-0,610	0,542

**p<,05.

Yapılan t-testi sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir. Tablo 10 incelendiğinde, Ergenlerde Affetme Ölçeği ile ilgili olarak, evli anne-baba çocuklarının ortalama puanı (Ort = 59,72) boşanmış anne-baba çocuklarına (Ort = 56,23) göre daha yüksek ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır (p = ,021). Bu bulgulara göre ebeveynleri evli ergenlerin affetmeleri; ebeveynleri boşanmış ergenlere göre daha fazladır.

Anne Kabulü ile ilgili olarak, boşanmış anne-baba çocuklarının ortalama puanı (Ort = 49,46) evli anne-baba çocuklarına (Ort = 40,55) göre daha yüksek ve bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p = <,001). Bu sonuca göre de ebeveynleri boşanmış ergenlerin anne kabullerinin, ebeveynleri evli ergenlerin algıladıkları anne kabullerinden daha düşük olduğu söylenebilir.

Ergenlerin algıladıkları baba kabullerinin ebeveynlerin evli ya da boşanmış olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (t= 1,35; p > ,05). Benzer şekilde, ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri de ebeveynlerin evli ya da boşanmış olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir (t= 0,61; p > ,05).

4.2. Ebeveynleri Boşanmış ve Evli Olan Ergenlerin Demografik Özelliklerine Göre Algıladıkları Ebeveyn Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Analizi

4.2.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Yapılan Analiz

Ebeveynleri evli veya boşanmış olan ergenlerin algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyum ve affetmelerinin ergenlerin cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Elde edilen t-testi sonucu Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 10

Ebeveynleri Evli veya Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetmelerinin Ergenlerin Cinsiyetlerine İlişkin t-testi Sonuçları

	Medeni Durum	Cinsiyet	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	N	t	p
Ergenlerde Affetme Ölçeği	Evli	Kız	60,77	16,73	195	1,603	0,110
		Erkek	57,75	13,05	105		
	Boşanmış	Kız	54,86	16,39	105	-1,007	0,315
		Erkek	57,27	17,33	94		
EKRÖ Baba	Evli	Kız	43,83	16,59	195	-1,520	0,130
		Erkek	47,10	19,71	105		
	Boşanmış	Kız	39,73	17,80	105	-2,422	0,016**
		Erkek	46,07	19,13	94		
EKRÖ Anne	Evli	Kız	37,89	16,09	195	0,537	0,591
		Erkek	36,81	17,64	105		
	Boşanmış	Kız	37,60	15,62	105	-2,622	0,009**
		Erkek	44,11	19,35	94		
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	Kız	101,11	21,84	195	2,067	0,040**
		Erkek	96,04	16,99	105		
	Boşanmış	Kız	101,80	20,22	105	1,022	0,308
		Erkek	98,96	18,86	94		

**p<,05.

Tablo 10 incelendiğinde, ergenlerde affetme ölçeğinden elde edilen sonuçlara göre, hem ebeveynleri evli ergenlerin ($t= 1,603$; $p > ,05$) hem de ebeveynleri boşanmış ergenlerin affetme düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($t= -1,007$; $p > ,05$).

Ebeveynlerin medeni durumlarına göre cinsiyete ile ölçekler arasındaki farklılık incelendiğinde ebeveynleri boşanmış ergenlerin baba kabul oranları farklılık göstermektedir ($t=-2,42$; $p<0,05$). Ailesi boşanmış kız çocuklarının baba kabul ortalaması ($\bar{x}=39,73$) erkek çocuklardan ($\bar{x}=46,07$) daha düşüktür. EKRÖ puanı arttıkça reddin arttığı; puan azaldıkça kabulün arttığı bilinmektedir. Bu duruma göre ebeveynleri boşanmış kız öğrencilerin baba kabullerinin; ebeveynleri boşanmış erkek öğrencilere daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir. Benzer şekilde ebeveynleri evli ergenlerin de algıladıkları baba kabul düzeylerinin ergenlerde cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür ($t= -1,520$; $p > ,05$).

Ebeveynleri boşanmış ergenlerin anne kabul oranları da farklılık göstermektedir ($t=-2,62$; $p<0,05$). Ebeveynleri boşanmış kız öğrencilerin anne kabul ortalaması ($\bar{x}=37,60$) erkek öğrencilerden ($\bar{x}=44,11$) daha düşüktür. Buna göre ebeveynleri boşanmış kız öğrencilerin anne kabullerinin de; erkek öğrencilerin anne kabullerinden yüksek olduğu yorumu yapılabilir. Ebeveynleri evli ergenlerin de algıladıkları anne kabul düzeylerinin ergenlerin cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı bulunmuştur ($t= 0,537$; $p > ,05$).

Son olarak, ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri incelendiğinde, psikolojik uyumları ebeveynleri evli ergenlerin cinsiyetlerine göre farklılaştığı görülmektedir ($t= 2,067$; $p < ,05$).

Ebeveynleri evli kız öğrencilerin psikolojik uyum düzeyleri ($\bar{x}=101,11$) erkek öğrencilerden ($\bar{x}=98,96$) daha yüksektir. Ergenin ölçekten alacağı düşük puan onun sağlıklı psikoloji uyuma sahip olduğunu gösterirken; ölçekten alacağı yüksek puan ise sağlıklı psikolojik uyum geliştirdiğini ifade etmektedir (Varan, 2003). Buna göre anne babası evli olan erkek öğrencilerin psikolojik uyumlarının; ebeveynleri evli kız öğrencilerin psikolojik uyum düzeylerine göre daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir. Ebeveynleri boşanmış ergenlerin de psikolojik uyum düzeylerinin kız ve erkek ergenlerde farklılaşmadığı görülmüştür ($t=1,022$; $p > ,05$).

4.2.2. Yaş Değişkenine Göre Yapılan Analiz

Ebeveynleri evli ve ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabulü, psikolojik uyumları ve affetmelerinin ergenlerin yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 11’ de gösterilmektedir.

Tablo 11

Ebeveynleri Evli ve Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Yaşlarına Göre ANOVA Sonuçları

	Medeni Durum	Yaş	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	N	F	p	Anlamlı Farklılık
Ergenlerde Affetme Ölçeği	Evli	(1)11	61,75	14,35	29	1,425	,195	
		(2)12	59,09	14,875	33			
		(3)13	52,07	14,49	26			
		(4)14	59,46	18,47	62			
		(5)15	61,83	15,69	61			
		(6)16	60,66	13,63	45			
		(7)17	61,30	15,20	33			
		(8)18	54,33	10,44	12			
	Boşanmış	(1)11	62,38	19,38	42	1,944	,065	
		(2)12	54,96	16,94	27			
		(3)13	48,52	16,52	23			
		(4)14	53,93	16,98	31			
		(5)15	55,03	15,28	27			
		(6)16	59,89	13,68	19			
		(7)17	54,56	14,14	25			
		(8)18	64,20	23,17	5			
EKÖ Baba	Evli	(1)11	31,20	6,36	29	4,025	<0,001	1-5
		(2)12	35,21	11,14	33			1-6
		(3)13	40,26	13,41	26			1-8
		(4)14	40,69	15,65	62			2-8
		(5)15	44,59	15,49	61			
		(6)16	41,75	14,46	45			
		(7)17	41,24	15,92	33			
		(8)18	50,75	19,14	12			
	Boşanmış	(1)11	46,66	24,46	42	1,428	,196	
		(2)12	48,03	19,49	27			
		(3)13	46,00	17,12	23			
		(4)14	46,83	22,54	31			

	Medeni Durum	Yaş	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	N	F	p	Anlamlı Farklılık
EKÖ Anne		(5)15	56,70	22,27	27			
		(6)16	50,42	20,01	19			
		(7)17	49,76	17,76	25			
		(8)18	70,00	11,81	5			
	Evli	(1)11	32,17	8,41	29	2,10	,043	2-5
		(2)12	30,42	8,62	33			
		(3)13	38,11	15,75	26			
		(4)14	37,43	15,46	62			
		(5)15	40,08	16,70	61			
		(6)16	37,06	14,38	45			
		(7)17	36,30	15,44	33			
		(8)18	42,91	18,87	12			
	Boşanmış	(1)11	45,16	22,02	42	1,30	,252	
		(2)12	41,96	24,25	27			
		(3)13	40,52	17,24	23			
		(4)14	39,80	15,45	31			
		(5)15	37,48	16,15	27			
		(6)16	37,89	15,90	19			
		(7)17	44,48	24,09	25			
		(8)18	61,60	13,20	5			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	(1)11	84,34	15,02	29	5,309	<0,001	1-3
		(2)12	88,81	18,48	33			1-4
		(3)13	107,69	26,00	26			1-5
		(4)14	101,30	18,45	62			1-6
		(5)15	103,13	19,04	61			2-3
		(6)16	103,53	22,16	45			2-5
		(7)17	98,96	14,88	33			2-6
		(8)18	102,08	21,08	12			
	Boşanmış	(1)11	97,73	18,73	42	1,984	,059	
		(2)12	94,51	15,30	27			
		(3)13	107,34	21,71	23			
		(4)14	102,06	19,48	31			
		(5)15	103,48	20,15	27			
		(6)16	94,68	16,09	19			
		(7)17	101,96	23,30	25			
		(8)18	119,80	19,29	5			

**p<.05.

Tablo 11 incelendiğinde, anne babası evli olan ergenlerin affetme düzeylerinin yaşa göre farklılaşmadığı görülmektedir. [$F_{evli} (1,425) = ,195$; $p >,05$]. Ebeveynleri boşanmış ergenlerin affetme düzeyleri ergenlerin yaşına göre farklılık göstermemektedir [$F_{boşanmış} (1,944) = ,065$; $p >,05$].

Ergenlerin baba kabul düzeyleri incelendiğinde, ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları baba kabul düzeyleri yaş değişkenine göre farklılık göstermemektedir [$F_{boşanmış} (1,428) = ,196$; $p >,05$]. Ancak evli ebeveynlere sahip ergenlerde algılanan baba kabul düzeyi ergenlerin yaşlarına göre farklılaşmaktadır [$F_{evli} (4,025)$; $p \leq ,01$]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre, ebeveynleri evli ergenlerden 11 yaşında olanların ($\bar{X}=31,20$) baba kabulleri ile 15 ($\bar{X}=44,59$), 16 ($\bar{X}=41,75$) ve 18 yaşındaki ($\bar{X}=50,75$)

ergenlerin baba kabulleri arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Buna göre, 11 yaşındaki ergenlerin baba kabul düzeylerinin 15,16 ve 18 yaşındakilere göre daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir. 12 ($\bar{X}=35,21$) ve 18 ($\bar{X}=50,75$) yaşındaki anne babası evli ergenlerin de baba kabul düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu sonuçlara göre 12 yaşındaki ebeveynleri evli ergenlerin baba kabul düzeylerinin; 18 yaşındaki ebeveynleri evli ergenlerin baba kabullerinden yüksektir.

Ergenlerin anne kabul düzeyleri incelendiğinde, ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları baba kabul düzeyleri yaş değişkenine göre farklılık göstermemektedir [$F_{\text{boşanmış}}(1,30) = ,252$; $p > ,05$]. Ancak evli ebeveynlere sahip ergenlerde algılanan baba kabul düzeyi ergenlerin yaşlarına göre farklılaşmaktadır [$F_{\text{evli}}(2,10)$; $p \leq ,01$]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre, ebeveynleri evli ergenlerden 12 yaşında olanların ($\bar{X}=30,42$) anne kabulleri ile 15 ($\bar{X}=40,08$) ergenlerin anne kabul düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Buna göre, 12 yaşındaki ergenlerin anne kabul düzeyleri 15 yaşındakilere göre daha yüksektir.

Ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri incelendiğinde, ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları baba kabul düzeyleri yaş değişkenine göre farklılık göstermemektedir [$F_{\text{boşanmış}}(1,984) = ,059$; $p > ,05$]. Ancak evli ebeveynlere sahip ergenlerde psikolojik uyum düzeyi ergenlerin yaşlarına göre farklılaşmaktadır [$F_{\text{evli}}(5,309)$; $p \leq ,01$]. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey karşılaştırma testi yapılmıştır. Karşılaştırma testi sonucuna göre, ebeveynleri evli ergenlerden 11 yaşında olanların ($\bar{X}=84,34$) psikolojik uyum düzeyleri ile 13 ($\bar{X}=107,69$), 14 ($\bar{X}=101,30$), 15 ($\bar{X}=103,13$) ve 16 ($\bar{X}=103,53$) yaşındaki ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Ayrıca 12 yaş grubundaki ergenlerle ($\bar{X}=88,81$); 13 ($\bar{X}=107,69$) , 15 (103,13) ve 16 ($\bar{X}=103,53$) yaşındaki anne babası evli ergenlerin de psikolojik uyumları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

4.2.3. Algılanan Sosyo-Ekonomik Durum Değişkenine Göre Yapılan Analiz

Ebeveynleri evli ve ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyum ve affetme düzeylerinin ergenlerin algıladıkları sosyoekonomik duruma göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen ANOVA test sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12

Ebeveynleri Evli ve Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Sosyoekonomik Durumlarına Göre ANOVA Sonuçları

	Medeni Durum	Sosyo Ekonomik Durum	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	N	F	p	Anlamlı Farklılık
Ergenlerde Affetme Ölçeği	Evli	Düşük	59,17	17,06	36	0,026	0,974	
		Orta	59,76	15,42	200			
		Yüksek	59,88	15,49	64			
	Boşanmış	Düşük	54,06	19,52	51	0,627	0,535	
		Orta	57,04	15,06	122			
		Yüksek	54,88	19,29	26			
EKRÖ Baba	Evli	Düşük	46,58	17,76	36	0,772	0,463	
		Orta	45,44	18,12	200			
		Yüksek	42,62	16,75	64			
	Boşanmış	Düşük	44,24	19,95	51	0,536	0,586	
		Orta	41,65	18,25	122			
		Yüksek	44,85	18,32	26			
EKRÖ Anne	Evli	Düşük	32,11	10,31	36	2,674	0,071	
		Orta	37,68	17,09	200			
		Yüksek	40,03	17,52	64			
	Boşanmış	Düşük	43,10	18,25	51	0,736	0,480	
		Orta	39,54	17,80	122			
		Yüksek	41,23	16,51	26			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	Düşük	95,78	17,57	36	0,636	0,530	
		Orta	99,70	21,30	200			
		Yüksek	100,20	19,01	64			
	Boşanmış	Düşük	99,96	19,89	51	1,541	0,217	
		Orta	99,34	19,89	122			
		Yüksek	106,69	16,92	26			

**p<,05.

Tablo 12 incelendiğinde, ebeveynleri hem evli ve hem de boşanmış olan ergenlerin affetme düzeyleri ergenlerin yaşlarına göre farklılık göstermemektedir [$F_{\text{evli}} (0,026) = 0,974$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (0,627) = 0,535$; $p >,05$]. Ergenlerin algıladıkları baba kabul düzeyleri incelendiğinde, evli ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerde sosyo-ekonomik duruma göre farklılık görülmemektedir [$F_{\text{evli}} (0,772) = 0,586$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (0,536) = 0,586$; $p >,05$]. Benzer sonuç hem ebeveynleri evli hem de ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları anne kabul düzeyleri ergenlerin sosyo-ekonomik durumları arasında da görülmektedir. Algılanan anne kabulü ile sosyo-ekonomik durum arasında anlamlı farklılık yoktur [$F_{\text{evli}} (2,674) = 0,071$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (0,736) = 0,480$; $p >,05$]. Son olarak, tablo incelendiğinde evli ve boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin psikolojik uyum düzeylerinin de ergenlerin yaşlarına göre anlamlı bir şekilde değişmediği görülmektedir [$F_{\text{evli}} (0,636) = 0,530$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (1,541) = 0,217$; $p >,05$].

4.2.4. Okul Türü Değişkenine İlişkin Bulguların Analizi

Ebeveynleri evli ve ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyum ve affetme düzeylerinin ergenlerin öğrenim gördükleri okul türüne göre

farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen ANOVA test sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13

Ebeveynleri Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Ergenlerin Öğrenim Gördükleri Okul Türüne Göre ANOVA Sonuçları

	Okul türü	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	N	F	p	Anlamlı Farklılık
Ergenlerde Affetme Ölçeği	Evli	(1)Ortaokul	60,12	14,69	65	1,991	0,056
		(2) İmam H.O.O.	58,63	18,76	32		
		(3) Fen Lisesi	64,24	17,58	33		
		(4) Anadolu Lisesi	58,25	16,12	53		
		(5) AİHL	63,16	12,98	64		
		(6) Meslek Lisesi	53,33	13,15	36		
		(7) Özel okul	54,80	17,01	10		
		(8) Sosyal bilimler lisesi	59,00	17,94	7		
	Boşanmış	(1)Ortaokul	56,21	18,46	84	2,073	0,048**
		(2)İmam Hatip O.O.	59,36	15,44	14		1-7
		(3)Fen Lisesi	60,23	10,85	13		1-8
		(4)Anadolu Lisesi	55,00	11,44	17		2-5
		(5)AİHL	48,17	18,26	23		2-7
		(6)Meslek Lisesi	54,57	14,48	37		3-7
		(7)Özel okul	79,33	11,59	3		4-7
		(8)Sosyal bilimler lisesi	63,38	17,43	8		5-7
							6-7
EKRÖ Baba	Evli	(1) Ortaokul	39,43	15,31	65	6,528	<0,001
		(2) İmam hatip ortaokulu	34,94	11,41	32		1-6
		(3) Fen Lisesi	45,67	16,93	33		2-4
		(4) Anadolu Lisesi	48,06	16,77	53		2-6
		(5) AİHL	44,42	16,82	64		3-6
		(6) Meslek Lisesi	58,67	21,70	36		5-6
		(7) Özel okul	44,30	18,45	10		
		(8) Sosyal bilimler lisesi	51,29	16,08	7		
	Boşanmış	(1) Ortaokul	33,61	10,49	84	10,784	<0,001
		(2) İmam Hatip O.O.	41,71	23,21	14		1-3
		(3) Fen Lisesi	64,46	18,94	13		1-5
		(4) Anadolu Lisesi	39,35	18,00	17		1-6
		(5) AİHL	45,43	16,14	23		1-8
		(6) Meslek Lisesi	53,11	20,64	37		2-3
		(7) Özel okul	37,33	12,06	3		2-8
		(8) Sosyal bilimler lisesi	58,37	18,73	8		4-8
EKRÖ Anne	Evli	(1) Ortaokul	30,97	10,30	65	9,302	<0,001
		(2) İmam hatip O.O	33,84	12,77	32		1-3
		(3) Fen Lisesi	50,82	22,78	33		1-5
		(4) Anadolu Lisesi	35,15	13,38	53		1-8
		(5) A.İ.H.L	39,64	13,58	64		2-3
		(6) Meslek Lisesi	34,19	17,96	36		2-8
		(7) Özel okul	40,10	21,86	10		3-4
							3-5
	Boşanmış	(1) Ortaokul	32,82	11,18	84	11,828	<0,001
		(2) İmam hatip O.O.	35,29	12,98	14		3-6
		(3) Fen Lisesi	52,00	12,39	13		5-8
		(4) Anadolu Lisesi	32,18	8,70	17		6-8
		(5) A.İ.H.L	45,22	19,00	23		7-8
		(6) Meslek Lisesi	52,57	21,58	37		

	Okul türü	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	N	F	p	Anlamli Farklilik
	(7) Özel okul	39,00	18,73	3			3-5
	(8) Sosyal bilimler lisesi	64,75	18,61	8			5-8 6-8 7-8
Evli	(1) Ortaokul	87,75	20,21	65	4,795	<0,001	1-3
	(2) İmam hatip O.O.	99,06	21,99	32			1-4
	(3) Fen Lisesi	102,24	21,50	33			1-5
	(4) Anadolu Lisesi	104,15	18,20	53			
	(5) A.İ.H.L.	105,03	19,18	64			
	(6) Meslek Lisesi	99,47	17,71	36			
	(7) Özel okul	105,90	15,84	10			
	(8) Sosyal bilimler lisesi	95,86	18,09	7			
Boşanmış	(1) Ortaokul	98,02	19,09	84	2,485	0,018**	1-5
	(2) İmam hatip O.O.	101,57	16,09	14			1-7
	(3) Fen Lisesi	94,46	14,74	13			1-8
	(4) Anadolu Lisesi	103,76	23,28	17			3-5
	(5) AİHL	108,61	19,73	23			3-7
	(6) Meslek Lisesi	96,24	18,51	37			3-8
	(7) Özel okul	112,33	18,90	3			6-7
	(8) Sosyal bilimler lisesi	118,38	21,19	8			6-8

**p<.05.

Ebeveynleri evli ve boşanmış ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabulü, psikolojik uyumları ve affetmelerinin ergenlerin öğrenim gördükleri okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 13’de gösterilmektedir.

Ebeveynlerin medeni durumlarına göre okul türü ile ölçekler arasındaki farklılık incelendiğinde ebeveynleri boşanmış ergenlerde affetme puanları okul türlerine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır [$F_{\text{boşanmış}}=2,073$; $p<0,05$]. Ergenlerde affetme puan ortalamaları en yüksek olan çocuklar özel okulda okuyan çocuklarda ($\bar{x}=79,33$), en düşük ortalama Anadolu İmam Hatip Lisesinde okuyan ($\bar{x}=48,17$) kişilere aittir. Yapılan post-hoc analizine göre farklılık özel okulda okuyan öğrencilerin, Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören ergenlere göre daha yüksek affetme eğilimine sahip olduğu yorumu yapılabilir. Ebeveynleri evli olan ergenlerden [$F_{\text{evli}}=1,991$; $0,056>0,05$] elde edilen bulgulara göre öğrencilerin okul türlerine göre affetme eğilimlerinin farklılaşmadığı görülmüştür. Ebeveynlerin medeni durumlarına göre ergenlerin devam ettiği okul türü ile ölçekler arasındaki farklılık incelendiğinde ebeveynleri evli ergenlerin baba kabul puanlarının ortalamaları en yüksek olan meslek lisesinde okuyan çocuklarda ($\bar{x}=58,67$), en düşük ortalama Anadolu İmam Hatip Lisesinde okuyan ($\bar{x}=35,94$) kişilere aittir. Yapılan post-hoc analizine göre farklılık ortaokulda ve meslek lisesinde okuyan bireylerden kaynaklanmaktadır. Ebeveynleri evli olan ergenlerin, devam ettikleri okulların türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde boşanmış ailelerin çocuklarında Baba kabul

puanlarının okul türüne göre farklılık gösterdiği saptanmıştır [$F_{evli}=10,78$; $p<0,05$]. Çocuk EKRÖ Baba puan ortalamaları en yüksek olan fen lisesinde okuyan çocuklarda ($\bar{x}=64,46$), en düşük ortalama ortaokulda okuyan ($\bar{x}=33,61$) kişilere aittir. Yapılan post-hoc analizine göre farklılık fen lisesinde ve ortaokulda okuyan bireylerden kaynaklanmaktadır.

Ebeveynlerin medeni durumlarına göre ergenin okul türü ile ölçekler arasındaki farklılık incelendiğinde evli ailelerin çocuklarında Anne kabul puanlarının eğitim durumuna göre farklılık gösterdiği saptanmıştır ($F=9,30$; $p<0,05$). Anne puan ortalamaları en yüksek olan sosyal bilimler lisesinde okuyan çocuklarda ($\bar{x}=64,14$), en düşük ortalama ortaokulda okuyan ($\bar{x}=30,97$) kişilere aittir. Yapılan post-hoc analizine göre farklılık sosyal bilimler lisesinde ve ortaokulda okuyan bireylerden kaynaklanmaktadır. Ebeveynleri boşanmış olan ergenlerin okul türleri ile ölçekler arasındaki farklılık incelendiğinde anne kabul puanlarının ergenlerin okul türlerine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır [$F_{boşanmış}=11,82$; $p<0,05$]. Anne kabul puan ortalamaları en yüksek olan sosyal bilimler lisesinde okuyan çocuklarda ($\bar{x}=64,75$), en düşük ortalama Anadolu lisesinde okuyan ($\bar{x}=32,18$) kişilere aittir. Yapılan post-hoc analizine göre farklılık özel okulda ve ortaokulda okuyan bireylerden kaynaklanmaktadır. Ebeveynlerin medeni durumlarına göre ergenlerin okul türleri ile ölçekler arasındaki farklılık incelendiğinde evli ailelerin çocuklarında psikolojik uyum puanlarının eğitim durumuna göre farklılık gösterdiği saptanmıştır [$F_{evli}=4,79$; $p<0,05$]. Psikolojik uyum puan ortalamaları en yüksek olan özel okulda okuyan çocuklarda ($\bar{x}=105,9$), en düşük ortalama ortaokulda okuyan ($\bar{x}=87,75$) kişilere aittir. Yapılan post-hoc analizine göre farklılık özel okulda ve ortaokulda okuyan bireylerden kaynaklanmaktadır. Ebeveynlerin medeni durumlarına göre ergenlerin okul türleri ile ölçekler arasındaki farklılık incelendiğinde boşanmış ailelerin çocuklarında psikolojik uyum puanlarının eğitim durumuna göre farklılık gösterdiği saptanmıştır [$F_{boşanmış}=2,48$; $p<0,05$]. Psikolojik uyum puan ortalamaları en yüksek olan Anadolu imam hatip lisesinde okuyan çocuklarda ($\bar{x}=108,61$), en düşük ortalama fen lisesinde okuyan ($\bar{x}=94,46$) kişilere aittir. Yapılan post-hoc analizine göre farklılık sosyal bilimler lisesinde ve fen lisesinde okuyan bireylerden kaynaklanmaktadır.

4.2.5. Kardeş Sayısına İlişkin Bulguların Analizi

Ebeveynleri evli ve boşanmış ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabulü, psikolojik uyumları ve affetmelerinin, ergenlerin kardeş sayılarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 14' te gösterilmektedir.

Tablo 14

Ebeveynleri Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Kardeş Sayısına Göre ANOVA Sonuçları

	Medeni Durum	Kardeş Sayısı	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	N	F	p	Anlamlı Farklılık
Ergenlerde Affetme Ölçeği	Evli	(1) 0 kardeş	61,25	15,21	24	0,476	0,622	
		(2) 1 ve 2 kardeş	59,20	15,91	224			
		(3) 3 ve üzeri kardeş	61,21	14,42	52			
	Boşanmış	(1) 0 kardeş	56,17	16,23	48	0,045	0,956	
		(2) 1 ve 2 kardeş	56,18	16,70	111			
		(3) 3 ve üzeri kardeş	55,28	18,29	40			
EKRO Baba	Evli	(1) 0 kardeş	46,42	18,99	24	0,086	0,917	
		(2) 1 ve 2 kardeş	44,83	17,50	224			
		(3) 3 ve üzeri kardeş	44,94	18,71	52			
	Boşanmış	(1) 0 kardeş	44,65	19,83	48	1,573	0,210	
		(2) 1 ve 2 kardeş	43,55	19,35	111			
		(3) 3 ve üzeri kardeş	38,15	14,51	40			
EKRO Anne	Evli	(1) 0 kardeş	36,58	11,57	24	1,527	0,219	
		(2) 1 ve 2 kardeş	38,42	17,57	224			
		(3) 3 ve üzeri kardeş	34,02	13,92	52			
	Boşanmış	(1) 0 kardeş	43,08	16,53	48	0,620	0,539	
		(2) 1 ve 2 kardeş	39,67	17,40	111			
		(3) 3 ve üzeri kardeş	40,58	20,09	40			
Kişilik Değerlendirme Ölçeği	Evli	(1) 0 kardeş	101,00	21,56	24	0,482	0,618	
		(2) 1 ve 2 kardeş	99,72	20,18	224			
		(3) 3 ve üzeri kardeş	96,92	20,97	52			
	Boşanmış	(1) 0 kardeş	98,56	18,95	48	5,173	0,006**	1-3
		(2) 1 ve 2 kardeş	98,14	18,28	111			2-3
		(3) 3 ve üzeri kardeş	109,18	21,81	40			

**p<.05.

Tablo 14 incelendiğinde, hem ebeveynleri evli olan hem de ebeveynleri boşanmış olan ergenlerin affetme düzeyleri ergenlerin kardeş sayılarına göre farklılık göstermemektedir [$F_{\text{evli}}(0,476) = 0,622$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}}(0,045) = 0,956$; $p >,05$].

Ergenlerin algıladıkları baba kabul düzeyleri incelendiğinde, evli ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerde kardeş sayısına göre baba kabulünün farklılaşmadığı görülmektedir [$F_{\text{evli}}(0,086) = 0,917$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}}(1,573) = 0,210$; $p >,05$].

Benzer sonuç hem ebeveynleri evli hem de ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları anne kabul düzeyi bulgularında da elde edilmiştir. Algılanan anne kabulü ile kardeş sayısı arasında anlamlı farklılık yoktur [$F_{\text{evli}}(1,527) = 0,219$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}}(0,620) = 0,539$; $p >,05$].

Son olarak, tablo 14 incelendiğinde evli ebeveyne sahip ergenlerin psikolojik uyum düzeylerinin de ergenlerin kardeş sayılarına göre anlamlı bir şekilde değişmediği görülmektedir [$F_{\text{evli}}(0,482) = 0,618$; $p >,05$]. Ebeveynlerin medeni durumlarına göre kardeş sayısı ile ölçekler arasındaki farklılık incelendiğinde anne babası boşanmış olan ergenlerin kişilik değerlendirme ortalamaları kardeş sayısına göre farklılık göstermektedir [$F_{\text{boşanmış}}=5,173$; $p=0,006$]. 3 ve üzeri kardeşi olan ergenlerin psikolojik uyum ortalaması

($\bar{x}=109,18$) hiç kardeşi olmayan ve 1 veya 2 kardeşi olan ergenlerden daha yüksektir. Yapılan post hoc analizi sonucuna göre farklılık 3 ve daha fazla kardeşi olan bireylerden kaynaklanmaktadır. 3 ve daha fazla kardeşe sahip, ebeveynleri boşanmış ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri; hiç kardeşe sahip olmayan ya da 1 veya 2 kardeşe sahip olan ergenlere göre daha düşük olduğu söylenebilir.

4.2.6. Annenin Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Analizi

Ebeveynleri evli ve boşanmış ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabulü, psikolojik uyumları ve affetmelerinin, ergenlerin anne eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 15’ de gösterilmektedir.

Tablo 15

Ebeveynleri Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Anne Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

	Medeni Durum	Anne Eğitim	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	N	F	p	Anlamlı Farklılık
Ergenlerde Affetme Ölçeği	Evli	(1)İlkokul	59,05	15,37	62	1,455	0,227	
		(2)Ortaokul	60,13	13,28	40			
		(3)Lise	57,77	16,55	108			
		(4)Üniversite ve üstü	62,32	15,35	90			
	Boşanmış	(1)İlkokul	47,33	14,04	40	7,446	<0,001	1-2
		(2)Ortaokul	68,07	16,52	30			1-3
		(3)Lise	55,56	16,38	91			1-4
		(4)Üniversite ve üstü	56,33	15,92	36			
		(5)Diğer (bilmiyorum)	62,00	5,66	2			
EKÖ Baba	Evli	(1)İlkokul	49,85	20,43	62	2,339	0,068	
		(2)Ortaokul	46,35	16,01	40			
		(3)Lise	42,73	16,53	108			
		(4)Üniversite ve üstü	43,69	17,61	90			
	Boşanmış	(1)İlkokul	43,27	19,21	40	0,672	0,612	
		(2)Ortaokul	38,37	17,10	30			
		(3)Lise	44,43	18,89	91			
		(4)Üniversite ve üstü	41,28	18,82	36			
		(5)Diğer (bilmiyorum)	46,00	25,46	2			
EKÖ Anne	Evli	(1)İlkokul	37,34	17,98	62	1,976	0,118	
		(2)Ortaokul	40,63	18,90	40			
		(3)Lise	34,72	14,19	108			
		(4)Üniversite ve üstü	39,60	17,04	90			
	Boşanmış	(1)İlkokul	41,33	18,48	40	1,978	0,099	
		(2)Ortaokul	36,10	18,00	30			
		(3)Lise	42,79	18,49	91			
		(4)Üniversite ve üstü	37,19	13,33	36			
		(5)Diğer (bilmiyorum)	62,50	12,02	2			
Kişisel Değerlendirme Çocuk	Evli	(1)İlkokul	99,61	19,24	62	0,013	0,998	
		(2)Ortaokul	98,82	17,33	40			
		(3)Lise	99,41	23,50	108			
		(4)Üniversite ve üstü	99,29	18,66	90			
	Boşanmış	(1)İlkokul	99,78	16,39	40	2,890	0,024	2-3
		(2)Ortaokul	90,03	15,10	30			
		(3)Lise	103,36	21,24	91			
		(4)Üniversite ve üstü	102,11	19,96	36			
		(5)Diğer (bilmiyorum)	108,50	9,19	2			

Ebeveynlerin medeni durumlarına göre anne eğitim durumu ile ölçekler arasındaki farklılık incelendiğinde anne babası boşanmış olan bireylerin ergenlerde affetme anne eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir [$F_{\text{boşanmış}}=7,446$; $p<0,05$]. Annesi ilkokul mezunu olan ergenlerin affetme ortalaması ($\bar{x}=47,33$) en düşüktür. Yapılan post hoc analizi sonucuna göre farklılık ilkokul mezunu bireylerden kaynaklanmaktadır.

Ebeveynleri evli olan ergenlerin affetme düzeyleri annelerinin son mezun olduğu okul kademesine göre farklılık göstermemektedir [$F_{\text{evli}} (1,455) = 0,227$; $p >,05$]. Ergenlerin algıladıkları baba kabul düzeyleri incelendiğinde, evli ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerde annelerinin eğitim durumlarına göre baba kabulünün farklılaşmadığı görülmektedir [$F_{\text{evli}} (2,339) = 0,068$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (0,672) = 0,612$; $p >,05$]. Benzer sonuç hem ebeveynleri hem evli hem de ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları anne kabul düzeyi bulgularında görülmektedir. Algılanan anne kabulü ile annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık yoktur [$F_{\text{evli}} (1,527) = 0,219$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (0,620) = 0,539$; $p >,05$]. Evli ebeveyne sahip ergenlerin psikolojik uyum düzeylerinin de annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmediği görülmektedir [$F_{\text{evli}} (0,013) = 0,998$; $p >,05$].

Ebeveynlerin medeni durumlarına göre anne eğitim durumu ile ölçekler arasındaki farklılık incelendiğinde anne babası boşanmış ergenlerin psikolojik uyumları, annelerinin mezun olduğu okul kademesine göre farklılık göstermektedir [$F_{\text{boşanmış}}=2,890$; $p<0,05$]. Yapılan post hoc analizi sonucuna göre farklılaşma annesi ortaokul ve lise mezunu olan gruplar arasındadır. Annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=90,03$), annesi lise mezunu olan öğrencilerin psikolojik uyum ortalamasından ($\bar{x}=103,36$) daha düşüktür ve bu annesi ortaokul mezunu olan ergenlerin psikolojik uyumlarının diğer gruba göre daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

4.2.7. Annenin Çalışma Durumuna İlişkin Bulguların Analizi

Ebeveynleri evli ve boşanmış ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabulü, psikolojik uyumları ve affetmelerinin, ergenlerin annelerinin çalışma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 16' da gösterilmektedir.

Tablo 16

Ebeveynleri Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Annenin Çalışma Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

	Medeni Durum	Anne Çalışma Durumu	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	N	F	p	Anlamlı Farklılık
Ergenlerde Affetme Ölçeği	Evli	Çalışmıyor	59,93	14,97	204	0,600	0,549	
		Çalışıyor	59,79	16,57	87			
		Diğer	54,11	20,00	9			
	Boşanmış	Çalışmıyor	58,28	17,06	82	1,496	0,227	
		Çalışıyor	54,66	17,08	102			
		Diğer	51,50	13,58	12			
EKRÖ Baba	Evli	Çalışmıyor	45,09	17,33	204	0,608	0,545	
		Çalışıyor	44,09	17,93	87			
		Diğer	50,89	26,36	9			
	Boşanmış	Çalışmıyor	41,27	18,24	82	1,451	0,237	
		Çalışıyor	44,24	19,21	102			
		Diğer (bilmiyorum vs.)	35,58	15,41	12			
EKRÖ Anne	Evli	Çalışmıyor	36,89	16,07	204	2,449	0,088	
		Çalışıyor	39,92	18,28	87			
		Diğer (bilmiyorum vs.)	28,33	4,56	9			
	Boşanmış	Çalışmıyor	40,43	19,05	82	0,941	0,392	
		Çalışıyor	41,35	17,04	102			
		Diğer (bilmiyorum vs.)	33,92	14,30	12			
Kişisel Değerlendirme Çocuk	Evli	Çalışmıyor	99,90	21,08	204	0,240	0,787	
		Çalışıyor	98,13	18,79	87			
		Diğer (bilmiyorum vs.)	98,33	21,30	9			
	Boşanmış	Çalışmıyor	97,76	18,96	82	1,826	0,164	
		Çalışıyor	102,19	20,34	102			
		Diğer (bilmiyorum vs.)	106,92	16,60	12			

**p<.05.

Tablo 16 incelendiğinde, hem evli ebeveyne sahip ergenlerde hem de boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin affetmelerinin annelerin çalışma durumlarına göre farklılaşmadığı görülmüştür [$F_{\text{evli}} (0,600) = 0,549$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (1,496) = 0,227$; $p >,05$]. Ergenlerin algıladıkları baba kabul düzeyleri incelendiğinde, evli ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerde annenin çalışma durumuna göre farklılık görülmemektedir [$F_{\text{evli}} (0,608) = 0,545$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (1,451) = 0,237$; $p >,05$]. Aynı şekilde anne babası evli ve boşanmış ergenlerin algıladıkları anne kabul düzeyleri annelerinin çalışma durumuna göre farklılaşmamaktadır [$F_{\text{evli}} (2,449) = 0,088$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (0,941) = 0,392$; $p >,05$]. Son olarak, evli ve boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri incelendiğinde annenin çalışma durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.2.8. Babanın Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Analizi

Ebeveynleri evli ve boşanmış ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabulü, psikolojik uyumları ve affetmelerinin, ergenlerin babalarının eğitim durumlarına göre farklılaşım farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 17’ de gösterilmektedir.

Tablo 17

Ebeveynleri Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Baba Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

	Medeni Durum	Baba Eğitim	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	N	F	p	Anlamlı Farklılık
Ergenlerde Affetme Ölçeği	Evli	(1)İlkokul	59,21	13,48	33	1,798	0,148	
		(2)Ortaokul	59,80	13,86	45			
		(3)Lise	57,27	16,40	107			
		(4)Üniversite ve üstü	62,10	15,83	115			
	Boşanmış	(1)İlkokul	50,45	14,52	40	2,530	0,042	1-3
		Ortaokul	57,89	18,17	38			
		Lise	59,16	16,63	90			
		Üniversite ve üstü	52,23	17,86	26			
EKRÖ Baba	Evli	Diğer (bilmiyorum vs)	49,75	7,63	4			
		İlkokul	47,88	19,82	33	2,189	0,089	
		Ortaokul	50,27	19,83	45			
		Lise	43,68	16,79	107			
	Boşanmış	Üniversite ve üstü	43,27	16,95	115			
		İlkokul	39,65	17,37	40	1,610	0,173	
		Ortaokul	38,05	17,04	38			
		Lise	44,57	19,04	90			
EKRÖ Anne	Evli	Üniversite ve üstü	45,27	20,25	26			
		Diğer (bilmiyorum vs)	54,25	20,04	4			
		İlkokul	36,33	18,65	33	0,389	0,761	
		Ortaokul	38,04	17,45	45			
	Boşanmış	Lise	36,45	16,36	107			
		Üniversite ve üstü	38,63	16,06	115			
		İlkokul	43,95	22,55	40	2,292	0,061	
		Ortaokul	36,32	16,96	38			
Kişilik Değerlendirme Çocuk	Evli	Lise	40,48	16,06	90			
		Üniversite ve üstü	39,23	14,42	26			
		Diğer (bilmiyorum vs)	60,75	15,92	4			
		İlkokul	94,91	18,05	33	0,851	0,467	
	Boşanmış	Ortaokul	99,89	20,31	45			
		Lise	101,16	22,92	107			
		Üniversite ve üstü	98,70	18,51	115			
		İlkokul	101,23	16,88	40	0,999	0,409	
	Boşanmış	Ortaokul	97,58	21,59	38			
		Lise	99,37	19,43	90			
		Üniversite ve üstü	106,58	21,39	26			
		Diğer (bilmiyorum vs)	106,00	18,67	4			

**p<.05.

Ebeveynlerin medeni durumlarına göre anne eğitim durumu ile ölçekler arasındaki farklılık incelendiğinde anne babası boşanmış olan bireylerin ergenlerde affetme babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir [$F_{\text{boşanmış}}=2,530$; $p<0,05$]. Babası ilkokul mezunu olan ergenlerin affetme ortalaması ($\bar{x}=50,45$) en düşüktür. Yapılan post hoc analizi sonucuna göre farklılık babası ilkokul mezunu olan grup ile babası lise mezunu olan grup arasındadır.

Ebeveynleri evli olan ergenlerin affetme düzeyleri babalarının son mezun olduğu okul kademesine göre farklılık göstermemektedir [$F_{evli} (1,789) = 0,089$; $p >,05$]. Ergenlerin algıladıkları baba kabul düzeyleri incelendiğinde, evli ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerde babalarının eğitim durumlarına göre baba kabulünün farklılaşmadığı görülmektedir [$F_{evli} (2,189) = 0,089$; $p >,05$; $F_{boşanmış} (1,610) = 0,173$; $p >,05$]. Benzer sonuç hem ebeveynleri hem evli hem de ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları anne kabul düzeyi bulgularında görülmektedir. Algılanan anne kabulü ile babanın eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık yoktur [$F_{evli} (0,389) = 0,761$; $p >,05$; $F_{boşanmış} (2,292) = 0,061$; $p >,05$]. Evli ve boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin psikolojik uyum düzeylerinin de babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmediği görülmektedir [$F_{evli} (0,851) = 0,467$; $F_{boşanmış} (0,999) = 0,409$; $p >,05$].

4.2.9. Babanın Çalışma Durumuna İlişkin Bulguların Analizi

Ebeveynleri evli ve boşanmış ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabulü, psikolojik uyumları ve affetmelerinin, ergenlerin annelerinin çalışma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 18’ te gösterilmektedir.

Tablo 18

Ebeveynleri Evli ve Boşanmış Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin, Babalarının Çalışma Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

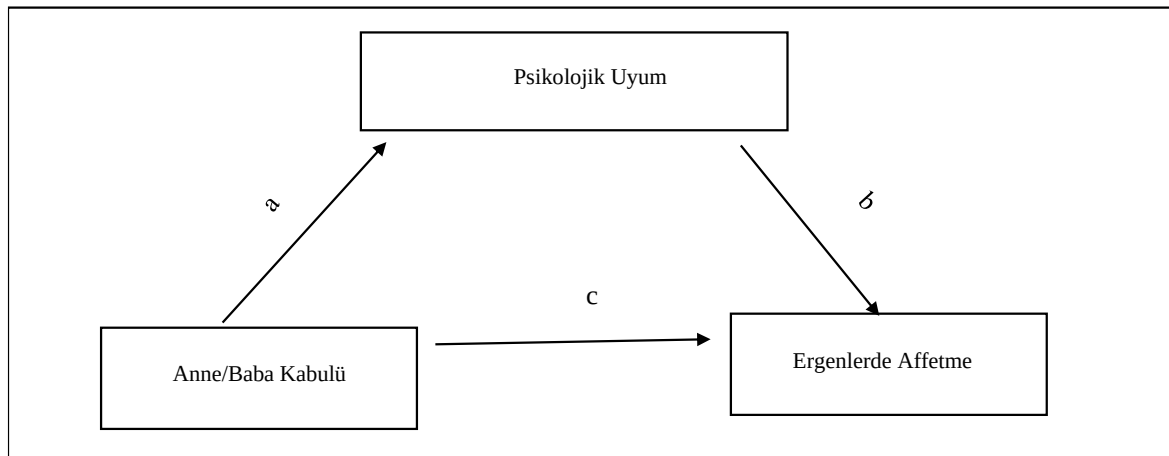
	Medeni Durum	Baba Çalışma Durumu	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	N	F	p	Anlamlı Farklılık
Ergenlerde Affetme Ölçeği	Evli	Çalışmıyor	63,37	16,32	19	1,116	0,292	
		Çalışıyor	59,47	15,53	281			
	Boşanmış	Çalışmıyor	61,61	14,14	18	1,075	0,343	
		Çalışıyor	55,44	17,35	163			
		Diğer	55,86	15,17	14			
EKRÖ Baba	Evli	Çalışmıyor	49,37	20,85	19	1,240	0,266	
		Çalışıyor	44,68	17,56	281			
	Boşanmış	Çalışmıyor	44,00	17,54	18	0,259	0,772	
		Çalışıyor	42,37	18,85	163			
		Diğer	39,29	17,30	14			
EKRÖ Anne	Evli	Çalışmıyor	41,84	22,64	19	1,377	0,242	
		Çalışıyor	37,22	16,15	281			
	Boşanmış	Çalışmıyor	39,28	15,99	18	0,119	0,888	
		Çalışıyor	40,73	17,91	163			
		Diğer	38,79	19,73	14			
Kişilik Değerlendirme Çocuk	Evli	Çalışmıyor	103,79	14,68	19	0,967	0,326	
		Çalışıyor	99,04	20,71	281			
	Boşanmış	Çalışmıyor	97,00	17,64	18	0,319	0,727	
		Çalışıyor	100,91	20,19	163			
		Diğer	100,79	16,42	14			

** $p <,05$.

Tablo 18 incelendiğinde, hem evli ebeveyne sahip ergenlerde hem de boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin affetmelerinin babalarının çalışma durumlarına göre farklılaşmadığı görülmüştür [$F_{\text{evli}} (1,116) = 0,292$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (1,075) = 0,343$; $p >,05$]. Ergenlerin algıladıkları baba kabul düzeyleri incelendiğinde, evli ve boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerde babanın çalışma durumuna göre farklılık görülmemektedir [$F_{\text{evli}} (1,240) = 0,266$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (0,259) = 0,772$; $p >,05$]. Aynı şekilde anne babası evli ve boşanmış ergenlerin algıladıkları anne kabul düzeyleri babalarının çalışma durumuna göre farklılaşmamaktadır [$F_{\text{evli}} (1,377) = 0,242$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (0,119) = 0,888$; $p >,05$]. Son olarak, evli ve boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin psikolojik uyum düzeyleri incelendiğinde annenin çalışma durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. [$F_{\text{evli}} (0,967) = 0,326$; $p >,05$; $F_{\text{boşanmış}} (0,319) = 0,727$; $p >,05$].

4.3. Ebeveynleri Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin, Anne Baba Kabulü ile Affetme Arasındaki İlişkiye Psikolojik Uyumun Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Analizi

Ebeveynleri boşanmış ve evli olan ergenlerin algıladıkları anne-baba kabulü ile affetmeleri arasında psikolojik uyumlarının aracı role sahip olup olmadığını belirlemek için aracılık testi yapılmıştır. Anne ve baba kabulü ayrı ayrı bağımsız değişkenler olarak ele alınırken, affetme bağımlı değişken, psikolojik uyum ise aracı (mediatör) değişken olarak ele alınmıştır. Araştırmanın ana modeli Şekil 1’de gösterilmiştir. Elde edilen sonuçlar aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

Şekil 1. Psikolojik uyum aracı değişkeni için ana model

4.3.1. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Anne Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracı Rolü

Ebeveynleri boşanmış ergenlerin anne kabulünün affetme üzerindeki etkisinde psikolojik uyumun aracı rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bilgiler Tablo 19’da verilmiştir.

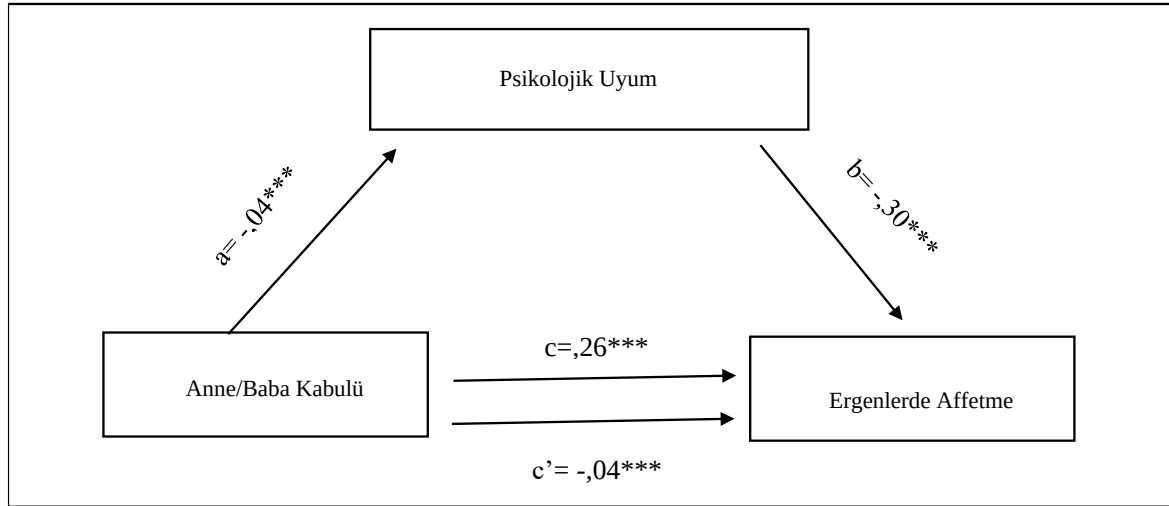
Tablo 19

Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Anne Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

Model	R ²	F	sd	B	sh	p	Bootstrap Dolaylı Etki %95 GA	
							Alt Limit	Üst Limit
AK->EA (Path c)	,02	15,28	198	,26	,06	,000***	,13	,39
AK->PU (Path a)	,071	14,98	197	-,04	,05	,000***	-,15	-,02
AK->PU->EA (path b)	,13	4,11	198	-,30	,05	,000***	-,15	,07
(path c')			198	-,04	,06	,000***	-,41	-,18

Not: AK=Anne Kabulü, PU=Psikolojik Uyum, EA=Ergenlerde Affetme

Tablo 19’deki bilgilere göre değişkenler arasındaki doğrudan etkiye bakıldığında (path c) anne babası boşanmış ergenlerin algıladıkları anne kabulünün, ergenlerin affetmelerini anlamlı şekilde yordadığı gözlemlenmiştir ($B_{sh.06} = ,26$, $t_{(198)} = 28,43$, $p \leq ,001$). Anne kabulünün psikolojik uyum üzerindeki doğrudan etkisi de (path a) anlamlı çıkmıştır. ($B_{sh.05} = -,04$, $t_{(197)} = -,724$, $p \leq ,001$). Psikolojik uyumun, affetme üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur (path b) ($B_{sh.05} = -,30$, $t_{(198)} = -5,03$, $p \leq ,001$). Tablo 19’a göre anne kabulü ile affetme arasında psikolojik uyumun tam aracı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne babası boşanmış ergenlerin anne kabulleri, affetmelerinin %2’sini açıklamaktadır. Direkt etkisi de anlamlı bulunmuştur. Anne kabulü ile affetme arasındaki ilişkide psikolojik uyumun tam aracılık ettiği görülmektedir ve Tablo 19’da verilen regresyon modeline göre de değişkenlerin, ergenlerde affetmenin açıkladığı varyans %13’tür ($R^2 = ,13$, $F_{(198)} = 4,11$, $p \leq ,001$).

Şekil 2. Ebeveynleri boşanmış ergenlerin algılanan anne kabulü ile affetme arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolü.

4.3.2. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Baba Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracı Rolü

Ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları baba kabulünün affetme üzerindeki etkisinde psikolojik uyumun aracı rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bilgiler Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20

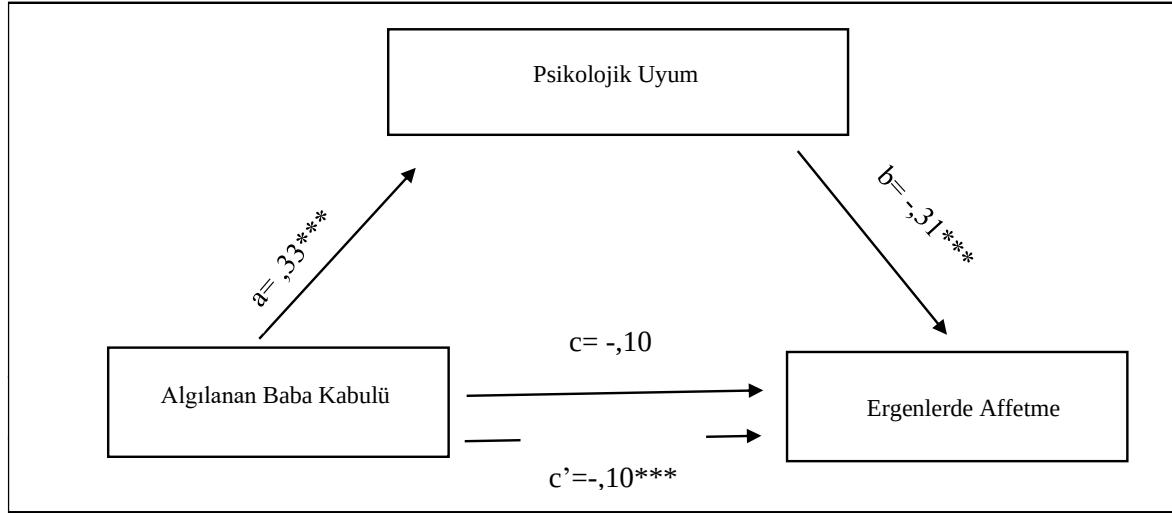
Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Baba Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

Model	R ²	F	sd	B	sh	p	Bootstrap Dolaylı Etki %95 GA	
							Alt Limit	Üst Limit
BK->EA (Path c)	,017	15,28	198	-,10	,06	,64	-,11	,11
BK->PU (Path a)	,12	14,98	197	,33	,05	,000***	,21	-,18
BK->PU->EA (path b)	,13	4,11	198	-,31	,05	,000***	-,43	,18
(path c')			198	-,10	,06	,000***	-,21	-,006

Not: BK=Baba Kabulü, PU=Psikolojik Uyum, EA=Ergenlerde Affetme

Tablo 20’deki, bilgilere göre değişkenler arasındaki doğrudan etkiye bakıldığında (path c) anne babası boşanmış ergenlerin algıladıkları baba kabulünün, ergenlerin affetmelerini anlamlı şekilde yordamadığı gözlemlenmiştir ($B_{sh.06} = 0,17$, $t_{(198)} = 543$, $p > ,05$). Baba kabulünün psikolojik uyum üzerindeki doğrudan etkisi de (path a) anlamlı çıkmıştır. ($B_{sh.05} = ,12$, $t_{(197)} = -5,04$, $p \leq ,001$). Psikolojik uyumun, affetme üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur (path b) ($B_{sh.05} = ,13$, $t_{(198)} = -5,03$, $p \leq ,001$). Tablo 21’e göre ergenlerin affetmesi

üzerinde algılanan baba kabulünün etkisi anlamlı bulunamamıştır. Modele psikolojik uyum dâhil edildiğinde, psikolojik uyumun aracı rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani algılanan baba kabulü, affetme üzerinde direkt etkiye sahip değilken, ergenlerin psikolojik uyumu üzerinden dolaylı etkiye sahiptir. Tablo 20’de verilen regresyon modeline göre değişkenlerin affetmenin %13’ nü açıkladığı da görülmektedir ($R^2=,13$, $F_{(2,198)} = 29,56$ $p \leq ,001$).

Şekil 3. Ebeveynleri boşanmış ergenlerin algılanan baba kabulü ile affetme arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolü.

4.3.3. Ebeveynleri Boşanmamış Ergenlerin Anne Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracı Rolü

Ebeveynleri boşanmamış ergenlerin algıladıkları anne kabulünün affetme üzerindeki etkisinde psikolojik uyumun aracı rolünü belirlemek üzere yapılan analize ilişkin bilgiler Tablo 21’de verilmiştir.

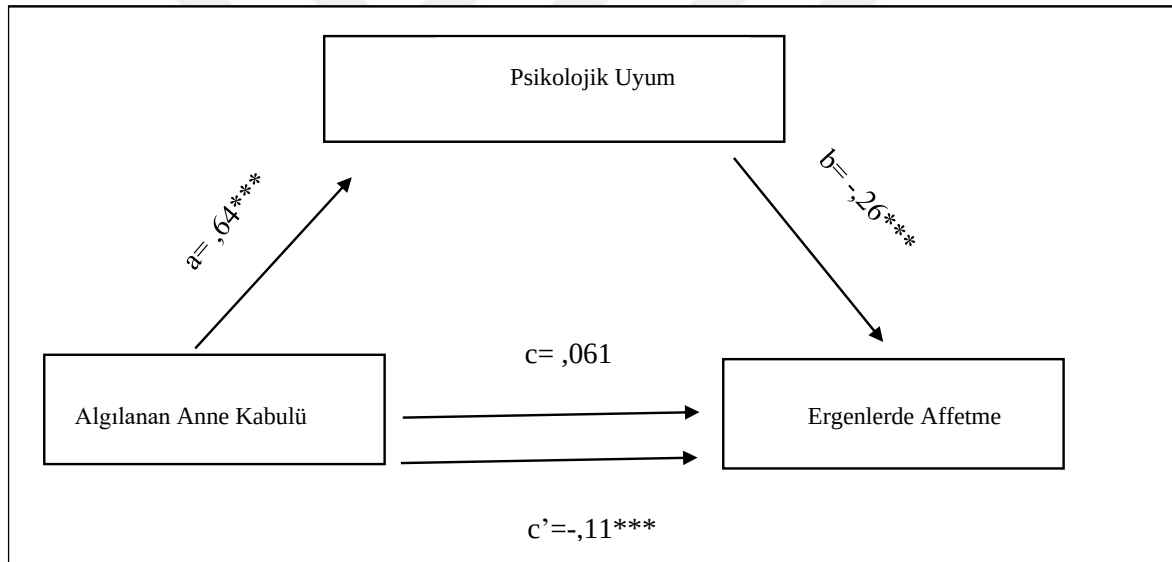
Tablo 21

Ebeveynleri Boşanmamış Ergenlerin Anne Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

Model	R^2	F	sd	B	sh	p	Bootstrap Dolaylı Etki	
							%95 GA	
							Alt Limit	Üst Limit
AK->EA (Path c)	,011	15,28	298	,061	,06	,34	-,067	,18
AK->PU (Path a)	,22	84,39	298	,64	,07	,000***	,50	,78
AK->PU->EA (path b)	,11	18,11	297	-,26	,04	,000***	-,36	-,17
(path c')			297	-,11	,06	,000***	-,21	-,006
						,626		

Not:AK=Anne Kabulü, PU=Psikolojik Uyum, EA=Ergenlerde Affetme

Tablo 21’deki, bilgilere göre değişkenler arasındaki doğrudan etkiye bakıldığında (path c) anne babası boşanmamış ergenlerin algıladıkları anne kabulünün, ergenlerin affetmelerini anlamlı şekilde yordamadığı gözlemlenmiştir ($B_{sh.06} = 0,061$, $t_{(298)} = 93,85$ $p > ,05$). Anne kabulünün psikolojik uyum üzerindeki doğrudan etkisi ise (path a) anlamlı çıkmıştır. ($B_{sh.07} = ,64$, $t_{(298)} = 9,18$, $p \leq ,001$). Psikolojik uyumun, affetme üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur (path b) ($B_{sh.04} = -,26$, $t_{(297)} = -5,03$, $p \leq ,001$). Tablo 21’ye göre anne babası boşanmamış ergenlerin affetmesi üzerinde algılanan anne kabulünün etkisi anlamlı bulunamamıştır. Modele psikolojik uyum dâhil edildiğinde, psikolojik uyumun aracı rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani algılanan anne kabulü, affetme üzerinde direkt etkiye sahip değilken, ergenlerin psikolojik uyumu üzerinden dolaylı etkiye sahiptir. Tablo 21’de verilen regresyon modeline göre değişkenlerin affetmenin %11’ ni açıkladığı da görülmektedir ($R^2 = ,11$, $F_{(2,198)} = 18,11$ $p \leq ,001$).

Şekil 4. Ebeveynleri boşanmamış ergenlerin algılanan anne kabulü ile affetme arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolü.

4.3.4. Ebeveynleri Boşanmamış Ergenlerin Baba Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracı Rolü

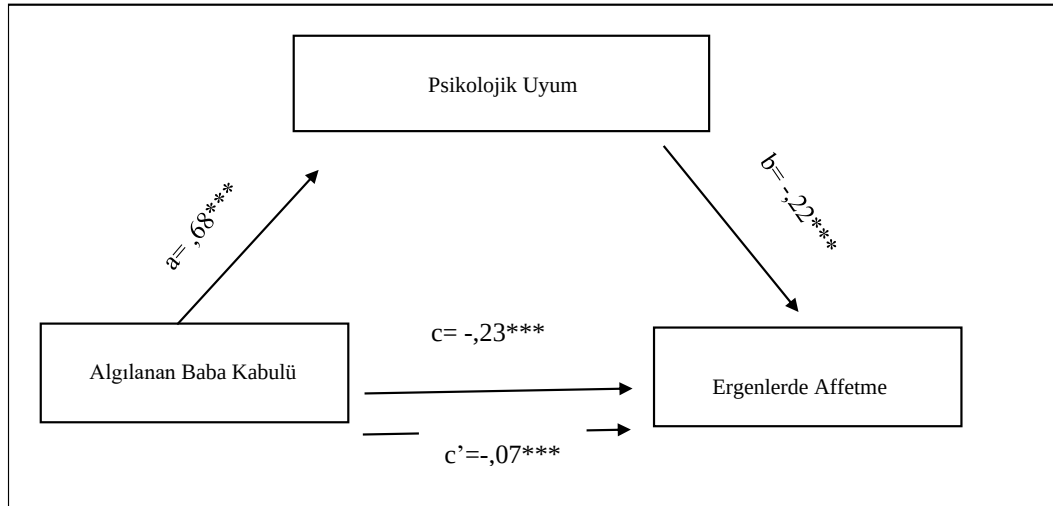
Tablo 22

Ebeveynleri Boşanmamış Ergenlerin Baba Kabulü ile Affetme İlişkisinde Psikolojik Uyumun Aracılık Modeline İlişkin Yol Katsayıları ve Dolaylı Etki Sonuçları

Model	R ²	F	sd	B	sh	p	Bootstrap Dolaylı Etki %95 GA	
							Alt Limit	Üst Limit
BK->EA				-,23	06			
(Path c)	,04	15,28	298			,34	-,34	-,11
BK->PU			298	,68	,07	,000***		
(Path a)	,25	84,39				,000***	,55	,82
AK->PU->EA						,000***		
(path b)	,11	18,11	297	-,22	,04	,000***	-,31	-,11
(path c')			297	-,07	,06	,626	-,23	-,07

Not: BK=Baba Kabulü, PU=Psikolojik Uyum, EA=Ergenlerde Affetme

Tablo 22'deki bilgilere göre değişkenler arasındaki doğrudan etkiye bakıldığında (path c) anne babası boşanmamış ergenlerin algıladıkları baba kabulünün, ergenlerin affetmelerini anlamlı şekilde yordamaktadır ($B_{sh.06} = ,061$, $t_{(298)} = 27,07$, $p \leq ,001$). Baba kabulünün psikolojik uyum üzerindeki doğrudan etkisi de (path a) anlamlı çıkmıştır. ($B_{sh.04} = -,64$, $t_{(298)} = -4,56$, $p \leq ,001$). Psikolojik uyumun, affetme üzerindeki doğrudan etkisi de anlamlı bulunmuştur (path b) ($B_{sh.06} = -,30$, $t_{(297)} = -5,03$, $p \leq ,001$). Tablo 22'e göre baba kabulü ile affetme arasında psikolojik uyumun tam aracı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne babası boşanmış ergenlerin anne kabulleri, affetmelerinin %11'ini açıklamaktadır. Direkt etkisi de anlamlı bulunmuştur. Ebeveynleri boşanmamış ergenlerin algıladıkları baba kabulü ile affetme arasındaki ilişkide psikolojik uyumun tam aracılık ettiği görülmektedir ve Tablo 22'te verilen regresyon modeline göre de değişkenlerin, ergenlerde affetmenin açıkladığı varyans %13'tür ($R^2 = ,11$, $F_{(298)} = 14,91$, $p \leq ,001$).

Şekil 5. Ebeveynleri boşanmamış ergenlerin algılanan baba kabulü ile affetme arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolü.

4.4. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Boşanmayla İlgili Demografik Özelliklere Göre Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerine İlişkin Analizler

4.4.1. Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamana İlişkin Analiz

Ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyumları ve affetmelerinin, boşanmanın üzerinden geçen zamana göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 23’de gösterilmektedir.

Tablo 23

Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamana Göre Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamanı										Anlamlı Farklılık
		0-11 ay (1)		1-4 yıl (2)		5-10 yıl (3)		11-18 yıl (4)		F	p	
		$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$			
Ortaokul	Ergenlerde Affetme	48,67	14,51	57,10	22,27	57,78	17,86	59,67	6,59	0,664	0,576	
	Baba EKRÖ	32,78	6,89	41,84	18,81	32,19	8,37	26,83	3,66	5,029	0,003**	2-3 2-4
	Anne EKRÖ	37,44	17,76	36,84	12,89	31,15	9,46	27,17	3,37	2,648	0,053	
	KİDÖ	116,78	19,66	98,26	17,76	99,39	19,08	80,67	6,35	4,855	0,003**	1-2 1-3 1-4
Lise	Ergenlerde Affetme	55,80	10,08	50,50	17,37	56,40	13,93	58,20	13,62	1,435	0,238	
	Baba EKRÖ	49,00	16,19	51,11	19,13	53,00	22,81	47,17	18,72	0,463	0,708	
	Anne EKRÖ	44,20	26,72	46,57	18,01	48,29	21,31	50,17	19,05	0,225	0,878	
	KİDÖ	120,60	22,01	103,68	22,53	97,37	19,95	101,10	15,68	2,208	0,092	

*p < .05

Tablo 23 incelendiğinde ortaokulda okuyan ergenlerin baba kabulünün, boşanmanın üzerinden geçen zamana göre farklılaştığı görülmektedir [$F_{\text{ortaokul}}=5,029$ $p=0,003$] ($p<0,05$). Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için Tukey testi yapılmıştır ve farklılığın, ebeveynlerinin boşanmasının üzerinden 1-4 yıl geçen grup ile 5-10 yıl ve 11-18 yıl geçenler arasında olduğu görülmüştür. Buna göre ebeveynleri boşanmış, 1-4 yıl geçenlerin algıladıkları baba kabullerinin diğer iki gruba göre en düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Boşanmanın üzerinden geçen zaman, lise öğrencilerinin algıladıkları baba kabulleri üzerinde anlamlı fark oluşturmamıştır.

Ortaokulda okuyan öğrencilerin psikolojik uyum düzeylerinin boşanmanın üzerinden geçen zamana göre farklılık göstermektedir [$F_{\text{ortaokul}}=4,855$; $p=0,003$] ($p<0,05$). Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için Tukey testi yapılmıştır. Ebeveynlerinin boşanmasının üzerinden 0-11 ay geçen ergenlerin psikolojik uyumları ebeveynlerinin boşanmasının üzerinden 1-4 yıl, 5-10 yıl ve 11-18 yıl geçenlere göre daha düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Boşanmanın üzerinde geçen zamana göre hem lise hem de ortaokul öğrencilerinde affetme açısından anlamlı fark bulunamamıştır [$F_{\text{ortaokul}}=0,664$; $p=0,576$; $F_{\text{lise}}=1,453$; $p=0,238$]. Aynı şekilde anne babası boşanmış ergenlerin algıladıkları anne kabulünün de; boşanmanın üzerinden geçen zamana göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır [$F_{\text{ortaokul}}=2,648$; $p=0,053$; $F_{\text{lise}}=0,225$; $p=0,878$].

4.4.2. Ergenin Velayetine Sahip Ebeveyne İlişkin Analiz

Boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyumları ve affetmelerinin, ergenin yanında kaldığı ebeveynine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 24'te gösterilmiştir.

Tablo 24

Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin, Ergenin Velayetinin Kimde Olduğuna Göre ANOVA Sonuçları

		Velayete Sahip Ebeveyn								
		(1) Anne		(2) Baba		(3) Diğer		F	p	Anlamlı Farklılık
		$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$			
Ortaokul	Ergenlerde Affetme	54,81	18,26	62,26	19,27	59,57	19,14	1,476	0,234	
	EKRÖ Baba	34,54	12,26	35,70	16,01	36,00	13,24	0,091	0,913	
	EKRÖ Anne	33,51	12,37	32,83	11,03	31,86	3,18	0,082	0,921	
	KİDÖ	100,04	20,82	94,09	11,05	111,57	20,86	2,362	0,100	
	Ergenlerde Affetme	53,10	15,14	62,22	14,06	56,70	10,45	2,880	0,061	
Lise	EKRÖ Baba	50,89	19,73	40,28	19,50	67,40	11,23	6,532	0,002**	1-3 2-3
	EKRÖ Anne	46,87	18,86	42,72	17,18	67,30	20,08	6,172	0,003**	1-3 2-3
	KİDÖ	101,97	20,17	99,61	22,69	101,00	13,21	0,102	0,903	

**p<0,05.

Tablo 24 incelendiğinde, ebeveynleri boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin affetme düzeylerinin ergenin yanında kaldığı ebeveyne göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır [$F_{\text{ortaokul}}=1,476$; $p=0,234$; $F_{\text{lise}}=2,880$ $p=0,903$]. Ebeveyni boşanmış ortaokul öğrencilerinin velayetine sahip olan ebeveyne göre algıladıkları baba kabulleri farklılaşmazken [$F_{\text{ortaokul}}=0,091$; $p=0,913$]; lise öğrencilerinin algıladıkları baba kabulleri velayete sahip ebeveyne göre farklılaşmaktadır [$F_{\text{lise}}=6,532$; $p=0,002$] ($p<0,05$). Farklılığın kaynaklandığı grupları anlamak için post hoc testlerinden Tukey testi yapılmıştır ve farklılığın velayeti annede olan ve diğer grubuyla; velayeti babada olan ve diğer grubu arasında olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, anne ya da babası dışında velayeti başka bir yetişkin veya kurumda ($\bar{X}=67,40$) olan ergenlerin algıladığı baba kabulü, velayeti annede olan ($\bar{X}=50,89$) ve velayeti babada olan ($\bar{X}=40,28$) ergenlere göre daha düşüktür.

Algılanan baba kabulünde olduğu gibi ergenlerin algıladıkları anne kabulünde de anne babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin birlikte yaşadıkları ebeveyne göre anlamlı farklılık yoktur [$F_{\text{ortaokul}}=0,082$; $p=0,921$]. Fakat anne babası boşanmış lise öğrencilerinin algıladıkları anne kabulü, yanında kaldıkları ebeveyne göre farklılık göstermektedir [$F_{\text{lise}}=6,172$; $p=0,003$] ($p<0,05$). Yapılan post-hoc analizi sonrası, farklılığın velayeti annesinde ve diğer grubunda olanlar ile velayeti babasında ve diğer grubunda olanlar arasında olduğu görülmüştür. Ebeveynleri boşanmış lise öğrencilerinden en düşük anne kabul algısına sahip olan grup, velayeti annesi veya babası dışında başka yetişkinlerde olan diğer grubudur.

Son olarak, ebeveynleri boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin psikolojik uyum düzeylerinin ergenin yanında kaldığı ebeveyne göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır [$F_{\text{ortaokul}}=2,362$; $p=0,100$; $F_{\text{lise}}=0,102$ $p=0,903$].

4.4.3. Ergenin Velayetine Sahip Olmayan Ebeveyniyle Görüşme Sıklığına İlişkin Analiz

Ebeveynleri boşanmış ergenlerin anne-baba kabul algıları, psikolojik uyumları ve affetme düzeylerinin ergenin velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 25'te gösterilmektedir.

Tablo 25

Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin, Ergenin Yanında Velayete Sahip Olmayan Ebeveyni ile Görüşme Sıklığına Göre ANOVA Sonuçları

		Velayete Sahip Olmayan Ebeveynle Görüşme Sıklığı													
		(1) Hiç		(2) Yılda bir		(3) Yılda birkaç kez		(4) Ayda bir		(5) Haftada bir		(6) Haftada birkaç kez			
		$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	F	p
Ortaokul	Ergenlerde Affetme	55,33	15,98	59,60	13,51	52,77	20,15	65,33	25,13	57,44	16,48	57,73	22,29	0,701	0,624
	EKRÖ Baba	32,11	6,11	32,20	6,05	37,08	18,00	37,56	14,66	36,75	16,16	34,45	12,37	0,591	0,707
	EKRÖ Anne	28,70	3,93	28,50	4,35	35,96	13,21	28,67	4,42	36,44	13,76	40,36	18,41	3,090	0,013**
	KİDÖ	105,67	19,84	97,40	14,43	99,69	19,93	95,67	10,61	97,75	24,18	94,64	15,38	0,819	0,539
Lise	Ergenlerde Affetme	51,69	14,12	60,83	16,56	55,47	14,79	56,70	13,69	59,83	16,04	54,75	16,19	0,809	0,546
	Baba	49,54	20,80	39,83	25,12	56,74	19,42	46,30	17,45	54,42	19,76	49,56	20,12	0,890	0,491
	Anne	49,71	20,54	39,17	22,94	51,47	17,35	48,20	22,26	43,67	22,29	47,63	17,35	0,512	0,766
	KİDÖ	103,14	20,01	106,17	23,67	98,89	12,86	103,20	19,49	100,75	22,18	99,44	25,73	0,220	0,953

** $p<0,05$.

Tablo 25 incelendiğinde ilk olarak anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin affetme düzeylerinin, velayete sahip olmayan ebeveyni ile görüşme sıklığına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür [$F_{\text{ortaokul}}=0,701$; $p=0,624$; $F_{\text{lise}}=0,809$ $p=0,546$].

Ebeveyni boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre algıladıkları baba kabulleri farklılaşmamaktadır [$F_{\text{ortaokul}}=0,591$; $p=0,707$; $F_{\text{lise}}=0,890$; $p=0,491$].

Ebeveyni boşanmış lise öğrencilerinin velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre algıladıkları anne kabulleri farklılaşmazken [$F_{\text{lise}}=0,512$; $p=0,766$]; ortaokul öğrencilerinin algıladıkları anne kabulleri velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme

sıklığına göre farklılaşmaktadır [$F_{\text{ortaokul}}=3,090$; $p=0,013$] ($p<0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için Tukey testi yapılmıştır ve farklılığın velayete sahip olmayan ebeveyni hiç görüşmeyen öğrenciler ile haftada birkaç kez görüşen öğrenciler arasında olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, velayete sahip olmayan ebeveyni ile hiç görüşmeyen ($\bar{X}=28,70$) olan ergenlerin algıladığı anne kabulü, velayeti annede olan ($\bar{X}=50,89$) ve velayeti babada olan ($\bar{X}=40,28$) ergenlere göre daha yüksektir.

Son olarak, ebeveynleri boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin psikolojik uyum düzeylerinin ergenin velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır [$F_{\text{ortaokul}}=0,819$; $p=0,539$; $F_{\text{lise}}=0,220$ $p=0,953$].

4.4.4. Boşanmadan Sonra Annenin Başkasıyla Evlenip Evlenmemesine Göre

Ebeveynleri boşanmış ergenlerin; algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyum ve affetmelerinin annelerinin boşanmadan sonra yeniden evlenip evlenmemesi durumuna göre farklılaşmasının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Elde edilen t-testi sonucu Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26

Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetmelerinin Ergenlerin Annelerinin Boşanmadan Sonra Başkasıyla Evlenme Durumuna İlişkin t-testi Sonuçları

		Annenin Tekrar Evlenmesi					
		Hayır		Evet			
		$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	t	p
Ortaokul	Ergenlerde Affetme	58,92	18,53	51,30	18,10	1,837	0,069
	Baba	35,88	13,40	32,30	12,27	1,213	0,228
	Anne	34,19	12,84	30,67	6,81	1,355	0,179
	KİDÖ	98,58	19,63	101,93	18,57	-0,769	0,444
Lise	Ergenlerde Affetme	53,89	15,62	58,25	12,38	-1,322	0,189
	Baba	51,38	19,71	48,71	21,31	0,592	0,555
	Anne	47,85	19,05	49,04	21,45	-0,270	0,788
	KİDÖ	102,97	21,50	97,57	14,85	1,218	0,226

** $p<0,05$

Tablo 26 incelendiğinde ilk olarak anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin affetme düzeylerinin, annenin yeniden evlenme durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür ($t_{\text{ortaokul}}= 1,837$; $p > ,05$); ($t_{\text{lise}}= -1,322$; $p > ,05$).

Ebeveyni boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin annenin yeniden evlenme durumuna göre algıladıkları baba kabullerinin farklılaşmadığı görülmüştür ($t_{\text{ortaokul}}= 1,213$; $p > ,05$); ($t_{\text{lise}}= 0,592$; $p > ,05$). Ebeveyni boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin annenin yeniden evlenme

durumuna göre algıladıkları anne kabullerinin farklılaşmadığı görülmüştür ($t_{ortaokul} = 1,355$; $p > ,05$); ($t_{lise} = -0,270$; $p > ,05$).

Son olarak, ebeveynleri boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin psikolojik uyum düzeylerinin ergenin annesinin yeniden evlenme durumuna göre farklılaşmamaktadır ($t_{ortaokul} = -0,769$; $p > ,05$); ($t_{lise} = 1,218$; $p > ,05$).

4.4.5. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Annelerinin, Babaları Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Analiz

Ebeveynleri boşanmış ergenlerin; algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyum ve affetmelerinin annelerinin, babaları hakkındaki düşüncelerine göre farklılaşmasının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Elde edilen t-testi sonucu Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27

Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetmelerinin Annelerinin, Babaları Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin t-testi Sonuçları

		Annenin Baba Hakkında Düşünceleri					
		Olumsuz		Olumlu			
		$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	t	p
Ortaokul	Ergenlerde Affetme	53,25	18,85	64,53	15,87	-2,930	0,004
	Baba	34,40	12,18	36,00	15,13	-0,567	0,572
	Anne	31,90	9,22	36,09	15,29	-1,704	0,092
	KİDÖ	105,09	18,67	87,56	14,91	4,654	<0,001
Lise	Ergenlerde Affetme	54,28	14,87	59,50	14,38	-1,293	0,199
	Baba	50,61	19,67	50,69	22,89	-0,013	0,989
	Anne	47,87	19,23	49,81	22,33	-0,361	0,719
	KİDÖ	101,64	19,40	100,44	23,09	0,220	0,827

**p<.05.

Tablo 27 incelendiğinde, boşanmış aileden gelen ortaokul öğrencilerinin, affetme düzeyleri annelerinin babaları hakkındaki düşüncelerine göre farklılaşmıştır ($t_{ortaokul} = -2,930$; $p < ,05$). Annesinin, babası hakkında olumlu düşünceye sahip olduğu ortaokul öğrencilerinin ($\bar{X}=64,53$) affetme düzeyleri, annesi, babası hakkında olumsuz düşünceye sahip ortaokul öğrencilerinden ($\bar{X}=53,25$) daha yüksektir. Fakat lise öğrencilerinde farklılaşma görülmemiştir ($t_{lise} = -1,293$; $p > ,05$).

Ebeveyni boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin annelerinin babaları hakkındaki düşüncelerine göre algıladıkları baba kabullerinin farklılaşmadığı görülmüştür ($t_{ortaokul} = -0,567$; $p > ,05$); ($t_{lise} = -0,361$; $p > ,05$). Aynı şekilde boşanmış aileden gelen ergenlerin

algıladıkları anne kabulü, ergenin annesinin eski eşi hakkındaki düşüncelerine göre farklılaşmamaktadır ($t_{ortaokul} = -1,704$; $p > ,05$); ($t_{lise} = -0,013$; $p > ,05$).

Boşanmış aileden gelen ortaokul öğrencilerinin, psikolojik uyumları annelerinin babaları hakkındaki düşüncelerine göre farklılaşmıştır ($t_{ortaokul} = 4,654$; $p < ,001$). Annesinin, babası hakkında olumlu düşünceye sahip olduğu ortaokul öğrencilerinin ($\bar{X}=87,56$) psikolojik uyum düzeyleri, annesi, babası hakkında olumsuz düşünceye sahip ortaokul öğrencilerinden ($\bar{X}=105,09$) daha yüksektir.

4.4.6. Boşanmadan Sonra Babanın Başkasıyla Evlenip Evlenmemesine İlişkin Analiz

Ebeveynleri boşanmış ergenlerin; algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyum ve affetmelerinin babalarının boşanmadan sonra yeniden evlenip evlenmemesi durumuna göre farklılaşmasının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Elde edilen t-testi sonucu Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28

Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetmelerinin Ergenlerin Annelerinin Boşanmadan Sonra Başkasıyla Evlenme Durumuna İlişkin t-testi Sonuçları

		Babanın Tekrar Evlenmesi					
		Hayır		Evet		t	p
		$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$		
Ortaokul	Ergenlerde Affetme	57,19	19,69	62,11	15,14	-0,996	0,322
	Baba	36,80	15,52	34,53	10,75	0,592	0,555
	Anne	34,85	13,30	33,00	10,94	0,548	0,585
	KİDÖ	98,07	19,51	104,63	21,40	-1,246	0,217
Lise	Ergenlerde Affetme	54,39	15,42	56,62	14,30	-0,635	0,527
	Baba	53,23	19,98	48,08	19,95	1,114	0,268
	Anne	51,80	20,53	43,35	15,49	1,896	0,061
	KİDÖ	100,32	20,64	105,58	17,12	-1,151	0,253

** $p < ,05$.

Tablo 28 incelendiğinde ilk olarak anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin affetme düzeylerinin, babanın yeniden evlenme durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür ($t_{ortaokul} = -0,996$; $p > ,05$); ($t_{lise} = -0,635$; $p > ,05$).

Ebeveyni boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin annenin yeniden evlenme durumuna göre algıladıkları baba kabullerinin farklılaşmadığı görülmüştür ($t_{ortaokul} = 0,592$; $p > ,05$); ($t_{lise} =$

1,114; $p > ,05$). Ebeveyni boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin annenin yeniden evlenme durumuna göre algıladıkları anne kabullerinin farklılaşmadığı görülmüştür ($t_{ortaokul} = 0,548$; $p > ,05$); ($t_{lise} = 1,896$; $p > ,05$).

Son olarak, ebeveynleri boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin psikolojik uyum düzeylerinin ergenin annesinin yeniden evlenme durumuna göre farklılaşmamaktadır ($t_{ortaokul} = -1,246$; $p > ,05$); ($t_{lise} = -1,151$; $p > ,05$).

4.4.7. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Babalarının, Anneleri Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Analiz

Ebeveynleri boşanmış ergenlerin; algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyum ve affetmelerinin babalarının, anneleri hakkındaki düşüncelerine göre farklılaşmasının karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Elde edilen t-testi sonucu Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29

Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetmelerinin Babalarının, Anneleri Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin t-testi Sonuçları

		Babanın, Anne Hakkındaki Düşünceleri					
		Olumsuz		Olumlu		t	p
		$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$		
Ortaokul	Ergenlerde Affetme	54,72	19,41	61,41	16,24	-1,689	0,094
	Baba	35,24	13,66	34,22	12,13	0,359	0,720
	Anne	34,26	11,91	31,06	10,78	1,292	0,199
	KİDÖ	103,04	19,35	91,91	17,17	2,780	0,007**
Lise	Ergenlerde Affetme	54,86	15,26	55,25	14,60	-0,110	0,913
	Baba	49,44	20,36	51,71	20,18	-0,474	0,637
	Anne	46,41	19,74	51,54	19,82	-1,100	0,274
	KİDÖ	101,70	20,42	101,25	20,43	0,094	0,925

** $p < ,05$.

Tablo 29 incelendiğinde, boşanmış aileden gelen ortaokul ve öğrencilerinin, affetme düzeyleri annelerinin babaları hakkındaki düşüncelerine göre farklılaşmamıştır ($t_{ortaokul} = -1,689$; $p > ,05$); ($t_{lise} = -0,110$; $p > ,05$).

Ebeveyni boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin annelerinin babaları hakkındaki düşüncelerine göre algıladıkları baba kabullerinin farklılaşmadığı görülmüştür ($t_{ortaokul} = 0,359$; $p > ,05$); ($t_{lise} = -0,474$ $p > ,05$). Aynı şekilde boşanmış aileden gelen ergenlerin

algıladıkları anne kabulü, ergenin annesinin eski eşi hakkındaki düşüncelerine göre farklılaşmamaktadır ($t_{ortaokul} = 0,292$; $p > ,05$); ($t_{lise} = -1,100$ $p > ,05$).

Boşanmış aileden gelen ortaokul öğrencilerinin, psikolojik uyumları annelerinin babaları hakkındaki düşüncelerine göre farklılaşmıştır ($t_{ortaokul} = 2,780$; $p < ,001$). Babasının, annesi hakkında olumlu düşünceye sahip olduğu ortaokul öğrencilerinin ($\bar{X}=91,91$) psikolojik uyumları, babasının, annesi hakkında olumsuz düşünceye sahip ortaokul öğrencilerinden ($\bar{X}=103,04$) daha yüksektir. Fakat lise öğrencilerinde farklılaşma görülmemiştir ($t_{lise} = 0,094$; $p > ,05$).

4.4.8. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Annelerinin, Babaları Hakkındaki Olumsuz Düşüncelerini, Ergene Yansıtma Sıklığı Değişkenine Göre Ölçekler Arasındaki Farklılığın Analizi

Anne babası boşanmış ergenlerin algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyumları ve affetme düzeylerinin ergenin annesinin, babası hakkındaki olumsuz düşüncelerine maruz kalma sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 30’da gösterilmektedir.

Tablo 30

Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin, Ergenin Annesinin Babası Hakkındaki Olumsuz Düşüncelerini Ergene Yansıtma Sıklığına Göre ANOVA Sonuçları

		Annenin Baba Hakkında Olumsuz Düşüncelerini Yansıtma Sıklığı										
		Hiç		Az		Orta		Fazla				Anlamlı Farklılık
		$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	F	p	
Ortaokul	Ergenlerde Affetme	50,57	14,77	51,77	15,94	50,23	21,25	57,64	21,91	0,598	0,619	
	Baba	27,57	2,30	32,88	7,51	36,38	15,99	37,18	15,15	1,389	0,254	
	Anne	29,86	5,01	31,54	9,70	30,77	7,58	33,64	10,65	0,442	0,724	
	KİDÖ	99,00	21,23	103,23	16,86	102,85	19,73	110,55	19,26	1,025	0,388	
Lise	Ergenlerde Affetme	59,35	18,00	48,43	12,32	58,00	13,67	54,63	14,59	2,655	0,054	
	Baba	40,82	19,21	57,96	20,85	51,05	18,27	48,11	16,35	3,021	0,035**	1-2
	Anne	40,00	18,61	51,75	19,11	44,47	16,75	52,58	20,76	1,974	0,125	
	KİDÖ	93,71	23,10	105,04	15,80	101,16	17,76	104,21	21,60	1,366	0,259	

** $p < .05$.

Tablo 30 incelendiğinde ilk olarak anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin affetme düzeylerinin, öğrencilerin annelerinin babaları hakkında düşüncelerini yansıtma sıklığına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür [$F_{ortaokul}=0,598$; $p=0,624$; $F_{lise}=0,054$ $p=0,546$].

Ebeveyni boşanmış ortaokul öğrencilerinin annelerinin babaları hakkında düşüncelerini yansıtma sıklığına göre algıladıkları baba kabulleri farklılaşmazken [$F_{\text{lise}}=1,389$; $p=0,254$]; lise öğrencilerinin annelerinin, babaları hakkında düşüncelerini yansıtma sıklığına göre algıladıkları baba kabulleri anlamlı olarak farklılaşmaktadır [$F_{\text{ortaokul}}=3,021$; $p=0,035$] ($p<0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için Tukey testi yapılmıştır ve farklılığın düşüncelerini hiç yansıtmayan ve az yansıtan grup arasında olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, annesinin babası hakkındaki olumsuz düşüncelerine hiç maruz kalmayan öğrencilerin ($\bar{X}=40,82$) bu olumsuz düşüncelere az maruz kalan öğrencilere ($\bar{X}=57,96$) göre algıladıkları baba kabulü daha yüksektir.

Anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin algıladıkları anne kabul düzeylerinin, öğrencilerin annelerinin, babaları hakkında düşüncelerini yansıtma sıklığına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür [$F_{\text{ortaokul}}=0,442$; $p=0,724$; $F_{\text{lise}}=1,974$ $p=0,125$].

Son olarak, anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin psikolojik uyumlarının annelerinin, babaları hakkındaki olumsuz düşüncelere maruz kalma sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin algıladıkları psikolojik uyumlarının, öğrencilerin annelerinin, babaları hakkında düşüncelerini yansıtma sıklığına göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır [$F_{\text{ortaokul}}=0,442$; $p=0,724$; $F_{\text{lise}}=1,974$ $p=0,125$].

4.4.9. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Babalarının, Anneleri Hakkındaki Olumsuz Düşüncelerini, Ergene Yansıtma Sıklığı Değişkenine Göre Ölçekler Arasındaki Farklılığın Analizi

Anne babası boşanmış ergenlerin algıladıkları anne-baba kabulü, psikolojik uyumları ve affetme düzeylerinin ergenin babasının, annesi hakkındaki olumsuz düşüncelerine maruz kalma sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 31’de gösterilmektedir.

Tablo 31

Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Algıladıkları Anne- Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin, Ergenin Babasının, Annesi Hakkındaki Olumsuz Düşüncelerini Ergene Yansıtma Sıklığına Göre ANOVA Sonuçları

		Babanın, Anne Hakkında Düşüncelerini Yansıtma Sıklığı									
		Hiç (1)		Az (2)		Orta (3)		Fazla (4)		F	p
		$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$	$\sigma(s)$	$\bar{x}$		
Ortaokul	Ergenlerde Affetme	49,67	15,98	60,70	15,90	57,76	17,83	48,89	24,39	1,662	0,184
	Baba	29,75	5,53	40,95	21,02	33,35	7,28	34,37	10,12	2,034	0,118
	Anne	27,08	3,15	37,50	13,60	36,71	14,09	33,21	9,86	2,372	0,079
	KİDÖ	94,67	14,89	90,75	13,91	109,12	18,45	115,84	18,13	9,283	<0,001
Lise	Ergenlerde Affetme	57,89	16,81	56,05	16,79	55,59	11,91	46,92	14,63	1,121	0,354
	Baba	47,44	21,81	51,68	19,43	44,71	19,77	51,25	20,35	1,532	0,203
	Anne	43,61	19,01	48,77	18,29	43,00	19,36	43,75	18,11	2,045	0,098
	KİDÖ	99,06	20,24	95,50	19,31	108,76	19,22	107,58	23,71	1,412	0,240

**p<.05.

Tablo 31 incelendiğinde ilk olarak anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin affetme düzeylerinin, öğrencilerin annelerinin babaları hakkında düşüncelerini yansıtma sıklığına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür [$F_{\text{ortaokul}}=1,662$; $p=0,184$; $F_{\text{lise}}=1,121$ $p=0,354$].

Ebeveyni boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin babalarının, anneleri hakkında düşüncelerini yansıtma sıklığına göre algıladıkları baba kabulleri farklılaşmamaktadır [$F_{\text{ortaokul}}=2,034$; $p=0,118$; $F_{\text{lise}}=1,532$ $p=0,203$].

Anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin algıladıkları anne kabul düzeylerinin, öğrencilerin babalarının, anneleri hakkında düşüncelerini yansıtma sıklığına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür [$F_{\text{ortaokul}}=2,372$; $p=0,079$; $F_{\text{lise}}=2,045$ $p=0,098$].

Son olarak, anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin psikolojik uyumlarının babalarının, anneleri hakkındaki olumsuz düşüncelere maruz kalma sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Ortaokul öğrencilerinin babalarının, anneleri hakkında düşüncelerini yansıtma sıklığına göre psikolojik uyumları anlamlı olarak farklılaşmaktadır [$F_{\text{ortaokul}}=9,283$; $p<0,001$] Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için Tukey testi yapılmıştır ve farklılığın düşüncelerini hiç yansıtmayan ve fazla yansıtan gruplar; az ve orta sıklıkta yansıtan gruplar ve az ve fazla sıklıkta yansıtan gruplar arasında olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, babasının, annesi hakkındaki olumsuz düşüncelerine hiç maruz kalmayan öğrencilerin ($\bar{X}=94,67$) bu olumsuz düşüncelere fazla maruz kalan öğrencilere

($\bar{X}=115,84$) göre psikolojik uyumları daha sağlıklıdır. Aynı şekilde bu olumsuz düşüncelere az maruz kalan ($\bar{X}=94,67$) grubun da psikolojik uyumu, orta sıklıkta ($\bar{X}=109,12$) ve fazla maruz kalan ($\bar{X}=115,84$) gruplara göre daha sağlıklıdır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde bir önceki bölümde sunulmuş olan araştırma bulguları, araştırmanın amaçları ve literatürde yer alan benzer çalışma sonuçları temel alınarak tartışılacaktır. Bu amaç doğrultusunda bir önceki bölümde yer alan araştırma bulguları sırasıyla ele alınarak irdelenecektir.

5.1. Ebeveynleri Boşanmış ve Evli Olan Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetmeleri Açısından Karşılaştırılması

Araştırma kapsamında ilk olarak, araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Anne babası evli olan ergenlerin, affetmeleri arttıkça, algılanan baba kabullerinin de arttığı yorumu yapılabilir. Algılanan baba kabulü ile algılanan anne kabulü arasında pozitif ilişki vardır. Benzer bulgu, aynı grup için affetme ve psikolojik uyum düzeyleri arasında saptanmıştır. Anne ve babası evli ergenler için elde edilen diğer bir sonuç da affetmeleri arttıkça psikolojik uyumlarının arttığı görülmüştür.

Anne babası boşanmış olan çocukların ergenlerde affetme ölçeği ile anne kabul ölçeği arasında negatif ve düşük düzeyde ilişki saptanmıştır. Yine aynı grupta affetme arttıkça; psikolojik uyumun da arttığı görülmüştür. İlgili literatür incelendiğinde söz konusu değişkenleri ele alan çalışma sayısı sınırlıdır. İbrahim ve Ahmed'in (2021), Kuveyt'te üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmalarında affetmenin, ebeveyn kabulü ve daha psikolojik uyum ile önemli ölçüde pozitif ilişkisi olduğunu bulgulamışlardır. Halisdemir (2013) ise yaptığı çalışmada, anne kabul-reddi, kendini affetme ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, çocukluğa ilişkin algılanan anne kabul-reddi ile kendini affetme arasında negatif yönde bir ilişki tespit etmiştir.

Ayrıca ebeveyn kabul reddi ve psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar vardır. Khaleque (2012) 16 farklı ülkeden toplam 30 araştırmayı ele aldığı meta analiz çalışmasında ebeveyn kabulü ile psikolojik uyum arasında önemli pozitif ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırma kapsamında cevap aranan bir diğer soru ebeveynlerin boşanmış veya evli olma durumlarına göre ergenlerin affetme eğilimleri, ebeveyn kabulleri ve psikolojik uyumlarının ebeveynlerinin evli ya da boşanmış olmasına göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. İlk olarak affetme değişkenine ait bulgular incelendiğinde ebeveynleri boşanmış veya evli olma durumlarına göre ergenlerin affetmelerinin anlamlı farklılık gösterdiği söylenebilir. Bulgular incelendiğinde anne babası evli olan ergenlerin affetmelerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde, doğrudan boşanmış aileye sahip ergenlerin affetmelerini konu edinen araştırmaya rastlanmamıştır. Arslan (2019), üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmasında, anne babası boşanmış ve evli olan bireylerin affedicilikleri arasında fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Hudaynazarova (2022), yaşları 11-17 arasında değişen ergenlerle yaptığı çalışmada, olumlu ve olumsuz yaşantıların affetme düzeyine etkisini incelemiştir. Ebeveynlerin boşanmasının da olumsuz yaşantılar arasında sayıldığı araştırmada, ergenlerin, tehdit edici anılar ve çocukluktaki olumlu yaşantılarının ergenlerin affetme eğilimi ile düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiye ulaşılmıştır. Lawler-Row ve Pifer (2006) ise araştırmalarında, ergenlik döneminde olumsuz yaşantı geçiren bireylerin affetme düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulgulamıştır. Bu araştırmada, anne babası boşanmış ergenlerin, anlamlı şekilde diğer ergenlerden düşük affetme düzeyine sahip olması gelişim dönemi özelliği ile açıklanabilir.

Araştırma kapsamında cevap aranan bir diğer soru ebeveynlerin evli veya boşanmış olma durumlarına göre ebeveyn kabulünün değişip değişmediğine bakılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında; ebeveynleri evli ergenlerin babalarından algıladıkları kabul puan ortalamaları anne babası boşanmış ergenlerden yüksek olsa da bu fark ebeveynlerin evli ya da boşanmış olmasına göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Yine bulgulara bakıldığında anne babası boşanmış ergenlerin annelerinden algıladıkları kabulün farklılaşmaktadır. Ebeveynleri evli ergenler anneleri tarafından daha fazla kabul edildiklerini, algılamaktadırlar. Dwary (2010)'a göre ebeveyn kabulü, ergen ve ailesinin arasındaki bağ ile ilişkilidir. Güçlü aile bağları olan aileye sahip çocuk/ergenler daha yüksek kabul algılamaktadır. Boşanmış aileden gelen ergenlerin anne ve baba kabul puan ortalamalarının

evli ailelerden gelen ergenlerin ortalamalarına göre düşük olması, boşanmış ailelilerde bağların zayıf olmasıyla açıklanabilir.

Bu araştırmadan elde edilen algılanan anne kabulüne ilişkin bulguyu destekleyen tek araştırma Kabaoğlu (2011)'un araştırmasıdır. Kabaoğlu (2011)'u ebeveynleri boşanma aşamasında ve evli olan toplam 288 ergenle yaptığı araştırmasında hem algılanan anne hem de algılanan baba kabulünde anne babası evli olanların algıladıkları anne ve baba kabullerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Coşkuner (2019), toplam 602 lise öğrencisiyle yaptığı çalışmada, anne babası boşanmış ergenlerin; anne babası evli ergenlere babalarından daha düşük kabul algıladığı sonucunu elde etmiştir. Aynı çalışmada algılanan anne kabulünün ebeveynlerin evli ya da boşanmış olmasına göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Öngider (2006) ortaokula devam eden anne babası evli 138 ve 124 anne babası boşanmış öğrenciyle yaptığı çalışmada öğrencilerin algıladıkları ebeveyn kabul ve reddinin psikolojik uyumları üzerine etkisini incelemiştir. Söz konusu çalışmada evli ve boşanmış aileye sahip öğrencilerin anne kabulleri farklılaşmazken; öğrencilerin baba kabullerinin ebeveynlerin evli ve boşanmış olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermiştir. Araştırmaya katılan boşanmış aileye sahip öğrenci grubunun tamamı, annesiyle yaşayan öğrencilerden seçilmiştir bu sebeple öğrencilerin algılanan anne kabullerinin farklılaşmadığı yorumu yapılabilir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2016 yılında yapmış olduğu, Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi (TAYA)'ne göre çocuk bakımı büyük oranda annenin görevidir. Çocukların bakımında; %88,4 anne, %0,5 baba gibi bir dağılım olduğu görülmüştür. Bu istatistikten de yola çıkarak Türk aile yapısında, anne çocukla hem fiziksel hem de ruhsal olarak daha yakın ilişkiler kuran ebeveyn olarak görülmektedir. Araştırmaya katılan anne babası boşanmış ergenlerden %29'unun velayetinin annelerinde olmadığı bilinmektedir. Yani, boşanma sonrası bazı ergenlerin anneleri ile aralarına fiziksel ve duygusal mesafe girmesi iki grup arasında anne kabulünün farklılaşmasına sebep olmuş olabilir. Baba kabulünde ise anlamlı fark çıkmamış olması, babaların çocuklarıyla annelerine göre çocuk bakımıyla daha az ilgilenmeleri sebebiyle iki grup ergen arasında anlamlı fark oluşmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda incelenen bir diğer bulgu ise ergenlerin psikolojik uyumlarının anne babalarının evliliğin devam etmesi veya boşanmış olmalarına göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Anne babası evli olan ergenlerin sağlıklı psikolojik uyum

puanları, boşanmış aileden gelen ergenlere göre yüksek olsa da bu fark istatistik açısından anlamlı çıkmamıştır. Literatürde bu bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur (Coşkuner, 2019; Öngider, 2006). Bu araştırma bulgularını desteklemeyen araştırmalar da mevcuttur. Neher (1999), boşanmış ve evli aileye sahip çocuklarla yaptığı araştırmasında, anne babası boşanmış çocukların, boşanmamış anne-babaların çocuklarına göre oldukça zayıf psikolojik uyum gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır (Akt. Uzun, 2013). Şirvanlı-Özen (1998), anne babası çatışmalı evliliğe sahip ve boşanmış aileden gelen çocuklarla yaptığı araştırmasında, çocukların gösterdikleri davranış ve uyum problemleri yönünden farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Literatürdeki bazı araştırmalar ise anne baba arasındaki çatışmanın yoğun olduğu evliliklerin boşanmayla sonlanmasının çocukların gelişimleri açısından daha olumlu olabileceğini ortaya koymaktadır (Amato vd., 1995). Bu durum mevcut araştırmada evli ve boşanmış aileye sahip ergenler arasında psikolojik uyum yönünden anlamlı farklılık görülmemesi açıklayabilir.

5.2. Anne Babaları Boşanmış ve Evli Olan Ergenlerin Demografik Özelliklerine Göre Algıladıkları Ebeveyn Kabulü Psikolojik Uyumları ve Affetmelerinin Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

5.2.1. Cinsiyete İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın bu bölümünde ergenlerin affetme düzeyleri, algıladıkları ebeveyn kabulü ve psikolojik uyum düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bulgular incelendiğinde hem ebeveynleri evli hem de boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin affetme düzeylerinin cinsiyete göre değişmediği görülmüştür. Araştırma bulgularını destekler nitelikte olan affetme düzeyinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılığın bulunmadığı çalışmalar da (Akın, 2021; Asıcı 2013; Bayın 2020; Bugay, 2010; Gürat, 2022; Gültekin, 2022; Göregen ve Yıldız, 2021; Sayın, 2017; Taysi, 2007) mevcuttur. Bununla birlikte literatürde, affetme düzeyinin cinsiyete göre farklılaştığı sonucuna ulaşan araştırmalara da (Aslan, Mert & Yıldız, 2016; Miller vd, 2008) vardır. Literatür de affetmenin cinsiyete göre hem farklılaştığı hem de farklılaşmadığı sonucuna ulaşan birçok çalışma vardır.

Ebeveynleri boşanmış ve evli ergenlerin babalarından algıladıkları kabulün ergenlerin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına da bakılmıştır. Anne babası evli olan

ergenlerin baba kabulleri cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Fakat ebeveynleri boşanmış ergenlerin baba kabullerinin kız öğrencilerin baba kabullerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Coşkuner (2019), yaptığı araştırmada hem anne babası boşanmış hem de anne babası evli ergenlerin baba reddinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kabaoğlu (2011) ise araştırmasında, ebeveynleri evli çocukların algılanan baba retlerinin cinsiyete göre farklılaşırken; ebeveynleri boşanma aşamasında olan ergenlerin algıladıkları baba reddinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dwairy'e (2010) göre erkek ergenler, kız ergenlere göre ebeveynlerinden daha az kabul algılamaktadır. Ata (2021), ergenlerle yaptığı çalışmasında kız ergenlerin, erkek ergenlerden daha yüksek baba kabulü algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveynleri boşanmış ve evli ergenlerin algıladıkları anne kabulünün ergenlerin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına da bakılmıştır. Algılanan baba kabulünde olduğu gibi anne babası evli ergenlerde cinsiyete göre anlamlı farklılık bulunmazken anne babası boşanmış ergenlerde kızların, erkeklere göre anne kabullerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Coşkuner (2019) araştırmasında anne babası evli ve boşanmış ergenlerin anne kabullerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgularla kısmen benzerlik gösteren araştırmalar da vardır. Kabaoğlu (2011), anne babası boşanma aşamasında olan erkek ergenlerin kızlara göre annelerinden daha fazla red algıladığını bulgulamıştır. Benzer bir çalışmayı Karasu (2023) yapmıştır araştırma sonucunda kız ergenlerin, anne kabul algısının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada boşanmış ailelerden gelen ergenlerin psikolojik uyum puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Fakat anne babası evli kız öğrencilerin psikolojik uyumlarının erkek öğrencilere göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde anne babası evli ve boşanmış ergenlerin psikolojik uyumlarını cinsiyete göre değerlendiren çalışma sayısı sınırlıdır. Coşkuner (2019), anne babası evli ve boşanmış lisede öğrenim gören ergenlerle yaptığı araştırma sonuçlarıyla bu araştırma sonuçlarını kısmi olarak desteklemektedir. Söz konusu araştırmasının sonucuna göre hem evli hem de boşanmış aileden gelen ergenlerin psikolojik uyumları cinsiyete göre farklılaşmamıştır. Araştırmanın anne babası evli öğrenciler için ulaşılan sonucu destekleyen araştırmalar vardır (Bilen, 2013; Erkman ve Rohner; Geyik, 2018; Yoo ve Miller, 2011). Anne babası boşanmış ergenlerde elde edilen bulgu için, farklı yaş grupları ve farklı özellikler gösteren, örneklem sonuçlarının da incelenmesi gerekmektedir ve anne babası boşanmış ergenlerin cinsiyet değişkeni ve

psikolojik uyumları arasındaki ilişkiyi araştırmaya yönelik etkiyi araştıracak çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

5.2.2. Yaşa İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın bu kısmında, anne babası evli ve boşanmış ergenlerin affetme düzeylerinin yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına cevap aranmıştır. Araştırma bulgularına göre anne babası evli ve boşanmış ergenlerin 11-18 yaş arası ergenlerin affetme düzeyleri yaşlarına göre farklılaşmamaktadır. Literatür incelendiğinde, araştırmanın bu bulgusunu destekleyen çalışmalara rastlanmıştır. Demirbilek (2011), 13-18 yaş aralığındaki ergenlerle yaptığı araştırmasında affetmenin yaşa göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma bulgusunu destekleyemeyen, affetmenin yaş ilerledikçe arttığı sonucuna ulaşan araştırmalar da vardır (Girard ve Mullet, 1997; Uysal, 2015). Söz konusu araştırmaların ortak özellikleri yetişkin yaş grubuyla yapılması ve çok geniş yaş ranjından oluşmaları. Yani mevcut araştırma sadece ergenlik gelişim dönemindeki katılımcılarla yapılmış olması ve yaş ranjının daha dar olması sebebiyle literatürde bulguları farklı araştırmalarla aynı sonucu vermemiş olabilir. Fakat elde edilen sonuç itibarıyla, dikkat çekici bir bulgu olduğu ve bu konuda daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu yorumu yapılabilir.

Araştırmada anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin babalarından algıladıkları kabulün ergenlerin yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğine cevap aranmıştır. Elde edilen bulgulara göre anne babası boşanmış ergenlerin baba kabullerinin yaşa göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat anne babası evli ergenlerde ise katılımcıların baba kabullerinin, yaşa göre farklılaştığı ve bu farklılaşmanın; 11-15 yaş grupları, 11-16 yaş grupları, 11-18 yaş grupları ve 12-18 yaş grupları arasında olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgulara göre 11 yaşındaki ergenlerin 15, 16 ve 18 yaşındaki; 12 yaşındaki ergenlerin de 18 yaşındaki ergenlere göre babalarından daha fazla kabul algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka deyişle, katılımcılardan en küçük iki yaş grubu olan 11 ve 12 yaşındaki ergenlerin baba kabulleri katılımcılardan en büyük yaş gruplarından olan 15,16 ve 18 yaşındaki bireylere göre daha fazladır. Coşkuner (2019), anne babası evli ve boşanmış lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada, her iki grubunda algıladıkları baba reddinin yaşa göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu araştırma sonuçları bu araştırma bulgularını anne babası boşanmış öğrenciler açısından desteklemektedir. Ünübol (2011), çocuk, yetişkin ve yaşlı yaş gruplarıyla yaptığı araştırmasında, baba kabul reddinin yaşa göre farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Çocuk yaş grubunda bulunan bireylerin diğer iki gruba göre baba

kabullerinin daha yüksek olduğunu bulgulamıştır. Bu araştırma da, anne babası evli ergenler için elde edilen sonucumuzu desteklemektedir. İlgili literatürde, araştırma bulgularını desteklemeyen araştırmalara da rastlanmıştır. Kabaoğlu (2011) araştırmasında, anne babası boşanma aşamasında olan 9-17 yaş aralığındaki öğrencilerin algıladıkları baba kabulünün yaşa göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşırken; anne babası evli olan öğrencilerin algıladıkları baba kabulünün yaşa göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma kapsamında cevap aranan bir diğer soru ise anne babası evli ve boşanmış ergenlerin algıladıkları anne kabullerinin yaşa göre anlamlı olarak değişip değişmediğidir. Elde edilen bulgulara göre anne babası boşanmış ergenlerin algıladıkları anne kabulü yaşlarına göre farklılaşmazken; anne babası evli ergenlerin algıladıkları anne kabulü yaşlarına göre farklılaşmaktadır. Bu farklılık 12 ve 15 yaşındaki ergenler arasındadır. Coşkuner (2019) anne babası evli ve boşanmış lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada hem anne babası evli ergenlerin hem de anne babası boşanmış ergenlerin algıladıkları anne kabullerinin yaşlarına göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Özer (2019)'un ergenlerle yaptığı çalışmada da algılanan ebeveyn kabul reddinin yaşa göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ünübol (2011), çocuk, yetişkin ve yaşlı yaş gruplarıyla yaptığı araştırmasında, baba kabul reddinin yaşa göre farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma, anne babası evli ergenler için elde edilen sonucumuzu desteklemektedir. Hem anne hem de baba kabulünde daha önce yapılmış araştırmalarla farklı sonuçların elde edilmiş olması ergenlik dönemi içinde birbirine yakın yaşlar arasında karşılaştırma yapılmasından ve yaş ranjının dar olmasından kaynaklı olabilir.

Son olarak, anne babası evli ve boşanmış ergenlerin psikolojik uyumlarının yaşlarına göre değişip değişmediğine bakılmıştır. Anne babası boşanmış ergenlerde, anlamlı farklılık bulunamamıştır. Fakat anne babası evli ergenlerde: 11-13, 11-14, 11-15, 11-16; 12-13, 12-15, 12-16 yaş gruplarının psikolojik uyumları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. İlgili literatürde psikolojik uyumu yaş değişkeni açısından ele alan çalışma sayısı sınırlıdır. Bu çalışmalardan birini yapan, Coşkuner (2019), hem anne babası evli öğrenci grubunda hem de anne babası boşanmış öğrenci grubunda psikolojik uyumun yaşa göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu araştırma, mevcut araştırmayı anne babası boşanmış ergenler açısından desteklemektedir. Yaş değişkeni ile sosyal ve psikolojik uyumu ele alan ve hem psikolojik hem de sosyal uyumun yaşa göre değiştiği sonucuna ulaşan bazı çalışmalar da vardır (Ünübol, 2011; Amato, 1991). Bu araştırma sonuçları mevcut araştırmayı, evli aileden gelen ergenlerin bulgularına göre desteklemektedir. Ünalı (2016)

ise boşanmış aile çocuklarıyla yaptığı çalışma sonucunda yaş azaldıkça uyumun da azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Arifoğlu (2006) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde, boşanmış aile çocuklarının boşanma sonrası uyumunu incelemiştir. Sonuç olarak 9-12 yaş grubundaki öğrencilerin uyumlarının farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Mevcut araştırmayı kısmi olarak destekleyen araştırmalar olduğu kadar desteklemeyen araştırmalar da mevcuttur. Katılımcıların sadece ergenlik döneminden seçilmiş olması, yaş aralıklarının birbirine yakın olması ve seçilen örneklemin farklılığının bu duruma sebep olmuş olabilir. Bu yüzden farklı yaş grupları ve farklı özellikler gösteren, farklı örneklerle yapılmış araştırmalara da ihtiyaç vardır.

5.2.3. Algılanan Sosyo-Ekonomik Duruma İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada ilk olarak affetmenin sosyo-ekonomik durumla ilişkisi incelenmiştir. Hem evli hem de boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin sosyo-ekonomik durumları ile affetmelerinin istatistiksel olarak farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut çalışma sonuçları, literatürdeki bazı çalışmalarla da desteklenmektedir (Hudaynazarova, 2022; Kılıç, 2021; Küçüker, 2016; Sayın, 2017; Şahin, 2013). Ancak affetmenin gelir düzeyine göre değiştiğini gösteren çalışmalara da rastlanmaktadır (Göregen ve Yıldız, 2017; İşcan, 2021; Şentepe, 2016;).

Araştırmada anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin babalarından algıladıkları kabulün ergenlerin sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine cevap aranmıştır. Araştırma bulguları anne-babası evli, ergenlerin babalarından algıladıkları kabulün sosyo-ekonomik durumlarına göre anlamlı farklılığa sahip olmadığını göstermiştir. Benzer şekilde anne-babası boşanmış ergenlerin de babalarından algıladıkları kabul sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılık göstermemiştir.

Coşkuner (2019), anne babası boşanmış ve evli lise öğrencileri ile yürüttüğü araştırmasında, evli ebeveynlere sahip ergenlerin algıladıkları baba reddinin sosyo-ekonomik durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucunu elde etmiştir. Araştırma bulgularına göre düşük sosyo-ekonomik durumdaki ergenlerin, orta sosyo ekonomik duruma sahip ergenlere göre daha babalarından daha yüksek red algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu araştırmanın, boşanmış ebeveynlere sahip ergenler tarafından algılanan baba reddinin ise sosyo-ekonomik duruma göre değişmediği görülmüştür. Abacı (2018) ise alt ve orta alt sosyo-ekonomik duruma sahip ebeveynleri evli ergenlerin algıladıkları baba reddinin daha

yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kabaoğlu (2011), anne babası evli ergenlerin algıladıkları baba reddinin sosyo-ekonomik duruma göre anlamlı farklılık göstermediğini; fakat ebeveynleri boşanma sürecinde olan ergenlerin algıladıkları baba reddinin düşük sosyo-ekonomik duruma sahip ergenlerde, sosyo-ekonomik durumu daha iyi olan diğer gruba göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırmada incelenen bir diğer durum ise anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin, annelerinden algıladıkları kabulün, ergenlerin sosyoekonomik durumlarına göre farklılaşmadığıdır. Hem anne babası evli ergenlerde hem de anne babası boşanmış ergenlerde anneden algılanan kabul, sosyoekonomik duruma göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşmamıştır. Ekonomik düzeyi düşük olan ebeveynlerden algılanan ebeveyn reddi daha yüksektir (Dwairy, 2010).

Son olarak hem anne-babası boşanmış hem de boşanmamış ergenlerden düşük sosyo-ekonomik duruma sahip ergenlerin psikolojik uyumları arasında anlamlı farkın olmamasıdır. Bu bulgu, Coşkuner (2019) araştırma sonuçlarıyla aynıdır. İlgili literatürde mevcut araştırma bulgularını desteklemeyen çalışmalar da bulunmaktadır (Abacı, 2018; Deniz, 2014;).

Araştırmaya katılan ergenler 11-18 yaş aralığındadır. Ergenlerin özellikle ortaokula devam eden grubun, ölçekleri cevaplandırırken en çok anne babalarının gelir düzeyleri ile ilgili kararsız kaldıkları gözlemlenmiştir. Yani özellikle ortaokul öğrencilerinin evin gelir durumuna hakimiyetleri az olduğu için de bulgularda istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamış olabilir.

5.2.4. Okul Türüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın bu bölümünde ergenlerin affetme düzeyleri, algıladıkları ebeveyn kabulü ve psikolojik uyum düzeylerinin öğrenim gördükleri okul türlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Anne babası evli ergenlerde, affetme okul türüne göre farklılık göstermezken; anne babası boşanmış ergenlerde affetmenin okul türüne göre farklılaştığı bulgulanmıştır. Bu farklılığın ise ortaokul ve özel okul; ortaokul ve sosyal bilimler lisesi; imam hatip ortaokulu ve anadolu imam hatip lisesi; fen lisesi ve özel okul; anadolu lisesi ve özel okul; anadolu imam hatip lisesi ve özel okul; meslek lisesi ve özel okul; sosyal bilimler lisesi ve özel okul. Farklı kademelerde olan okullar arasındaki farklılık, yaş, kademe türü gibi değişkenlerden kaynaklanıyor olabilir. Aynı kademedeki okullar arasındaki farklılık değerlendirildiğinde ise özel okulun diğer okul türleriyle farklılaşması dikkat çekmektedir.

Ortalamalar değerlendirildiğinde ise farkın özel okulda okuyan öğrenciler lehine olduğu görülmüştür. Literatürde farklılaşma bulgusunu destekleyen çalışmalar vardır (Bayın, 2020; Demirbilek, 2021). Demirbilek (2021), farkın meslek lisesi, anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin başkalarını affetme alt boyut puanlarının fenlisesi ve anadolu lisesi öğrencilerine göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bayın (2020) ise okullar arasındaki farklılaşmanın fen lisesi lehine olduğu sonucuna ulaşmıştır. Göregen ve Yıldız (2021) yaptıkları araştırmada, lise öğrencilerinin affetme eğiliminin okul türüne göre farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Anadolu Lisesi öğrencilerin affetme düzeyleri ve anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin affetme düzeylerinin meslek lisesi öğrencilerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Kocaboz (2016) ise çalışmasında ise okul türüne göre affetme düzeyinin farklılaşmadığını bulgulamıştır. Daha önce yapılan çalışmalarda, lise türleri açısından az sayıda tür karşılaştırılmıştır ve evli aileden gelen ergenler için anlamlı farklılık bulunmamıştır. Kocaboz'un (2016) araştırması bu anlamda bulguyu desteklemektedir. Ancak, literatürde anne babası boşanmış öğrencilerin affetmelerini okul türüne göre ele alan çalışmaya rastalanmamıştır. Mevcut araştırmada, daha fazla lise türü incelenmiştir. Ayrıca ortaokullar da araştırmaya dahi edilmiştir. Ayrıca özel okuldan sonra en yüksek affetme ortalamasına sahip okulların, sosyal bilimler lisesi ve fen lisesidir. Bu iki lise türünün ortak özelliği, öğrencilerini sınav puanıyla alıyor olmaları yani bu okulların öğrencilerinin akademik başarılarının yüksek olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle, akademik başarının affetme üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Fakat bu değişken daha önceden incelenmediğinden bununla ilgili yorumun dikkatli yapılması gerektiği ve yeni çalışmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında ele alınan bir diğer soru ise algılanan baba kabulünün okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Hem anne babası evli hem de anne babası boşanmış ergenlerin algıladıkları baba kabulünün okul türüne farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Anne babası evli ergenler için bu farklılıklar: Ortaokul ve meslek lisesi; imam hatip ortaokulu ve anadolu lisesi; imam hatip ortaokulu ve meslek lisesi; fen lisesi ve meslek lisesi; anadolu imam hatip lisesi ve meslek lisesi şeklindedir. Affetme değişkenin de olduğu gibi burada da farklı kademelerde olup aralarında anlamlı farklılık bulunan okul türleri için başka değişkenlerin (yaş, kademe farklılığı) etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple aralarında farklılık olan aynı kademedeki okullar değerlendirilecektir. Bu anlamda bakıldığında fen lisesi ve anadolu imam hatip liselerinde öğrenim gören ergenlerin

algıladıkları baba kabulü meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur.

Anne babası boşanmış ergenlerde ise baba kabulünün, farklılaştığı okul türleri şu şekildedir: ortaokul ve fen lisesi; ortaokul ve anadolu imam hatip lisesi; ortaokul ve meslek lisesi; ortaokul ve sosyal bilimler lisesi; imam hatip ortaokulu ve fen lisesi; imam hatip ortaokulu ve sosyal bilimler lisesi; anadolu lisesi ve sosyal bilimler lisesi; anadolu imam hatip lisesi ve sosyal bilimler lisesi; fen lisesi ve özel okul; özel okul ve sosyal bilimler lisesidir. Affetme değişkenin de olduğu gibi burada da farklı kademelerde olup aralarında anlamlı farklılık bulunan farklı kademelerdeki okul türleri için başka değişkenlerin (yaş, kademe farklılığı) etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple aralarında farklılık olan aynı kademedeki okullar değerlendirilecektir. Anadolu lisesi ve sosyal bilimler lisesi; anadolu imam hatip lisesi ve sosyal bilimler lisesi; fen lisesi ve özel okul; özel okul ve sosyal bilimler lisesi arasındaki farklılığa bakıldığında ise baba kabulü en yüksek olanlar özel okul öğrencileri, anadolu lisesi öğrencileri ve anadolu imam hatip lisesi öğrencileridir.

Literatürde, okul türü ile ebeveyn kabulünü ele alan çalışma sayısı sınırlıdır. Karasu (2023), lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada anne kabul reddinin okul türüne göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Mevcut çalışmada ise bazı lise türlerine devam eden öğrenciler arasında hem algılanan baba kabulü hem de anne kabulü açısından farklılaşma bulunmuştur. İlk olarak anne babası evli öğrencilerin algıladıkları baba kabulüne bakıldığında en düşük baba kabulüne meslek lisesi öğrencilerinin sahip olduğu görülmüştür. Fen lisesine devam eden öğrencilerin ise algıladıkları baba kabulleri daha yüksektir. Bilindiği üzere Fen Liseleri Liselere Geçiş Sınavı (LGS) puanı ile öğrenci almaktadır. Yani buradaki öğrencilerin akademik başarılarının meslek liselerindeki öğrencilerin akademik başarılarından daha yüksek olduğu bilinmektedir. Çocuğu fen lisesinde okuyan babalar evlatlarına daha fazla ilgi, sevgi, yakınlık ve şefkat gösteriyor olabilirler bu durum hem öğrencilerin akademik başarılarını desteklemiş olabilir. Ayrıca ergenlerin, babalarından daha çok kabul hissetmelerini sağlamış olabilir.

Anne babası boşanmış öğrencilerde ise baba kabulünü en yüksek algılayan grup, özel okul öğrencileridir. Anne ve babanın boşanmasından sonra, özel okula devam eden öğrenciler babalarının onlar için maddi imkânlarını kullanmasını ve özel okula göndermesini babaları tarafından kabul şeklinde yorumluyor olabilirler.

Araştırma kapsamında ele alınan bir diğer soru ise algılanan anne kabulünün okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Hem anne babası evli hem de anne babası boşanmış

ergenlerin algıladıkları anne kabulünün okul türüne farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Anne babası evli ergenler için bu farklılıklar: ortaokul ve fen lisesi; ortaokul ve anadolu imam hatip lisesi; ortaokul ve sosyal bilimler lisesi; imam hatip ortaokulu ve fen lisesi; imam hatip ortaokulu ve sosyal bilimler lisesi; fen lisesi ve anadolu lisesi; fen lisesi ve anadolu imam hatip lisesi; fen lisesi ve meslek lisesi; anadolu imam hatip lisesi ve sosyal bilimler lisesi; meslek lisesi ve sosyal bilimler lisesi; özel okul ve sosyal bilimler lisesidir. Farklı kademelerde olup aralarında anlamlı farklılık bulunan farklı kademelerdeki okul türleri için başka değişkenlerin (yaş, kademe farklılığı) etkili olabileceği düşünüldüğü için aynı kademedeki farklılıklar değerlendirilecektir, bunlar da: Fen lisesi ve anadolu lisesi; fen lisesi ve anadolu imam hatip lisesi; fen lisesi ve meslek lisesi; anadolu imam hatip lisesi ve sosyal bilimler lisesi; meslek lisesi ve sosyal bilimler lisesi; özel okul ve sosyal bilimler lisesi arasındaki farklılık ele alınacaktır.

Anne babası boşanmış ergenlerde ise anne kabulünün, farklılaştığı okul türleri şu şekildedir: ortaokul ve fen lisesi; ortaokul ve anadolu imam hatip lisesi; ortaokul ve sosyal bilimler lisesi; imam hatip ortaokulu ve fen lisesi; imam hatip ortaokulu ve sosyal bilimler lisesi; fen lisesi ve anadolu lisesi; fen lisesi ve anadolu imam hatip lisesi; anadolu imam hatip lisesi ve sosyal bilimler lisesi; meslek lisesi ve sosyal bilimler lisesi; özel okul ve sosyal bilimler lisesidir. Farklı kademelerde olup aralarında anlamlı farklılık bulunan farklı kademelerdeki okul türleri için başka değişkenlerin (yaş, kademe farklılığı) etkili olabileceği düşünüldüğü için aynı kademedeki farklılıklar değerlendirilecektir, bunlar da: Fen lisesi ve anadolu lisesi; fen lisesi ve anadolu imam hatip lisesi; anadolu imam hatip lisesi ve sosyal bilimler lisesi; meslek lisesi ve sosyal bilimler lisesi; özel okul ve sosyal bilimler lisesi arasındaki farklılık ele alınacaktır.

Hem anne babası evli hem de anne babası boşanmış ergenlerin anne kabulleri, benzemektedir. İki grupta da anadolu lisesi, anadolu imam hatip lisesi ve meslek lisesi öğrencilerinin algılanan anne kabul puanları, fen lisesi, özel okul ve sosyal bilimler liselerindeki öğrencilere göre daha yüksektir.

Son olarak, araştırma kapsamında ele alınan bir diğer soru ise psikolojik uyumun, okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Hem anne babası evli hem de anne babası boşanmış ergenlerin algıladıkları psikolojik uyumun okul türüne farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Anne babası evli ergenler için bu farklılıklar: ortaokul ve fen lisesi; ortaokul ve anadolu lisesi; ortaokul ve anadolu imam hatip lisesi şeklindedir. Fakat, diğer değişkenler de olduğu gibi burada da farklı kademeler arasındaki farklılıklar değerlendirilmeyecektir.

Anne babası evli ergenlerde, aynı kademede bulunan okul türleri arasında farklılaşma bulunamamıştır.

Anne babası boşanmış ergenlerin psikolojik uyumları okul türlerine göre farklılaşmaktadır. Arasında farklılaşma bulunan okul türleri ise şu şekildedir: Ortaokul ve anadolu imam hatip lisesi; ortaokul ve özel okul; ortaokul ve sosyal bilimler lisesi; fen lisesi ve anadolu imam hatip lisesi; fen lisesi ve özel okul; fen lisesi ve sosyal bilimler lisesi; meslek lisesi ve özel okul; meslek lisesi ve sosyal bilimler lisesidir. Farklı kademelerde olup aralarında anlamlı farklılık bulunan farklı kademelerdeki okul türleri için başka değişkenlerin (yaş, kademe farklılığı) etkili olabileceği düşünüldüğü için aynı kademedeki farklılıklar değerlendirilecektir, bunlar da: Fen lisesi ve anadolu imam hatip lisesi; fen lisesi ve özel okul; fen lisesi ve sosyal bilimler lisesi; meslek lisesi ve özel okul; meslek lisesi ve sosyal bilimler lisesidir.

Anne babası evli ergenlerin psikolojik uyumlarının farklı kademe türündeki okullar arası farklılaştığı görülmüştür. Bu fark, kademelerin değişmesi, yaş gibi değişkenler dolayısıyla olabilir. Anne babası boşanmış ergenlerde ise fen lisesi ve meslek lisesi öğrencilerinin diğer öğrencilere göre daha sağlıklı psikolojik uyuma sahip olduğu yorumu yapılabilir. Algılanan baba kabulünde belirtildiği gibi fen lisesi öğrencilerinin akademik başarıları yüksektir psikolojik uyumların diğer gruplara göre anlamlı şekilde farklılaşmış olmasının sebebi bu olabilir. Meslek lisesi öğrencileri ise henüz lise yıllarında mesleki beceri öğrenmeye başlayan hatta lisenin son yıllarında staj görerek kendi paralarını erkenden kazanmaya başlayan öğrencilerdir. Bu durum da özellikle anne babası boşanmış meslek lisesi öğrencilerinin daha lise yıllarında ebeveynlerinden bağımsızlaşmalarını kolaylaştırdığı için psikolojik uyumları anlamlı olarak daha yüksek bulunmuş olabilir.

Literatürde farklı okul türlerinde öğrenim gören öğrencilerin ebeveyn kabul reddi ve psikolojik uyumlarını ele alan çalışma sayısı çok sınırlıdır. Elde edilen sonuçlar itibariyle, dikkat çekici bulgulara ulaşıldığı fakat bu değişkenler açısından daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu söylenebilir.

5.2.5. Kardeş Sayısına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada cevap aranan bir diğer soru ise anne babası evli ve boşanmış ergenlerin affetmeleri, algıladıkları baba kabulleri ve psikolojik uyumlarının kardeş sayılarına göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Bulgulara göre hem anne babası boşanmış hem de evli olan

ergenlerin affetme düzeyleri, kardeş sayısına göre anlamlı olarak değişmemektedir. Literatürde bu bulguyu destekleyen çalışmalar vardır. Gürat (2022), 2302 lise öğrenciyle yaptığı araştırmasında, kardeş sayısı ile affetme değişkenlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemiştir. Demirbilek (2021), lisede öğrenim gören 530 öğrenciyle yaptığı araştırmasında, benzer bulguyu elde etmiştir. Asıcı (2013), Eğitim Fakültesinde öğrenim gören üniversite 400 öğrencileriyle yürüttüğü çalışmasında kardeş sayısına göre öğretmen adaylarının affetmelerinin farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Literatürde yapılan araştırmalarda affetmenin kardeş sayısına göre farklılık gösterdiği çalışmaya rastlanmamıştır (Arslan, 2019; Gümüşçağlayan, 2018; Kartal-Sağırlı, 2019; Uyanık, 2021).

Bugay ve Demir'in (2011) kendini ve başkalarını affetme üzerine geliştirdiği affetme programı sonucunda kontrol ve deney grubu arasındaki farklılık affetmenin gelişebilen bir özellik olduğunu ifade etmektedir bu sebeple kalabalık aileye sahip olmak insan ilişkilerini geliştirme ve sürdürme de kolaylık sağlasa da affetmeyi geliştirmek için yeterli olmayabilir (Arslan, 2019). Ayrıca kardeş sayısı nicelik olarak ifade edilen bir durumken kardeşler arasındaki ilişkinin niteliğini ifade etmeyebilir çünkü kardeşler arası ilişkide etkisi olabilecek anne-baba tutumu (Özyavru, 2008) gibi farklı faktörler de söz konusu olabilir.

Kardeş sayısı ile birlikte ele alınan bir diğer değişken algılanan baba kabulüdür. Algılanan baba kabulü de her iki ergen grubunda, kardeş sayısı açısından istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermemiştir. Literatürde bu bulguyu destekleyen araştırmalar (Coşkun, 2019; Özer, 2019; Yakın, 2011) olduğu gibi desteklemeyen araştırmalar da vardır (Deniz, 2014).

Kardeş sayısına göre anne babası evli ve boşanmış ergenlerde farklılık bulunmayan bir diğer değişken ise algılanan anne kabulüdür. Literatürde bu bulguyu destekleyen araştırmalar (Özdiker-Becerik, 2011; Özer, 2019), olduğu gibi desteklemeyen araştırmalar da vardır (Abacı, 2018; Coşkun, 2019; Yakın, 2011). Kardeş sayısı arttıkça babanın ilgisinin kardeşler arasında bölünecek olması kardeşlerin babaları tarafından farklı düzeylerde kabul ya da red algılamasına sebep olabilir.

Son olarak kardeş sayısına göre ergenlerin psikolojik uyumlarının farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Sonuç olarak, anne babası evli ergenlerin psikolojik uyumları anlamlı farklılık göstermezken; anne babası boşanmış ergenlerin psikolojik uyumların kardeş sayısına göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Anne babası boşanmış 3 ya da daha fazla kardeşi olan ergenler ile hem hiç kardeşi olmayan hem de 1 veya 2 kardeşi olan ergen grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Psikolojik uyum açısından en düşük psikolojik uyuma sahip grup ise 3 veya daha fazla kardeşi olanlardır. Coşkun (2019) anne

babası evli ve boşanmış lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada anne babası evli olan ergenlerin psikolojik uyumlarının kardeş sayısına göre farklılık gösterdiğini, anne babası boşanmış ergenlerin psikolojik uyumlarının ise kardeş sayısına göre farklılaşmadığı sonucunu elde etmiştir. Karasu (2023) de ergenlerle yaptığı çalışmada, algılanan anne kabulünün kardeş sayısına göre değişmediği sonucunu elde etmiştir. Özyavru (2008), 9-17 yaş aralığındaki 180 küçük kardeş ve 12-18 yaş aralığında onların abi veya ablası ile yaptığı çalışmada, çocuk/ergenin psikolojik uyumu üzerinde algılanan anne-baba kabul-reddi kadar abi-abla kabul-reddinin de etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Boşanmış ailelerde ebeveynin birinin evden ayrılmasından sonra bazı çocuk ve ergenlerde, evden ayrılan ebeveynin boşluğunu doldurmaya çalışma ya da ailede önemli yaşından daha büyük sorumlulukları üstlenme gibi davranışlar da görülebilmektedir. Anne babası boşanmış, 3 veya daha fazla kardeşi olan ergenler için anne ya da babasının boşluğunu doldurmak için kardeşlerinin sorumluluğunu almış olabilecekleri yorumu yapılabilir. Bu durumun diğer bir etkisi ise yaş farkı fazla olan kardeşlerde büyük kardeş kendinden küçük olanlar için sosyal destek sağlayabilir (Öztürk, 2006).

5.2.6. Anne ve Babanın Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada anne-babası evli ergenlerin anne eğitim düzeylerine göre affetmeleri farklılaşmazken; anne babası boşanmış ergenlerin annenin eğitim durumuna göre affetmeleri farklılaşmıştır. Annesi ilkokul mezunu olan ergenlerin, affetme düzeyleri annesi ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanlara göre anlamlı farklılık göstermektedir. Bu gruplar arasında en düşük affetme düzeyi annesi ilkokul mezunu olanlara aittir. İlgili literatürde bu bulguyu kısmen destekleyen çalışmalar vardır. Sağduyu'nun (2022) parçalanmış aile çocukları ve tam aileden gelen üniversite öğrencileri ile yaptığı affetme ve ontolojik iyi oluş konulu araştırmasında, katılımcıların affetme düzeylerinin annelerinin eğitim durumlarına göre anlamlı farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır ancak ancak anne-babası evli olanların diğer parçalanmış aileden gelenlere göre yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gürat (2022) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada ergenlerin affetmelerinin anne eğitim durumlarına göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Asıcı (2013), öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada affetmenin, annenin eğitim durumuna göre farklılaşmadığı sonucunu elde etmiştir.

Anne babası evli ergenlerde annenin eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunmaması, kültürel olarak toplumda affetmenin takdir edilen bir özellik olmasından kaynaklanıyor

olabilir. Bu durumda, eğitim durumu ne olursa olsun anneler çocuklarına affetme özelliğini kazandırmak isteyecek olabilir (Asıcı, 2013). Boşanmış aileden gelen ergenlerde ise farklılığın annenin duygusal durumunun ergene yansımış olmasından kaynaklanıyor olabilir. Hatırlanacağı gibi bulgular kısmında, boşanmış aile çocuklarının annelerinin, babaları hakkındaki düşüncelerini ergene yansıtma sıklığına değinilmişti. Bu bulgularda ergenlerin yaklaşık %85 kadarı annelerinin, babaları hakkındaki düşüncelerini kendisine yansıttığını dile getirmiştir. Annenin eğitim durumu ve affetme ile ilgili daha önce yapılmış çalışma bulguları anne babası evli ergenlerin sonucunu desteklese de anne babası boşanmış ergenlerden elde edilen sonuçları desteklememektedir. Burada anne babanın boşanmasının etkisi olabileceği düşünülmektedir. Bu yüzden anne babası boşanmış ergenlerin anne eğitim düzeyinde affetme düzeylerine yönelik etkiyi araştırarak çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında cevap aranan bir diğer soru ise anne babası evli ve boşanmış ergenlerin algıladıkları baba kabullerinin, annelerinin eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Elde edilen bulgulara göre bu analiz sonucunda, anlamlı fark bulunamamıştır. Anne babası boşanmamış ergenlerin için bu bulguyu destekleyen çalışmalar vardır. Gelgör (2016), 4. ve 5. Sınıfa devam eden 93 çocuk ve onların ebeveynleri ile yaptığı araştırmasında, çocuğun algıladığı baba kabulünün, annesinin eğitim durumuna göre değişmediği sonucuna ulaşmıştır. Abacı (2018) anne eğitim düzeyinin baba kabul reddi üzerinde de anlamlı bir etki göstermediğini bulgulamıştır. Bu araştırmalar mevcut araştırmanın bulgularını desteklemektedir

Anne babası evli ve boşanmış olan ergenlerin anne eğitim düzeylerine göre algıladıkları anne ve baba kabulünün farklılaşma durumu incelenmiştir. Anne-babası evli ve boşanmış ergenlerin annelerinden algıladıkları kabul, annelerinin eğitim düzeyine göre değişmemiştir. Literatür bu araştırma bulgusunu destekleyen çalışmalar vardır. Özdiker-Becerik (2002), 9-12 yaş arasındaki çocukların anne kabul-red algılarıyla ilgili yaptığı araştırmasında, çocukların anne kabul red algısının, annenin eğitim durumuna göre değişmediği sonucuna ulaşmıştır. Kabaoğlu (2011) anne babası evli ve boşanmak üzere olan öğrencilerle yaptığı çalışmada, algılanan anne kabulünün annenin eğitim durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca literatürde mevcut çalışmayı kısmen destekleyen araştırmalar da vardır. Coşkuner (2019), anne babası boşanmış ve evli olan lise öğrencileriyle yaptığı araştırmasında, anne babası boşanmış ergenlerden annesi ilköğretim mezunu olanların annesi üniversite mezunu olanlara göre annelerinden daha fazla red algıladıkları sonucuna ulaşırken

anne babası evli ergenlerde annenin eğitim durumuna göre anlamlı fark bulamamıştır. Ayrıca teknolojinin gelişmesi ve dijitalleşme ile birlikte ebeveynler eğitim durumlarından bağımsız olarak, anne-çocuk ilişkisi ile ilgili bilgilere kolaylıkla ulaşabilmektedir, bu sebeple de algılanan anne kabulünün, annenin eğitim durumuna göre farklılaşmamış olabilir (Ata, 2021). Kağıtçıbaşı (2010) Türkiye’de annelerin sıcaklık ve duygusal bağlılıklarının ebeveynin eğitim seviyesinden ayrı, var olduğunu ifade etmiştir.

Ergenlerin psikolojik uyumları ve anne eğitim durumları arasındaki ilişkiye dair bulgular incelenmiştir. Anne babası evli olan ergenlerin psikolojik uyumları, annelerinin eğitim düzeylerine göre farklılık göstermezken; anne babası boşanmış ergenlerin psikolojik uyumları anne eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır. Farklılık ise ortaokul mezunu anneler ile lise mezunu annelerin evlatları arasındadır. Mandemakers ve Kalmijn’e göre (2014), annenin eğitim durumu, boşanma sonrası süreçte çocuğun iyilik halini etkilemektedir. Coşkuner (2019) ise çalışmasında, anne babası evli ve boşanmış ergenlerin psikolojik uyumlarının annenin eğitim durumuna göre anlamlı farklılaşmadığını bulgulamıştır. Söz konusu araştırma sonucu, mevcut araştırma sonucunu kısmen desteklemektedir. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerde psikolojik uyumun anne eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiği önemli bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Ergenlerin anne eğitim düzeyinde psikolojik uyumunu araştırmaya yönelik etkiyi araştırarak çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Araştırmada anne-babası evli ergenlerin baba eğitim düzeylerine göre affetmeleri farklılaşmazken; anne babası boşanmış ergenlerin annenin eğitim durumuna göre affetmeleri farklılaşmıştır. Lise öğrencilerinin affetme düzeylerinin babalarının eğitim durumuna göre farklılaşmadığı çalışmalar vardır (Bayın, 2020; Demirbilek, 2021; Gürat, 2022; Hudaýnazarova, 2022). Sağduyu (2022) ise anne babası boşanmak üzere olan ve anne babası evli olan 9-17 yaş aralığındaki öğrencilerle yaptığı çalışmada, affetme düzeyinin babanın eğitim durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Hatırlanacağı gibi mevcut çalışmada, anne babası boşanmış ergenlerin affetme düzeylerinin de annenin eğitim durumuna göre farklılaşabileceği sonucuna ulaşılmıştı. Babanın eğitim durumu ve affetme ile ilgili daha önce yapılmış çalışma bulguları anne babası evli ergenlerin sonucunu desteklese de anne babası boşanmış ergenlerden elde edilen sonuçları desteklememektedir. Burada anne babanın evliliğinin resmi olarak sonlanmasının etkisi olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmada, babasının, annesi hakkındaki düşüncelerini kendine yansıttığı söyleyen boşanmış aile çocuklarının yüzdesi yaklaşık %89’dur. Anne eğitim

durumunda olduğu gibi babaların da yansıttıkları düşüncelerden çocukları etkilenmiş olabilir.

Araştırmada, anne babası evli ve boşanmış olan ergenlerin algıladıkları baba kabullerinin babalarının eğitim durumuna göre değişmediği görülmüştür. Algılanan baba kabul ile babanın eğitim durumuna göre anlamlı fark bulmayan ve bu araştırmayı destekleyen araştırmalar vardır (Abacı, 2018; Coşkun, 2019; Özer, 2019). Dijitalleşmenin de etkisiyle annenin eğitim durumu değişkenin de olduğu gibi babalar da eğitim durumları ne olursa olsun ebeveynlik becerilerini çeşitli kaynaklar aracılığıyla arttırmış olabilirler.

Araştırma kapsamında cevap aranan bir diğer soru ise anne babası evli ve boşanmış ergenlerin algıladıkları anne kabullerinin, annelerinin eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Elde edilen bulgulara göre bu analiz sonucunda, anlamlı fark bulunamamıştır. Literatürde babanın eğitim durumuna göre algılanan anne kabul anlamlı fark bulunmayan araştırmalara rastlanmıştır (Abacı, 2018; Coşkun, 2019; Karasu, 2023; Özdiker-Becerik, 2002; Özer, 2019). Bu araştırmalar mevcut araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

Ergenlerin psikolojik uyumları ve baba eğitim durumları arasındaki ilişkiye dair bulgular incelenmiştir. Anne babası evli ve boşanmış ergenlerin, psikolojik uyumlarının babalarının eğitim durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Coşkun (2019) çalışmasında, anne babası evli ve boşanmış ergenlerin psikolojik uyumlarının annenin eğitim durumuna göre anlamlı farklılaşmadığını bulgulamıştır. Aydın (2009) ise 9-12 yaş aralığındaki çocukların boşanma sonrası uyumlarının babalarının eğitim durumlarına göre farklılaşmadığını bulgulamıştır. Söz konusu araştırma sonuçları, mevcut araştırma sonucunu desteklemektedir. Babanın eğitim durumuna göre psikolojik uyumda farklılaşma çıkmamasının sebebi, velayetin çoğunlukla annelere verilmiş olması olabilir.

5.2.7. Anne ve Babanın Çalışma Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada yanıt aranan sorulardan biri de ergenlerin annelerinin çalışma ya da çalışmama durumuna göre affetmelerinin istatistiksel açıdan anlamlı olarak değişip değişmediğidir. Araştırma bulguları ne evli ailelerdeki ergenlerde ne de boşanmış ailelerdeki ergenlerde annenin çalışma durumuna göre affetme düzeylerinin farklılaşmadığını göstermektedir. Literatürde bu konuda yapılmış olan bir çalışma bulunmamaktadır. Crouter ve arkadaşlarına

göre (1990) annenin çalışmasının okula giden çocuk ve ergenler için gelişim açısından risk faktörü olmadığını vurgulamışlardır.

Hem anne-babası boşanmış hem de anne-babası evli ergenlerin algıladıkları baba kabulleri de annenin çalışmasına göre farklılaşmamaktadır. Bulgulara göre diğer bir sonuç ise annenin çalışma durumu her iki grupta da annenin çocuğunu kabulünü anlamlı düzeyde değiştirmemiştir. Coşkuner'in (2019) ebeveynleri boşanmış ve evli lise öğrencileriyle yaptığı araştırması bu bulguları desteklemektedir. Ayrıca Yakmaz-Basılğan (2012) da 60 çocuk ve anneleriyle yaptığı araştırmasında, annenin çalışma durumuna göre çocukların annelerinden algıladıkları kabulün farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Özer (2019) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada da algılanan anne ve baba kabulünün annenin çalışma durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Ebeveynler çalışsın ya da çalışmasın evlatlarının ihtiyaçlarını karşılamasının çocukta karşılığı olabilir. Ayrıca ebeveynin çocukla birlikte olduğu sürenin niceliği değil, bu sürenin niteliğinin önemli olduğu bilinmektedir (Şendil ve Balkan, 2005). Bu yüzden çalışan ebeveynler için de çocuklarıyla geçirdikleri zamanın kalitesinin ebeveyn kabulünü artırabileceği düşünülmektedir.

Anne babası evli ve boşanmış ergenlerin psikolojik uyumları annelerinin çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Coşkuner (2019), araştırma sonuçları bu bulguyu desteklemektedir. Ayrıca, Bee ve Bjorklund (2004) çalışmayı istediği halde çalışmayan anneler ile işinden doyum sağlamayan annelerin çocuklarının uyumsuzluk gösterebileceklerini vurgulamışlardır. Buradan yola çıkarak çocuğun uyumunda, anneni çalışıyor ya da çalışmıyor olmasından ziyade annenin iş doyumunu, istek ve ihtiyaçlarının çocuğun uyumunda etkisi olduğu yorumu yapılabilir.

Araştırma kapsamında cevap aranan bir diğer soru, ergenlerin affetme, ebeveyn kabulü ve psikolojik uyumlarının, babalarının çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Araştırma bulguları hem anne babası evli ergenlerin hem de anne babası boşanmış ergenlerin, annenin çalışma durumuna göre affetme düzeylerinin farklılaşmadığını göstermektedir. Literatürde bu konuda yapılmış olan bir çalışma bulunmamaktadır. Fakat, elde edilen sonuç itibarıyla, dikkat çekici bir bulgu olduğu ve bu konuda daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu yorumu yapılabilir.

Hem anne babası boşanmış hem de anne babası evli ergenlerin algıladıkları baba kabulleri de babalarının çalışmasına göre farklılaşmamaktadır. Bulgulara göre diğer bir sonuç ise

babanın çalışma durumu her iki grupta da annenin çocuğunu kabulünü anlamlı düzeyde değişmemesidir. Coşkuner'in (2019) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmasından elde ettiği sonuçlar, hem algılanan baba kabulü açısından hem de algılanan anne kabulü açısından bu araştırma bulgularını desteklemektedir. Ebeveynler çalışsın ya da çalışmasın evlatlarının ihtiyaçlarını karşılamasının çocukta karşılığı olabilir.

Son olarak anne babası boşanmış ergenlerin psikolojik uyumlarının babalarının çalışma durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde bu bulguyu destekleyen çalışmalar vardır (Aydın, 2009; Coşkuner, 2019;).

Bu çalışmaya katılan ergenlerin yaklaşık %94'ü babasının çalıştığını belirtmiştir. Araştırma kapsamında ele alınan değişkenlerde anlamlı farklılık bulunmamasının bir sebebi de bu durum olabilir.

5.3. Ebeveynleri Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin, Anne Baba Kabulü ile Affetme Eğilimleri Arasındaki İlişkide Psikolojik Uyumun Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada öncelikle ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış, ergenlerde anne ve babadan algılanan kabul ve affetme arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolü araştırılmıştır. Ebeveynleri boşanmış ergenlerin anne kabulünün, psikolojik uyum üzerinde hem dolaylı hem de doğrudan etkisinin anlamlı olduğu; ergenlerde affetmenin de anne kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye aracılık ettiği görülmüştür. Ebeveynleri boşanmış ergenlerin algıladıkları baba kabullerinin ergenlerin affetmesi üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı fakat modele psikolojik uyum dâhil edildiğinde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak, ebeveynleri boşanmış ergenlerin anneleriyle olan ilişkileri, annelerinin ergenlere gösterdiği sıcaklık, yakınlık gibi faktörler affetmelerini; babalarıyla olan ilişkilerine göre daha fazla etkilediği yorumu yapılabilir. Literatür incelendiğinde boşanmış aileye sahip ergenlerle ilgili söz konusu değişkenleri ele alan çalışma bulunamamıştır. Anne kabulü ile baba kabulünün affetme ile olan ilişkisinde psikolojik uyumun rolünün farklılaşması velayete sahip ebeveynlerin büyük çoğunluğunun anneler olmasıyla açıklanabilir. Nitekim 2022 TÜİK verilerine göre, son bir yılda gerçekleşen boşanma davalarında çocukların velayetinin %75,7'si anneye verilirken; %24,3'ünün velayeti babaya verilmiştir. Nitekim mevcut araştırmaya katılan ergenlerin de

yaklaşık %71'inin velayetinin annelerinde olduğu bilinmektedir. Anne kabulünün ergenlerin affetmeleri üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkisini bu istatistik verilerle yorumlayabiliriz.

Ebeveynleri evli ergenlerde ise anne kabulünün, psikolojik uyum üzerinde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu ancak, anne kabulünün ergenlerde affetme üzerinde dolaylı etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir. Anne babası boşanmış ergenlerde affetmenin anne kabulü ile psikolojik uyum arasında aracı etkisi bulunamamıştır.

Araştırma kapsamında ele alınan diğer bulgu ise anne babası boşanmamış ergenlerin ebeveyn kabulleri ile affetmeleri arasındaki ilişkide psikolojik uyumun aracı rolüdür. Elde edilen bulgulara göre anne babası boşanmamış ergenlerde, anne kabulünün affetme üzerinde doğrudan etkiye sahip olmadığı; ancak psikolojik uyumun aracı etkisiyle affetme üzerinde dolaylı etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer değişken algılanan baba kabulüne ilişkin oluşturulan modelde ise baba kabulünün affetme üzerinde hem doğrudan hem de psikolojik uyumun aracı rolüyle birlikte dolaylı etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular ışığında, ebeveynleri boşanmamış ergenlerde baba kabulünün affetme üzerindeki etkisinin; anne kabulünden daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir. çalışma bulunmamaktadır.

Hatırlanacağı gibi bu bölümün ilk başlığında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2016 yılında yapmış olduğu, Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi (TAYA)'ne değinilmiştir. Bu rapora göre çocuk bakımı büyük oranda annenin görevidir. Çocukların bakımında ebeveynler arasında; %88,4 anne, %0,5 baba gibi bir dağılım olduğu görülmüştür. Bu istatistikten de yola çıkarak Türk aile yapısında, annenin çocukla hem fiziksel hem de ruhsal olarak daha yakın ilişkiler kuran ebeveyn olduğu yorumu yapılabilir. Geleneksel olarak belirlenmiş olan toplumsal cinsiyet rolüne göre, baba ekmek parası kazanma rolünü üstlenmişken, anneye de çocukları büyütmek ve aile yaşamını sürdürmek sorumlulukları atfedilmiştir (Mercan ve Tezel-Şahin, 2017). Yani tam ailelerde bile babadan beklenen sorumluluk çoğunlukla evin dışındayken anne ise çocukların gelişiminde en büyük rolü üstlenmektedir. Parçalanmış ailelerde ise velayetin çoğunlukla anneye verildiği bilinmektedir. Bu durumun da çocuğun baba algısının kişilik gelişimi üzerindeki etkisini daha da arttırdığı yorumu yapılabilir.

Bu bulgulara dair dikkat çeken diğer bir husus da, ebeveynleri boşanmış ergenlerde, anne kabulü affetme üzerinde daha etkiliye; ebeveynleri boşanmamış ergenlerde bu durum tam tersidir. Literatürde, bu değişkenlerin ele alındığı benzer araştırma bulunmadığı için psikolojik uyumun aracılığına yönelik elde edilen bu sonuçları genellemek yerine, farklı

özellikler gösteren örneklem sonuçlarının da incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu konuda daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu yorumu yapılabilir.

5.4. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Boşanmayla İlgili Demografik Özelliklere Göre Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyumları ve Affetmelerine İlişkin Bulguların Tartışılması

5.4.1. Boşanmanın Üzerinden Geçen Zamana İlişkin Bulguların Tartışılması

Anne-babası boşanmış ergenlerin hem annelerinden algıladıkları kabulleri de, affetme düzeyleri de de boşanmanın üzerinden geçen zamana göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmamıştır. Fakat anne babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin psikolojik uyumları ve algıladıkları baba kabulü anlamlı farklılık göstermiştir. Anne babası 1-4 yıl önce boşananların algıladıkları baba kabulleri 5-10 yıl önce boşananlara göre daha düşüktür. Aralarında fark bulunan diğer bir grup ise anne babasının boşanmasının üzerinden 1-4 yıl geçenler ile 11-18 yıl geçenlerdir. Burada da anne babası 11-18 yıl önce boşananların algıladıkları baba kabullerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çağlar (2018) yaptığı araştırmasında, boşanmanın üzerinden geçen zamanın çocuğun algıladığı anne ve baba kabulünü etkilemediğini bulgulamıştır. Söz konusu araştırma, lise öğrencileriyle yapıldığı için mevcut araştırmanın lise öğrencilerinden elde edilen anne ve baba kabul bulgularını desteklemektedir. Coşkuner (2019), anne babası boşanmış lise öğrencilerinin algıladıkları baba redlerinin boşanmanın üzerinden geçen zamana göre farklılaştığı sonucunu elde etmiştir. Anne babası 10-18 yıl önce boşananların babalarından algıladıkları reddi, boşanmanın üzerinden geçen zamanın daha az olduğu gruplara göre yüksek bulmuştur. Bu çalışma lise öğrencileriyle yapılmıştır ve algılanan anne kabulü açısından mevcut araştırmayı desteklemektedir. Fakat algılanan baba kabulü konusunda farklı sonuçlar bulunmuştur.

Anne babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin baba kabulleri ile ilgili bu farklılık ise boşanmanın üzerinden zaman geçtikçe boşanma öncesi ve sırasındaki yeni düzen kurma halinin ve belirsizliğin azalmasına bağlı olarak ailenin yeni düzenin de zamanla oturmuş olabilir. Nitekim velayetlerin yaklaşık %70 kadarının annede olduğu bilinmektedir. Sonuç olarak boşanma süreci henüz çok yeniyken babasının evden ayrılmasını reddedilme olarak hisseden evlat; zamanla babası ile tekrar bağ kurmuş olabilir.

Dikkat çekici diğer bir bulgu ise ortaokulda öğrenim gören anne ve babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin psikolojik uyumlarının boşanmanın üzerinden geçen zamana göre farklılaşmış olmasıdır. Anne babasının boşanmasının üzerinden 0-11 ay geçen ortaokul öğrencilerinin psikolojik uyum düzeyleri; anne babası 1-4 yıl, 5-10 yıl, 11-18 yıl önce boşananlara göre daha düşük bulunmuştur. Ayrılık ve boşanma sürecinde uyum sorunlarını etkileyen konulardan birinin çocuğun ayrı yaşamaya başladığı ebeveyni ile görüşme sıklığı olduğu bilinmektedir (Çağlar, 2018). Coşkuner (2019), anne babası boşanmış lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada, liseli ergenlerin psikolojik uyumlarının boşanmanın üzerinden geçen zamana göre farklılaşmadığını bulgulamıştır. Bu araştırmanın lise öğrencilerinden elde edilen bulgular söz konusu araştırma tarafından desteklenmektedir. Morrison ve Cherlin, (1995) göre çocukların boşanmanın yol açtığı sorunların üstesinden zamanla gelmektedirler. Literatürde yer alan bu bilgiler ışığında, mevcut çalışmada ortaokul öğrencilerinin boşanmanın hemen devamında yaşadıkları uyum probleminin zamanla azaldığı şeklinde yorumlanabilir.

5.4.2. Ergenin Velayetinin Kimde Olduğuna İlişkin Bulguların Tartışılması

Anne babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin affetme düzeyleri, algılanan baba kabulü, algılanan anne kabulü ve psikolojik uyumları ergenin velayetinin kimde olduğuna göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermemiştir. Ancak anne babası boşanmış lise öğrencilerinin baba ve anne kabul algıları velayetin kimde olduğuna göre farklılaşmıştır. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinden velayeti üçüncü bir kişi veya kurumda olan, ergenler, velayeti babada olan öğrencilerden daha düşük baba kabulü algılamaktadırlar. Yine aynı öğrenci grubundan velayeti babasında olan lise öğrencilerinin baba kabul algıları, velayeti annesinde olanlara göre daha yüksektir. Ayrıca bu üç öğrenci grubu içerisinde, baba kabul algısı en yüksek olan grup velayeti babasında olan öğrencilerdir.

Anne babası boşanmış lise öğrencilerinin anne kabul algıları velayetin kimde olduğuna göre farklılaşmıştır. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinden velayeti üçüncü bir kişi veya kurumda olan, ergenler, velayeti babada olan öğrencilerden daha düşük anne kabulü algılamaktadırlar. Yine aynı öğrenci grubundan velayeti annesinde olan lise öğrencilerinin anne kabul algıları, velayeti annesinde olanlara göre daha yüksektir. Ebeveynleri boşanmış lise öğrencilerinden en düşük anne kabul algısına sahip olan grup, velayeti annesi veya babası dışında başka yetişkinlerde olan diğer grubudur. Coşkuner'in (2019) yaptığı çalışma bu bulguları desteklemektedir. Söz konusu çalışmadan farklı olarak, anne babası boşanmış

lise öğrencilerinin psikolojik uyumlarında birlikte yaşadıkları ebeveyne göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Walczak ve Burns'a (2004) göre çocuğun boşanmaya uyumu hem ayrı hem de birlikte yaşadığı ebeveyni ile kurduğu ilişkilerin sürmesine bağlıdır. Buradan yola çıkarak liseli ergenlerin velayete sahip ebeveynleri ile aralarında ilişkinin daha sağlıklı olduğu yorumu yapılabilir. Nitekim velayeti annede olan liseli ergenlerin anne kabulleri diğer ergenlere göre daha yüksekken; velayeti babasında olan liseli ergenlerin baba kabulleri de diğer gruplara göre yüksek bulunmuştur.

Fakat özellikle anne babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin affetme, ebeveyn kabul ve psikolojik uyumları açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır. Ancak yine de oratokula devam eden ergenlerin affetme, ebeveyn kabulü ve psikolojik uyumuyla ilişkisinin var olmadığı sonucunu genellemek yerine, farklı özellikler gösteren örneklem sonuçlarının da incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu konuda daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu yorumu yapılabilir.

5.4.3. Ergenin Velayete Sahip Olmayan Ebeveynle Görüşme Sıklığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin, affetme düzeylerinin, algıladıkları baba kabullerinin ve psikolojik uyumlarının velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre istatistiksel olarak anlamlı fark göstermediği görülmüştür. Algılanan anne kabulünün ise liseye devam eden ergenlerin yanında kalmadıkları ebeveynleri ile görüşme sıklığına göre anlamlı fark göstermediği bulgulanmıştır. Fakat ortaokula devam eden ergenlerin algıladıkları anne kabulleri, velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığına göre anlamlı fark göstermiştir. Haftada birkaç kez yanında kalmadığı ebeveyni ile görüşen ortaokul öğrencileri, hiç görüşmeyenlere göre annelerinden daha düşük kabul algılamaktadır. Hatırlanacağı gibi katılımcıların %70 civarı, velayetinin annede olduğunu bildirmiştir. Bu durumda, velayete sahip olmayan babayla haftada birkaç kez görüşen ortaokul öğrencileri babalarının, anneleri hakkındaki düşüncelerinden etkilenmiş olabilir. Güler (2014), yaptığı araştırmasında, anne babası boşanma sürecinde olan çocukların velayete sahip olmaya ebeveyni ile görüşme sıklığı arttıkça anne baba kabul düzeylerinin arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Maccoby vd., (1993) yaptıkları araştırmada, ergen ve çocukların uyumunun birlikte yaşadığı anne ya da babasıyla ebeveyni ile yakın ilişki kurmasıyla ilişkili olduğu bulgusunu elde

etmişlerdir. Velayeti annesinde olan çocukların, babalarıyla görüşmeye devam etmeleri veya devam etmemelerinin çocuğun işlevselliğinde farklılık yaratmamaktadır (Güler, 2014).

Anne babası boşanmış çocukların velayetlerine sahip olmayan ebeveyni ile kuracakları ilişki onların yaşam kaliteleri için önemlidir. Çocuğun velayete sahip olmayan ebeveyni sağlıklı görüşme süreci yürütmesi sadece çocuğa ve velayete sahip olmayan ebeveyn değil, aynı zamanda çocuğun velayetine sahip olan ebeveyn için de iyi olmaktadır (Aydın, 2009). Arıkan (1992) boşanmış annelerle yaptığı çalışmasında, velayete sahip annelerin bir kısmının, çocuk ve babasının düzenli görüşmesini istediklerini dile getirmişlerdir. Fakat çocuk ile babasının görüşmesini istemeyen anneler ise en önemli gerekçe olarak çocuklarının, babalarından olumsuz olarak etkilenme ihtimalini belirtmişlerdir. Ayrıca, anne ya da babanın ölümü sonrasında onları hiç görmemekle; boşanma sonrasında, velayete sahip olmayan ebeveynle görüşmenin farkının olmadığını gösteren araştırmalara da mevcuttur (Kelly ve Wallerstein 1977).

Çocukların velayete sahip olmayan babalarıyla telefonla bile olsa sık sık ve düzenli görüşmelerinin, babayla daha yakın ve sağlam ilişki kurmalarını sağlarken, ayrılıktan sonra yaşanabilecek uyum problemlerini azaltmaktadır (Dunn vd., 2004).

Coşkuner (2019) lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında, velayete sahip olmayan ebeveynle görüşme sıklığı arttıkça hem algılanan anne reddinde hem de algılanan baba reddinde azalma olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mevcut araştırmada anne babası boşanmış lise öğrencilerinin algıladıkları anne kabullerinde anlamlı fark çıkmamış olmasına rağmen, öğrencilerin anne baba kabul ortalamalarına bakıldığında, söz konusu araştırmayı destekleyen şekilde sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Aral ve Gürsoy (2000) yaptıkları araştırmalarında, boşanmış aileye sahip çocukların, velayete sahip olmayan ebeveynleri ile görüşmelerinin, depresyon düzeyini anlamlı olarak farklılaştırmadığı sonucunu elde etmişlerdir. Bu bulgu da araştırmadan elde edilen anne babası boşanmış ergenlerin psikolojik uyumlarının görüşme sıklığına göre farklılaşmaması bulgusunu desteklemektedir.

Ayrıca, velayete sahip olmayan ebeveynle görüşmeyi çocuk istemiyor olabilir. Bu durumun birçok sebebi olabileceği gibi en temel sebep çocuk, boşanmadan sorumlu gördüğü ebeveynin evden ayrılmasıyla kendini terkedilmiş ve evden giden ebeveyni tarafından reddedilmiş hissediyor olabilir.

5.4.4. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Anne-Babalarının Yeniden Evlenmelerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada cevap aranan bir diğer soru da anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin, affedicilikleri, algıladıkları anne ve baba kabulleri ile psikolojik uyumlarının, annelerinin yeniden evlenmesine göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinde annenin evlenme durumuna göre affetme, ebeveyn kabulü ve psikolojik uyumları arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Literatürde bu konuda yapılmış sınırlı çalışma vardır. Coşkuner (2019), anne babası boşanmış lise öğrencilerinde algılanan anne reddinin, annenin yeniden evlenme durumuna göre farklılaştığı sonucuna ulaşırken; algılanan baba kabulü ve psikolojik uyumlarının farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Mevcut çalışma bulguları, bu araştırmanın sonuçları tarafından kısmen desteklenmektedir.

Araştırmada cevap aranan bir diğer soru da anne babası boşanmış ortaokul ve lise öğrencilerinin, affedicilikleri, algıladıkları anne ve baba kabulleri ile psikolojik uyumlarının, babalarının yeniden evlenmesine göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Algılanan anne kabulünde olduğu gibi öğrencilerin affetmeleri, algıladıkları anne baba kabulleri ve psikolojik uyumları babalarının yeniden evlenmelerine göre manidar değişiklik göstermemiştir. Coşkuner (2019), araştırmasında, babası yeniden evlenen lise öğrencilerinin anne reddinin farklılaşmadığını fakat algılanan baba reddi ve psikolojik uyumlarının farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Ebeveynlerin boşanmasından sonra, başkalarıyla evlenmesi, çocuğun bireysel özellikleriyle birlikte ele alınması ve çocuk/ergenin üvey ebeveyni ile kuracağı ilişkinin niteliğinin önemli olduğunu vurgulanmaktadır (Aydın, 2008). Üvey ebeveyn ile kurulacak sağlıklı iletişim çocuk/ergen için tek ebeveynli ailede yaşamaktan daha sağlıklı olabileceğine dair görüşler de vardır (Amato, 2005). Ancak yine de bizim toplumumuzda anne ve babanın başkaları ile evlenmesinin ergenin affetme, ebeveyn kabulü ve psikolojik uyumuyla ilişkisinin var olmadığı sonucunu genellemek yerine, farklı yaş grupları ve farklı özellikler gösteren, örneklem sonuçlarının da incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

5.4.5. Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Anne ve Babalarının Birbirleri Hakkındaki Düşünceleri ile Birbirlerine Yönelik Düşüncelerini Ergene Yansıtma Sıklığına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırma kapsamında anne babası boşanmış ergenlerin ebeveynlerinin birbirleri hakkındaki düşünceleri incelenmiştir. Annenin, baba hakkındaki düşüncelerinin olumlu ya da olumsuz olmasına göre ortaokula devam eden ergenlerin affetme ve psikolojik uyumlarının anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Elde edilen bulgulara göre annesi, babası hakkında olumlu düşünceye sahip ortaokul öğrencileri olumsuz düşünceye sahip annelerini çocuklarına göre daha affedicidir. Ayrıca bu öğrencilerin aynı zamanda daha sağlıklı psikolojik uyuma sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Annelerin, eski eşleri hakkındaki düşüncelerinin olumlu ya da olumsuz olması ortaokul öğrencileri için farklılaşırken olumsuz düşüncelerini yansıtma sıklıkları da lise öğrencilerinin baba kabullerini etkilemiştir. Anne babası boşanmış lise öğrencilerinden annesi, babası hakkındaki olumsuz düşüncelerine hiç maruz kalmayan öğrencilerin, algıladıkları baba kabulü bu olumsuz düşünceleri az yansıtanlara göre daha yüksektir. Fakat ortaokul öğrencilerinde annenin olumsuz düşüncelerini yansıtmasıyla ilgili değişkenler arası farklılaşma bulunamamıştır.

Çağlar (2018), tamamı anneleri ile yaşamakta anne babası boşanmış çocukların babaları hakkında olumsuz düşüncelerin belirgin olduğunu, annelerinin, babaları hakkındaki olumsuz düşüncelerini kendilerininmiş gibi sahiplenme, babalarının yaptığı hatalı davranışa somut örnek verememe gibi davranışlar gözlemlemiştir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular mevcut çalışmayı desteklemektedir. Ergenin velayetine sahip olan ebeveynin eski eşine yönelik tutumunun evlatlarına yansıdığı yorumu yapılabilir. Bu olumlu tutumun da ergenin psikolojik uyumunu artırdığı söylenebilir. Çağlar (2018) araştırmasında babasına karşı olumsuz tutum içerisinde olan çocukların, annelerinin “Çocuğum istediği zaman babasıyla görüşebilir ama babasıyla görüşmek istemiyor, çünkü o kötü bir baba” şeklinde ifadelerde bulunduğunu dile getirmiştir. Bu durumda annenin kötülediği baba, çocuğun gözünde kendini bırakmış, sevgi, ilgi göstermeyen kötü ebeveyn olabilir. Ayrıca burada, araştırmaya katılan ergenlerin yaklaşık %71’nin velayetinin annesinde olduğu hatırlanmalıdır.

Araştırmanın diğer bir bulgusu da, babaların, eski eşleri hakkındaki düşüncelerinin niteliğinin ergenin affetme düzeyini, ebeveyn kabulünü ve psikolojik uyumunu etkileyip etkilemediğidir. Ortaokul öğrencisi ergenlerin psikolojik uyumları, babalarının anneleri

hakkındaki yorumlarının olumlu ya da olumsuz olmasına göre farklılaşmaktadır. Bu durumda olumlu düşünceye sahip babaların evlatlarının psikolojik uyumları daha sağlıklıdır.

Liseye devam eden anne babası boşanmış, annelerin düşüncesini evlatlarının kendi düşüncesi gibi benimseyebileceği ama babaların, eski eşleri hakkındaki düşüncelerinin evlatlarının anne kabullerinde herhangi bir farklılık oluşturmadığı yorumu yapılabilir. Son olarak, ortaokul öğrencisi ergenlerin, babalarının olumsuz düşüncelerine maruz kalma sıklıklarına göre psikolojik uyumları farklılaşmaktadır. Bu farklılığın düşüncelerini hiç yansıtmayan ve fazla yansıtan gruplar; az ve orta sıklıkta yansıtan gruplar ve az ve fazla sıklıkta yansıtan gruplar arasında olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, babasının, annesi hakkındaki olumsuz düşüncelerine hiç maruz kalmayan öğrencilerin, bu olumsuz düşüncelere fazla maruz kalan öğrencilere göre psikolojik uyumları daha sağlıklıdır. Aynı şekilde bu olumsuz düşüncelere az maruz kalan grubun da psikolojik uyumu, orta sıklıkta ve fazla maruz kalan gruplara göre daha sağlıklıdır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara ilişkin varılan sonuçlar ile bu sonuçlarla ilgili bazı öneriler, bu bölümde ele alınmıştır.

6.1. Sonuçlar

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

1. Anne babası evli ergenlerde, algılanan baba kabulü arttıkça hem algılanan anne kabulü hem de affetme artmaktadır. Aynı şekilde, psikolojik uyum arttıkça affetme de artmaktadır.
2. Anne babası boşanmış ergenlerde, affetme arttıkça hem algılanan anne kabulü hem de psikolojik uyumları artmaktadır.
3. Hem anne babası boşanmış hem de evli ergenlerde, affetme arttıkça hem algılanan baba kabulü hem de psikolojik uyum artmaktadır. Ayrıca yine tüm katılımcılarda, algılanan baba kabulü arttıkça algılanan anne kabulü de artmıştır.
4. Anne ve babası boşanmış ergenler, anne babası evli ergenlere göre annelerinden daha az kabul algılamaktadır.
5. Ebeveynleri boşanmış ergenlerin affetme düzeyleri de ebeveynleri evli olan ergenlere göre daha düşüktür.
6. Kız ve erkek ergenler, affetme konusunda birbirlerinden farklı değillerdir. Ebeveynleri boşanmış kız ergenlerin anne ve baba kabulleri; ebeveynleri boşanmış erkek ergenlerden fazladır.

7. Ebeveynleri evli olan erkek ergenlerin psikolojik uyumları; ebeveynleri evli kız ergenlere göre daha fazladır.
8. Anne babası evli, 11 yaşındaki ergenler; 12,15 ve 18 yaşındaki ergenlere göre; 12 yaşındaki ergenler de 18 yaşındakilere göre babalarından daha yüksek kabul algılamaktadır.
9. Ebeveynleri evli 12 yaşındaki ergenlerin algıladıkları anne kabulü 15 yaşındakilere göre daha yüksektir.
10. Evli ailelerden gelen ergenlerde, 11 yaşındaki ergen grubunun psikolojik uyumu 13, 14, 15 ve 16 yaşındaki ergenlerden; 12 yaş grubunun psikolojik uyumu, 13, 15 ve 16 yaşındakilerden daha yüksektir.
11. Boşanmış ve evli ebeveyne sahip ergenlerde, affetme, algılanan anne-baba kabulü ve psikolojik uyum sosyo-ekonomik düzeye göre değişmemiştir.
12. Affetme, hem boşanmış hem de evli aileden gelen ergenlerde okul türüne göre değişmemektedir. Algılanan anne –baba kabulü ve psikolojik uyum ise her iki ergen grubunda da okul türüne göre farklılaşmaktadır.
13. Anne babası boşanmış grupta, 3 veya daha fazla kardeşi olan ergenler, hiç kardeşi olmayan ve 1 veya 2 kardeşi olan ergenlere göre psikolojik uyumları daha düşüktür.
14. Boşanmış aile çocuklarında, annesi ilkokul mezunu olanlar annesi ortaokul lise ve üniversite mezunu olanlara göre daha düşük affetme eğilimine sahiptir.
15. Anne babası boşanmış ergenlerde, annesi ortaokul mezunu olanların, annesi lise mezunu olan ergenlere göre psikolojik uyumları daha yüksektir.
16. Ergenlerin, anne babalarından algıladıkları kabul, psikolojik uyumları ve affetmeleri annelerinin çalışma durumlarına göre farklılık göstermemektedir. Aynı şekilde babası çalışan ve çalışmayan ergenlerin ebeveyn kabulleri, psikolojik uyumları ve affetmeleri farklılaşmamaktadır.
17. Anne ve babası boşanmış ergenlerde, babası lise mezunu olanların affetme eğilimi babası ilkokul mezunu olanlardan daha fazladır.
18. Anne babası evli ve boşanmış ergenlerde, ortaokul öğrencileri lise öğrencilerine göre babalarından daha yüksek kabul algılamaktadır.

19. Anne babası evli ve boşanmış ergenlerde, ortaokul öğrencileri lise öğrencilerine göre anneleri tarafından daha fazla kabul edildiklerini hissetmektedir.
20. Anne babası evli ve boşanmış ergenlerde, ortaokul öğrencilerinin psikolojik uyumları lise öğrencilerinden daha fazladır.
21. Ebeveynleri boşanmış ergenlerde algılanan anne kabulünün ergenlerin affetmeleri üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat ebeveynleri boşanmış ergenlerde, algılanan baba kabulünün ergenlerin affetmeleri üzerinde doğrudan etkisi yoktur. Ancak modele, psikolojik uyumun dâhil edilmesiyle, dolaylı etki oluşmaktadır.
22. Ebeveynleri boşanmamış ergenlerde ise algılanan anne kabulünün ergenlerin affetmeleri üzerinde doğrudan etkisi yoktur fakat psikolojik uyumun modele dâhil edilmesiyle dolaylı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynleri boşanmamış ergenlerde algılanan baba kabulünün ergenlerin affetmeleri üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
23. Evli ailelerde, baba kabulünün, psikolojik uyum üzerinde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu, ergenlerde affetmenin de baba kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye aracılık etmektedir.
24. Anne babası, 11- 18 yıl veya 5-11 yıl önce boşanan ortaokul öğrencilerinin algıladıkları baba kabulleri, anne babası 1-4 yıl önce boşananlara göre daha yüksektir.
25. Ebeveynlerinin boşanmasının üzerinden henüz bir yıl bile geçmemiş ortaokul öğrencilerinin psikolojik uyumları ebeveynlerinin boşanmasının üzerinden 1-4 yıl, 5-10 yıl ve 11-18 yıl geçenlere göre daha düşüktür.
26. Velayeti üçüncü bir yetişkinde veya kurumda olan lise öğrencileri, velayeti anne veya babasında olanlara göre ebeveynleri tarafından daha az kabul edildiklerini düşünmektedir.
27. Birlikte yaşamadığı ebeveyniyle hiç görüşmeyen ortaokul öğrencileri, haftada birkaç kez görüşenlere göre anneleri tarafından daha fazla kabul edildiklerini düşünmektedir. Annesinin babası hakkında olumlu düşünceye sahip olduğunu düşünen ergenler daha sağlıklı psikolojik uyumları daha sağlıklı olmasının yanı sıra daha affedicidirler de.

28. Ergenlerin anne ve babalarının başkalarıyla evlenip evlenmemeleri; ergenlerin affetmelerini, ebeveyn kabullerini ve psikolojik uyumlarını etkilememiştir.
29. Babaları anneleri hakkında olumlu düşünceye sahip olan anne babası boşanmış ortaokul öğrencilerin psikolojik uyumları daha yüksektir.
30. Anne babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin psikolojik uyumları, babalarının anneleri hakkında olumsuz düşüncelerini yansıtmaya sıklığından etkilenmektedir. Olumsuz düşüncelere sıklıkla maruz kalan öğrenciler; hiç maruz kalmayan veya az maruz kalanlara göre daha sağlıklı psikolojik uyum geliştirmişlerdir.
31. Annenin eski eşi ile ilgili olumsuz düşüncelerini yansıtmaya sıklığı ise lise öğrencilerinin algıladığı baba kabulünü etkilemektedir. Annesinin babası hakkında olumsuz düşüncelerine hiç maruz kalmayan öğrenciler, bu düşüncelere az maruz kalanlara göre babaları tarafından daha fazla kabul edildiklerini hissetmektedir.

6.2. Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde, mevcut araştırmanın sonuçları, araştırmacının süreçteki gözlemleri ve yaşantıları ile literatür bağlamında uygulayıcılara ve araştırmacılara şu önerilerde bulunulabilir:

1. Bu araştırma, ebeveynleri resmi olarak boşanmış ve ebeveynleri resmi olarak evliliğini sürdüren ergenlerle yürütülmüştür. Yeni araştırmalarda, boşanma sürecinde olan ebeveynlere sahip ergenlerle de çalışma yürütülerek boşanma sürecinin ergenler üzerindeki etkisi incelenebilir.
2. Okullarda anne babası boşanmış ergenlerin, boşanma sürecine uyumları ile ilgili Okul Rehberlik Servislerinin yapacağı çalışmalarda, öğrencilerin psikolojik uyumlarını artıracak ebeveynlerinde sürece dâhil edildiği çalışmalar yapılabilir.
3. Ebeveynlerinin boşanmasından sonra, velayete sahip olmayan ebeveyn ile görüşme sıklığının, değişkenlere etkisinden yola çıkarak, velayete sahip olmayan ebeveyni, çocuğunun okul içi süreçlerine (veli toplantısı, veli görüşmeleri etkinliklere katılım vb.) katılımının artırılması konusunda her iki ebeveyne, okul rehberlik servisleri tarafından müşavirlik yapılabilir.
4. Araştırmanın çalışma grubuna, anne babası resmi olarak boşanmış ergenler dâhil edilmiştir. Adalet Bakanlığı taşra teşkilatları ile Milli Eğitim Müdürlükleri arasında

oluşturulabilecek bir sistemle, risk grubunda bulunan öğrenciler için uygulanan ve mahkemenin vermiş olduğu danışmanlık tedbir çalışmalarına, hem çocuklar hem de ebeveynleri boşanmaya uyum modülü eklenerek tüm aile fertlerinin boşanmaya uyum süreçleri kolaylaştırılabilir. Böylece boşanma sürecinde olan her ebeveyn ve çocuğu, 4 hafta (ebeveynler için) veya 8 hafta (çocuklar için) sürececek olan bireysel danışma uygulamasından yararlanabilir.

5. Okul rehberlik servisinin, şube rehber öğretmenleri ile birlikte her eğitim-öğretim yılı içinde kasım ayında oluşturulan okul risk haritasında, anne babası boşanmış öğrencilerin özellikleri daha da detaylandırılabilir.
6. Okullarda anne babası boşanmış öğrencilere yönelik yapılan bireysel psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetlerinin kapsamı, ebeveynleri de içerisine alacak şekilde genişletilebilir. Böylece algılanan ebeveyn kabulünün alt boyutları, ebeveyn-çocuk ilişkisinde daha ön plana çıkabilecektir.
7. Rehber öğretmeni olmayan okullardaki öğrenciler için, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki Halk Eğitim Merkezleri veya Rehberlik Araştırma Merkezlerinde aile rehberlik büroları oluşturularak, anne babası boşanmış öğrenciler için yapılan rehberlik çalışmalarının kapsamı ve etkinliği artırılabilir.
8. Bu çalışma, parçalanmış aile çeşitlerinden biri olan boşanmış aileye sahip ergenler ile anne babası evli olan ergenlerle çalışılmıştır. Boşanmış aileden gelen ergenlerin ebeveyn kabul reddi ve buna etki eden faktörleri daha iyi anlayabilmek anne veya babası vefat etmiş ergenlerden oluşan çalışma grubu da araştırmaya dâhil edilebilir.
9. Araştırma sonuçlarından elde edilen bir diğer bulgu da ebeveynleri boşanmış olan ergenlerin affetme eğilimlerinin; ebeveynleri evli ergenlere göre daha düşük olmasıdır. Araştırmada kullanılan affetme ölçeğinin alt boyutlarının da (öç alma, empati kurma, öfkeyi sürdürme, intikam bileşenleri) dahil edildiği bir çalışma yapılarak, boşanmış aileye sahip ergenlerin affetme eğilimlerine yönelik daha spesifik bir araştırma yürütülebilir.
10. Cinsiyete yönelik yapılan analizde ebeveynleri boşanmış erkek öğrencilerin anne ve baba kabul redlerinin kız öğrencilere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Sonraki çalışmalarda, bu durumun sebebi olabilecek faktörlerin (kültürel yapı, kendini ifade etme becerisi, anne ve babaların çocuklara yönelik algıladıkları kabul-red düzeyleri) ele alındığı çalışmalar yapılabilir.

11. Kardeş sayısına ilişkin yapılan analizde, ebeveynleri boşanmış öğrencilerin psikolojik uyumlarının kardeş sayısına göre farklılaştığı görülmüştür. Sonraki çalışmalarda, ebeveynleri boşanmış öğrencilerin kardeş kabulü ve yine kardeş kabulü ile ilişkili olabilecek başka (doğum sırası, yaş farkı vb.) faktörlerin de dâhil edildiği çalışmalar yapılabilir.
12. Sonraki araştırmalarda çocuk/ergenlerin, ebeveynlerinden algıladıkları kabul ile psikolojik uyumları arasındaki ilişkide etkisi olabileceği düşünülen farklı faktörlerle de çalışma yapılabilir.
13. Ergenlerin affetmelerini artırmak için psikolojik uyumlarını artırıcı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Abacı, F. D. (2018). *Ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide duygu düzenleme ile kişilerarası problemlerin rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Affetmek. (t.y). Türk Dil Kurumu içinde. <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından edinilmiştir.
- Ahmed, R. A., & Al-Jarallah, M. J. (2021). The effectiveness of emotional intelligence as a mediator between perceptions of parental acceptance/rejection and psychological adjustment in kuwaiti adolescents, youth, and young adults. *Journal of Psychology*, 9(2), 98-124. DOI: 10.15640/jpbs.v9n2a9
- Aile. (t.y). Türk Dil Kurumu içinde. <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Akın, G. (2021). *Ergenlerde bilişsel esneklik, affetme ve mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Akman Direkçi, E. (2018). *Yetişkinlikte çocukluğa ilişkin hatırlanan ebeveyn kabul-reddi ile yalnızlık arasındaki ilişkide duygu dışavurum tarzlarının ve arkadaşlık kalitesinin aracı rolleri*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Altunkeser, B. (2022). *Fisher'ın boşanma sonrası yaşama uyum programının etkililiğinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Ankara.
- Amato, P. R. (1994). Life-span adjustment of children to their parents' divorce. *The Future of Children*, 143-164. <https://doi.org/10.2307/1602482>
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269-1287. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x>

- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and Family*, 72, 650-666.
- Amato, P.R. & Keith B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: a meta-analysis. *Psychol Bull*, 110(1), 26-46.
- Amato, P.R. (2005). The impact of family formation change on the cognitive, social, emotional well being of the next generation. *Future of Children*, 15(2), 75-96.
- Amato, P.R., Loomis, L.S. & Booth, A. (1995). Parental divorce, marital conflict and offspring well-being during early adulthood. *Social Forces*, 73, 895-915. <https://doi.org/10.1093/sf/73.3.895>
- Aral, N. & Gürsoy, F. (2000). Boşanmış ve boşanmamış ebeveynlerin çocuklarının depresyon düzeyleri üzerine bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1, 18-28.
- Arcan, K. (2006). *Özel okullara giden lise düzeyindeki ergenlerin, akademik başarıları ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu.
- Arifoğlu, Ç.B. (2006). *Çocuklar için boşanmaya uyum programının, çocukların boşanmaya uyum, kaygı ve depresyon düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, S. (2019). *Öğretmen adaylarında kişiler arası tarz, affetme ve evlilik tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü [ASAGEM]. (2011). *Tek ebeveynli aileler*. Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Asıcı, E. (2013). *Öğretmen adaylarının affetme özelliklerinin öz-duyarlık ve benlik saygısı açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Asıcı, E. (2019). Affetme esnekliğinin ergenlerin iyi oluşunu yordayıcı rolü. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 17-31. <https://doi.org/10.17556/erziefd.440497>

- Asıcı, E. & Karaca, R. (2018). Ergenler için affetme ölçeği (eaö): Bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Studies*, 13 (11) 205-228. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>.
- Asıcı, E., & Karaca, R. (2020). Affetme odaklı grup rehberliğinin ergenlerin affetme eğilimi üzerindeki etkisi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 8(17), 214-232.
- Aslan, M., Mert, H. Ş., & Yıldız, M. (2016). *Narsistik kişilik ile affedicilik arasındaki ilişkinin incelenmesi*. 2. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Adıyaman, 147-153.
- Ata, M. (2021). *Ergenlerin suça yönelik davranışları ile ebeveynlerine ilişkin kabul-red algılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, O. (2009). *Boşanma sürecinde velayet ile ilgili anlaşmazlık yaşayan ebeveynlerin çocuklarına ilişkin düşünceleri ve çocukların boşanmaya uyum düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baltaş, A. & Baltas Z. (2013). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi.
- Bayın (2020). *Ergenlerde affetme ve algılanan sosyal destek*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.
- Benedek, E.P. & Brown, C.F. (1997). *Boşanma ve çocuğunuz*. (Çev. Katlan, S.). Ankara: Hyb.
- Bilen, J. (2013). *Anne-baba kabul-reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinin kimlik duygusu açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Brody, G., & Forehand, R. (1990). Interparental conflict, relationship with the noncustodial father, and adolescent post-divorce adjustment. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 11(2), 139-147. [https://doi.org/10.1016/0193-3973\(90\)90001-Z](https://doi.org/10.1016/0193-3973(90)90001-Z)
- Bugay, A. (2010). *Investigation of social-cognitive, emotional and behavioral variables as predictors of self-forgiveness*. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Bugay, A. & Demir, A. (2012). Affetme arttırılabilir mi?: Affetmeyi geliştirme grubu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 96-1
- Burri, J. R, Richtsmeier, L. M., & Komar, K. K. (1989). *Forgiveness as a psychological antecedent of perceived parental nurturance*. Paper presented at the 97th Annual Meeting of the American Psychological Association, New Orleans, LA, USA, August 12-13, 1989.
- Chen, X. & Rubin, K.H. (1994). Family conditions, parental acceptance, and social competence and aggression in Chinese children. *Social Development*, 3(3), 269-290.
- Coşkun, M.K. (2019). *Boşanmış ve evli ailelerden gelen ergenlerin algıladıkları anne-baba reddi, psikolojik uyumları ve bilişsel esneklikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çağlar, E. (2018). *Çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran, ebeveynleri boşanmış olan ve olmayan çocukların ruhsal sorunlar, psikolojik sağlık, öz-kavramı ve ebeveyn kabul/reddi açısından ve annelerinin benlik saygısı ve algılanan sosyal destek açısından karşılaştırılması*. Tıpta Uzmanlık, Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakültesi, İzmir.
- Çetin, Ö. (2005). *Suçlu ve normal ergenlerde algılanan anne-baba kabul ve reddi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Darby, B. W., & Schlenker, B. R. (1982). Children's reactions to apologies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(4), 742–753. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.43.4.742>
- Demir, S. (2020). *Ergenlerde affetmenin yordayıcıları olarak ruminasyon, öfke ve öfke ifade tarzları*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Demirbilek, H. (2021). *Lise öğrencilerinde bilişsel esneklik, öznel iyi oluş, affetme ve öz-şefkat arasındaki ilişkilerin yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Van.
- Deniz, P. (2014). *The effects of parental acceptance - rejection/control on personality and psychopathology: Mediator role of proneness to shame and guilt*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Dingiltepe, T. (2009). *Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin yaşam doyumu düzeyleri ile yaşam kalite düzeylerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Dunn, J., Cheng, H., O'Connor, T. G. & Bridges, L. (2004). Children's perspectives on their relationships with their nonresident fathers: Influences, outcomes and implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(3), 553-566. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00245.x>
- Dwairy, M. (2010). Parental acceptance-rejection: A fourth cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies*, 19, 30-35. DOI 10.1007/s10826-009-9338-y
- Eker, H. (2017). *Affetme esnekliği kazandırma amaçlı bilişsel davranışçı yönelimli grupla psikolojik danışma uygulamasının ergenlerdeki umutsuzluk üzerindeki etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Engin, M. (2022). Türkiye'de aile yapısının dönüşümü: sorunlar ve beklentiler. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 123-136.
- Enright, R.D. (1996), Counseling within the forgiveness triad: On forgiving, receiving forgiveness, and self forgiveness. *Counseling and Values*, 2(40), 107-126. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.1996.tb00844.x>
- Enright, R.D., & Gassin, E.A. & Wu, C. (1992). Forgiveness: A developmental view. *Journal of Moral Education*, 21, 99-114.
- Erdem, T. (1990). *The validity and reliability study of Turkish form of parental acceptance rejection questionnaire*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), <https://tez.yok.gov.tr/>, sayfasından erişilmiştir.
- Erkman, F. & Rohner, P.R. (2006). Youths' perceptions of corporal punishment, parental acceptance, and psychological adjustment in a Turkish metropolis. *Cross-Cultural Research*, 40(3), 250-267.
- Erkuş, A. (2019). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. Ankara: Seçkin.
- Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkiler üzerindeki etkileri*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Fehr, R., Gelfand, M. J., & Nag, M. (2010). The road to forgiveness: A meta-analytic synthesis of its situational and dispositional correlates. *Psychological Bulletin*, 136(5), 894–914. <https://doi.org/10.1037/a0019993>
- Feyzioğlu, S., & Kuşcuoğlu, C. (2011). Tek ebeveynli aileler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 26(26), 97-110.
- Fiyakalı, N. C. (2008). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarının bazı değişkenler açısından karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Freedman, S. (1998). “Forgiveness and reconciliation: The importance of understanding how they differ”. *Counseling and Values*, 42(3), 200-216.
- Furstenberg, F. F., & Kiernan, K. E. (2001). Delayed parental divorce: How much do children benefit?. *Journal of marriage and family*, 63(2), 446-457. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00446.x>
- Gardiner, H. W. & Gander, M. J. (1993). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev. Dönmez, A.) Ankara: İmge.
- Gelgör, F. Z. (2016). *Anne, baba ve çocuk tarafından algılanan ebeveyn kabul-red ve kontrolünün çocuğun duygu düzenleme becerisi ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Geyik, G. (2018). *Ebeveyn kabul/reddinin yetişkinlikteki psikolojik uyum üzerindeki etkisinin cinsiyet açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Girard, M., & Mullet, E. (1997). Forgiveness in adolescents, young, middle-aged, and older adults. *Journal of Adult Development*, 4, 209-220.
- Gladding, S.T. (2011). *Aile terapisi tarihi, kuram ve uygulamaları*. (Çev. Ed. Keklik, İ. ve Yıldırım, İ.). Ankara: PDR.
- Göregen, F. (2021). *Değer odaklı manevi güçlenme ve bakım programının (domab) din eğitimi alan ergen bireylerin öfke ve affetme eğilimleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Göregen, F., & Yildiz, M. (2021). Ergenlerde Tanrı algısı, affetme eğilimi ve öfke ilişkisi üzerine bir araştırma. *Dini Araştırmalar*, 24(61), 427-458. <https://doi.org/10.15745/da.1005027>
- Gregory Öngider, N. (2016). Boşanma mı yoksa çocuk için evliliği sürdürmek mi? Çocuğun psikolojik uyumu açısından önemli bir soru. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3), 275-289.
- Groeneveld, R. A., & Meeden, G. (1984). Measuring skewness and kurtosis. *Journal of the Royal Statistical Society Series D: The Statistician*, 33(4), 391-399. <https://doi.org/10.2307/2987742>
- Güler, F. (2014). *Boşanma sürecinde çocukların benlik saygısı, depresyon ve kabul-red algısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gültekin, E.S. (2022). *Lise öğrencilerinde sosyal dışlanma düzeyleri ile gelecek beklentileri ve affetme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Gündüz, A. (2019). *Boşanmanın etkisinin lise öğrencilerinde çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Tarsus örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Güngörmüş, O. (1992). *Babanın çocuğun zekâsı, akademik başarısı ve benlik kavramı üzerine etkisinin araştırılması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güöüşçağlayan, G. (2018). *Psikolojik danışman adaylarının affetme düzeyleri ile psikolojik belirtileri arasındaki ilişkide empatinin aracılık rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Gürat (2022). *Ergenlerde psikolojik sağlamlığın yordanmasında algılanan anne baba tutumu ve affetme davranışının rolü*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gürel, Ç. (2013). *The mediating role of psychological adjustment on the relations among perceived parental acceptance - rejection, perceived parental control and cross - situational coping styles during early adolescence*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Halisdemir, D. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşları, kendini affetme düzeyleri ve geçmişe yönelik anne kabul red algıları arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hargrave, T. D., & Sells, J. N. (1997). The development of a forgiveness scale. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23(1), 41-62. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1997.tb00230.x>
- Hassan, S. B., & Riaz, M. N. (2012). Perception of parental acceptance and rejection in emotionally empathic and non-empathic adolescents. *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology*, 10(2), 60-69.
- Hill, E. W. (2001). Understanding forgiveness as discovery: Implications for marital and family therapy. *Contemporary Family Therapy*, 23, 369-384.
- Hopkins, K. D., & Weeks, D. L. (1990). Tests for normality and measures of skewness and kurtosis: Their place in research reporting. *Educational and Psychological Measurement*, 50(4), 717-729. <https://doi.org/10.1177/001316449050400>
- Hoşrik, M. E. (2017). *Çocuk evlerindeki ergenlerde gevşeme tekniği ve EFT'nin tanrı imgesi, affetme eğilimi, öfke ve kaygı kontrolü üzerindeki rolü*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hudaynazarova, A. (2022). *Olumlu ve olumsuz yaşantı geçirmiş ergenlerin ostrasizm (sosyal dışlanma) ve affetme düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Huurre, T., Junkkari, H., & Aro, H. (2006). Long-term Psychosocial effects of parental divorce: A follow-up study from adolescence to adulthood. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256, 256-263. <https://doi.org/10.1007/s00406-006-0641-y>
- Ibrahim, M. A. & Ahmed, R. A. (2021). Relations between perceptions of parental acceptance-rejection, forgiveness, vengeance, and psychological adjustment in Kuwaiti youth and adults. *Journal of Studies in Education*, 11(2), 87-130.
- İnanç-Yazgan, B. & Bilgin, M. & Kılıç-Atıcı, M. (2009). *Gelişim psikolojisi çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: Nobel.

- İşcan, H. (2021). *Psikolojik iyi oluş özelliklerinin yordayıcısı olarak affetme ve dini başa çıkma ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Kabaoğlu, F. (2011). *Anne-babası evli ve boşanmakta olan çocuk ve ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları kabul veya red düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi-kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Karaboğa, F., & Engin, E. (2018). Ebeveyn reddi algısı yüksek olan ergenlerin bazı sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 4(1), 33-56.
- Karadağ, F., & Özdemir, D. F. (2021). Çekişmeli boşanma/velayet sürecinde aile mahkemelerinden üniversite hastanesine gönderilen olguların değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 24(1), 55-62.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Karasu, K. (2023). *Ergenlerin ebeveyn kabul red algıları ve ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kartal-Sağırlı, H. (2019). *Üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleriyle affetme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Kayadibi, Y. (2015). *Parçalanmış ailelerdeki çocukların anne kabul red algılama düzeylerinin benlik saygısı açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kayahan, A. (2002). *Annelerin bağlanma stilleri ve çocukların algıladıkları kabul ve reddin çocuk ruh sağlığı ile ilişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Keskin, İ. (2007). *Boşanmanın sosyolojik ve psikolojik nedenleri ve boşanmanın ortaya çıkardığı sonuçlar (Niğde ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

- Khaleque, A. & Rohner, P.R. (2012). Transnational relations between perceived parental acceptance and personality dispositions of children and adults: A metaanalytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 16, 103-115.
- Kılıç, O. (2021). *Üniversite öğrencilerinde duygusal zekâ ve psikolojik sağlamlığın affetme üzerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kiye, S. (2022). *Boşanmaya uyum programının tek ebeveynli ailelerin boşanmaya uyumu ve aile yaşam doyumlarına etkisi*. Doktora Tezi. Ankara, Ankara Üniversitesi: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kline, T.J. (1999). The team player inventory: Reliability and validity of a measure of predisposition toward organizational team-working environments. *Journal for specialists in Group Work*, 24(1), 102-112.
- Kocaboz, E. (2016). *Lise öğrencilerinin stresle baş edebilme becerileri ve affedicilik özelliklerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koç, E.J., & Yılmaz, M. (2016). *Evlilik biter ebeveynlik sürer: boşanma ve çocuk*. Ankara: Herdem.
- Koç, H. E., & Kaygusuz, C. (2016). The effect of adolescent-parent relationship enhancement program on adolescent perceived parental acceptance/rejection levels and family functions. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 4338-4355. <https://doi.org/10.2298/4163>
- Kostić, J., Nešić, M., Stanković, M., & Žikić, O. (2014). Perceived parental acceptance/rejection, some family characteristics and conduct disorder in adolescents. *Vojnosanitetski Pregled*, 71(10), 32-38.
- Kressel, K. & Deutsch, M. (1977). Divorce therapy: An in-depth survey of therapists' views. *International Journal of Conflict Management*, 16, 413-443. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1977.00413.x>
- Küçüker, D. (2016). *Affetme, affetmeme, bilişsel esneklik, duygu düzenleme ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

- Lamela, D., Figueiredo, B., & Bastos, A. (2013). Attachment, coparenting and family adjustment profiles in newly divorced parents: differences in psychological adjustment. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 26(1), 19-28.
- Lawler-Row, K. A., & Piferi, R. L. (2006). The forgiving personality: Describing a life well lived?. *Personality and Individual Differences*, 41(6), 1009-1020. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.04.007>
- Leon, K. (2003). Risk and protective factors in young children's adjustment to parental divorce: A review of the research. *Family Relations*, 52, 258-270.
- Malone, P. S., Lansford, J.E., Castellione, D.R., Berlin, L.J., Dodge, K.A., Bates, J.E. & Pettit, G.S. (2004). Divorce and child behavior problems: Applying latent change score models to life event data. *Child and Family*, 73, 401-423.
- Mandemakers, J.J. & Kalmijn, M. (2014). Do mother's and father's education condition the impact of parental divorce on child well-being?, *Social Science Research*, 44, 187-99.
- McCullough, M. E. & Witvliet, C. V. O. (2002). The psychology of forgiveness. In C. R. Snyder & S. Lopez (Eds.), *Handbook of Positive Psychology* (pp. 446- 458). New York: Oxford University.
- Mercan, Z., & Şahin, F. T. (2017). Babalık rolü ve babalık rolü algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-10.
- Miller, A. J., Worthington Jr, E. L., & McDaniel, M. A. (2008). Gender and forgiveness: A meta-analytic review and research agenda. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 27(8), 843-876. <https://doi.org/10.1521/jscp.2008.27.8.843>
- Moors, J. J. A. (1986). The meaning of kurtosis: Darlington reexamined. *The American Statistician*, 40(4), 283-284. <https://doi.org/10.1080/00031305.1986.10475415>
- Morrison, D.R. & Cherlin, A. J. (1995). The divorce process and young children's well-being: A prospective analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 800-81
- Öngider, N. (2006). *Evli ve boşanmış ailelerde algılanan ebeveyn kabul veya reddinin çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkileri*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Öngider, N. (2011). Anksiyete Düzeyleri açısından boşanmış ve evli anneler ile çocuklarının incelenmesi. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 48, 66-70.
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 140-161. <https://doi.org/10.5455/cap.20130510>
- Özdiker-Becerik, J. (2002). *A study on the relationship between ADHD children's perception of their relationship with their mothers and the mothers' child acceptance-rejection behaviors*. Master's Thesis, University of Marmara, Istanbul.
- Özen, D. Ş. (1998). *Eşler arası çatışma ve boşanmanın farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer (2019). *Ergenlik döneminde algılanan ebeveyn kabul reddi, duygu dışavurum ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- Öztürk, S. (2006). *Anne-babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özyavru, C. N. (2008). *İlköğretim ve lise öğrencilerinin ağabey veya ablalarıyla ilişkide algıladıkları kabul- reddin anne-baba kabul- reddi, psikolojik uyum, aile içi çatışma ve eş kabul- reddi ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pargament, K. I. (1997). *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. New York: Guilford.
- Park, J. H., Enright, R. D., Essex, M. J., Zahn-Waxler, C., & Klatt, J. S. (2013). Forgiveness intervention for female South Korean adolescent aggressive victims. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 34(6), 268-276. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2013.06.001>
- Perry-Jenkins, M., Repetti, R. L., & Crouter, A. C. (2000). Work and family in the 1990s. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 981-998. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00981.x>

- Rising, D.G., & Rohner, R. P. (2020). *Recovery from rejection: A manual of client handouts for clinical practice*. [adobe digital editions]. <https://rohnerresearch.files.wordpress.com/2020/10/recovery-from-rejection-a-manual-of-clienthandouts-for-clinical-practice.pdf>, sayfasından erişilmiştir.
- Rohner, R (2023). *Glossary of significant concepts in Parental Acceptance-Rejection Theory (PARTheory)*. <https://csiar.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/494/2023/05/5.1.23-LATEST-glossary-1.pdf>, sayfasından erişilmiştir.
- Rohner, R. P (2004). *Personality Assessment Questionnaire (PAQ) (Child Version)*. New York: Rohner Research.
- Rohner, R. P. (1975). *They love me, they love me not: a worldwide study of the effects of parental acceptance and rejection*. New Haven: HRAF.
- Rohner, R. P. (1980). Worldwide Tests of Parental Acceptance-Rejection Theory: An Overview. *Behavior Science Research*, 15(1), 1–21. <https://doi.org/10.1177/106939718001500102>
- Rohner, R. P. (1986). *The warmth dimension: Foundations of parental acceptance rejection theory*. Newbury Park, CA: Sage.
- Rohner, R. P. (2004). *Parental acceptance-rejection questionnaire (PARQ) (Child father version short form)*. Rohner Research.
- Rohner, R. P. (2014). Parental power and prestige moderate the relationship between perceived parental acceptance and offspring's psychological adjustment: Introduction to the international father acceptance–rejection project. *Cross-Cultural Research*, 48(3), 197-213.
- Rohner, R. P. (2015). *Glossary Of Significant Concepts In Interpersonal Acceptance-Rejection Theory (Ipartheory)*. https://csiar.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/494/2015/09/glossary_iparth.pdf sitesinden erişilmiştir.
- Rohner, R. P. (2021). Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory (IPARTheory) and evidence. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1055>
- Rohner, R. P., & Khaleque, A. (2005). Parental acceptance-rejection questionnaire (PARQ): Test manual. *Handbook for the study of parental acceptance and rejection*, (pp. 43-106). Storrs: Rohner Research.

- Rohner, R. P., & Rohner, E. C. (1980). Antecedents and consequences of parental rejection: A theory of emotional abuse. *Child Abuse & Neglect*, 4(3), 189-198. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(80\)90007-1](https://doi.org/10.1016/0145-2134(80)90007-1)
- Rohner, R. P., Khaleque, A., & Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *Ethos*, 33(3), 299-334. <https://doi.org/10.1525/eth.2005.33.3.299>
- Rohner, R.P. & Britner, P.A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, 36(1), 16-47
- Rohner, R.P. & Khaleque, A. (2002). Parental acceptance-rejection and life-span development: A universalist perspective. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(1), 1-10. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1055>
- Rohner, R.P. (1998). Father love and child development: History and current evidence. *Current Directions in Psychological Science*, 7, 157-161.
- Rohner, R.P. (2004). The parental “acceptance-rejection syndrome”: Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59, 827-840.
- Rohner, R.P. (2005). *Glossary of significant concepts in parental acceptance-rejection theory*. Rohner Research <https://csiar.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/494/2014/02/Glossary.pdf>, sayfasından erişilmiştir.
- Rohner, R.P. (2016). Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory (IPAR Theory) and evidence. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(1), 1-40.
- Rohner, R.P., Khaleque, A. & Cournoyer, D.E. (2012). *Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications*. Sayfasından Erişilmiştir <http://csiar.uconn.edu/>
- Rye, M. S., & Pargament, K. I. (2002). Forgiveness and romantic relationships in college: Can it heal the wounded heart?. *Journal of clinical Psychology*, 58(4), 419-441. <https://doi.org/10.1002/jclp.1153>
- Sağduyu B. (2022). *Parçalanmış ve tam aile çocuklarının affetme düzeylerinin ontolojik iyi oluşları üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

- Sarıtaş, D. (2007). *Anne kabul red algısının ergenlerin psikolojik sıkıntılarına etkisi: Erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sayan Karahan, A. (2022). Boşanma Sürecinde Psikolojik Müdahaleler Üzerine Bir Derleme. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 9(1), 88-111. <https://doi.org/10.31682/ayna.943037>
- Sayın, M. (2017). *Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış, kendini affetme ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkiler örüntüsü: Bir yol analiz çalışması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sells, J. N. & Hargrave, T. D. (1998). Forgiveness: A review of the theoretical and empirical literature. *Journal of Family Therapy*, 20(2), 21–36. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00066>
- Størksen, I., Røysamb, E., Moum, T., & Tambs, K. (2005). Adolescents with a childhood experience of parental divorce: a longitudinal study of mental health and adjustment. *Journal of Adolescence*, 28(6), 725-739. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.01.001>
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On birinci kalkınma planı (2019-2023)*. Ankara: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 1-209.
- Şahin, M. (2013). *Affedicilik ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Şendil, G., & Kaya Balkan, İ. (2005). *Anne baba olmak* (1. Baskı). İstanbul: Morpa.
- Şenel, A. F., & Çakmak-Tolan Ö. (2022). Ergenlerde internet bağımlılığının algılanan ebeveyn kabul/reddi, duygu düzenleme ve psikolojik belirtiler bağlamında incelenmesi. *Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 13(47), 1-22.
- Şentepe, A. (2016). *Ruh sağlığı belirtilerinin yordayıcısı olarak affetme ve dindarlık ilişkisi*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Talay, M. (2019). *Tek ebeveynli ailelerin çocuk yetiştirmede yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlarla baş etme yöntemleri*. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

- Taysi, E. (2007). *İkili ilişkilerde bağışlama: İlişki kalitesi ve yüklemelerin rolü*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TC. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2019). *Türkiye aile yapısı araştırması*, 2016. <https://aile.gov.tr/Media/35811/Taya-2016.Pdf>, Sayfasından Erişilmiştir.
- Teachman, J. D. (1991). Contributions to children by divorced fathers. *Social Problems*, 38(3), 358-371.
- Teubert, D., & Pinquart, M. (2010). The association between coparenting and child adjustment: A meta-analysis. *Parenting: Science and Practice*, 10(4), 286-307.
- Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N., Billings, L. S. & Roberts, D. E. (2005). "Dispositional forgiveness of self, others, and situations". *Journal of Personality*, 73(2), 313-360. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00311.x>
- Toran, M. (2005). *Farklı sosyo-kültürel düzeylere sahip annelerin çocuklarını kabullenme ve reddetme davranışlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkdoğan, T. (2015). *Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişki*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568>, sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2022-49683>, sayfasından erişilmiştir.
- Ulaşan-Özgüle, E. T. (2011). *Mediating role of self-regulation between parenting, attachment, and adjustment in middle adolescence*. Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Uyanık, N. (2021). *Öğretmenlerin öz-şefkat düzeylerinin affetme özellikleri ve psikolojik dayanıklılık düzeyleriyle ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Uysal, V. (2015). Genç yetişkinlerde affetme eğilimleri ve dinî yönelim/dindarlık. *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 48(48), 35-56.

- Uzun, G. Ö., & Eş, A. Ç. (2019). İntikam, affetme ve suçluluk düzeyleri arasındaki ilişki. *Interdisciplinary Educational Reflections*, 34, 25-32.
- Ünaldı, N. (2016). *Ebeveynler arası çatışma ve boşanmanın çocuklarda görülen psikiyatrik bozukluklar ile ilişkisi: Risk ve koruyucu faktörler*. Tıpta Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi, Tıp Fakültesi, İstanbul.
- Ünüböl, M. (2011). *Üç farklı yaş grubunda ebeveyn kabul-reddi ve genel psikolojik uyumun incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Van Dijk, R., Van Der Valk, I. E., Deković, M., & Branje, S. (2020). A meta-analysis on interparental conflict, parenting, and child adjustment in divorced families: Examining mediation using meta-analytic structural equation models. *Clinical Psychology Review*, 79, 101861.
- Varan, A. (2003). *EKAR kuramı değerlendirme araçlarının Türkiye güvenirlik ve geçerlik çalışması*. Yayınlanmamış Çalışma, Ege Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İzmir.
- Walker, D. F. & Gorsuch, R. L. (2004). Dimensions underlying sixteen models of forgiveness. *Journal of Psychology and Theology*, 32, 12-25.
- Wallerstein, J.S. & Kelly J.B. (1976). The effects of parental divorce: experiences of the child in later latency. *Am J Orthopsychiatry*, 46(2), 256-269. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1976.tb00926.x>
- Wallerstein, J.S. & Lewis, J.M. (2004). The unexpected legacy of divorce: report of a 25 year study. *Psychoanalytic Psychology*, 21(3), 353-370. <https://doi.org/10.1037/0736-9735.21.3.353>
- Watson, H., Rapee, R., & Todorov, N. (2016). Imagery rescripting of revenge, avoidance, and forgiveness for past bullying experiences in young adults. *Cognitive Behaviour therapy*, 45(1), 73-89. <https://doi.org/10.1080/16506073.2015.1108360>
- Weiner, J., Harlow, L., Adams, J. & Grebstein, L. (1995). Psychological adjustment of college students from families of divorce. *Journal of Divorce and Remarriage*, 23(3-4), 7595. https://doi.org/10.1300/J087v23n03_05
- Worthington, E. L. (Ed.). (1998). *Dimensions of forgiveness: A research approach* (Vol. 1). New York: Templeton Foundation.

- Yakın, D. (2011). *Parental acceptance-rejection/control and symptoms of psychopathology: Mediator roles of personality characteristics*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Yakmaz-Basılğan, F. (2012). *Annelerin kabul-red düzeyi ile çocukların davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yalçın, M. (2014). *Ergenlerde mizaç özelliklerinin ve ebeveyn kabul-reddinin yıkıcı davranışlar üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Yıldız, M. (2017). Suça sürüklenen ergenlerde affetme üzerine bir inceleme. *Toplum Bilimleri*, (22), 8-39.
- Yılmaz, B. (2007). *Understanding social anxiety through adolescents' perceptions of interparental conflict and parental rejection*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yoo, C.S.M. & Miller, L.D. (2011). Culture and parenting: psychological adjustment among Chinese Canadian adolescents. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, 45 (1), 34-52.
- Yüncü, Z., Pala, S., Kabasakal, Z. T., Kesebir, S., & Özbaran, B. (2015). Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde ebeveyn kabul reddi ve kimlik statüleri. *Literatür Sempozyum*, 7, 23-31.
- Zill, N., Morrison, D. R., & Coiro, M. J. (1993). Long-term effects of parental divorce on parent-child relationships, adjustment, and achievement in young adulthood. *Journal of Family Psychology*, 7(1), 91. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.7.1.91>

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu

Değerli Katılımcılar;

Yüksek lisans tezim için yaptığım bu araştırmada, çalışmanın birinci bölümü Kişisel Bilgi Formu, ikinci bölümü Ebeveyn Kabul Ölçeği (Anne ve Baba Formu), Kendini Değerlendirme Ölçeği ve dördüncü bölümü Ergenlerde Affetme Ölçeğinden oluşmaktadır. Araştırmada elde edilen veriler, araştırmanın amacı olan bilimsel çalışma dışında kullanılmayacağı gibi, herhangi bir kişi veya kuruluşla da paylaşılmayacaktır. Çalışmada her soruyu sizi en doğru yansıtacak şekilde işaretlemeniz önemle rica olunur. Bilgi Formunun ve ölçeklerin hiçbir yerine isminizi veya soy isminizi yazmayınız. Çalışmada herhangi bir nedenle rahatsızlık hissetmeniz durumunda istediğiniz zaman katılımınızı sona erdirebilirsiniz.

Araştırmaya katkılarınızdan dolayı teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Gazi Üniversitesi RPD Yüksek Lisans Öğrencisi Merve ALTIN

1. Cinsiyetin:

Kız () Erkek ()

2. Yaşın: _____

3. Kaçınıcı Sınıfa Gidiyorsun: _____

Eğer Anne-baban ayrı ise;

9. Anne ve baban kaç yıl önce boşandı: _____

10. Anne ve baban boşandığında kaç yaşındaydın: _____

11. Kiminle kalıyorsun?

Annemle () Babamla () Diğer: _____

12. Evde sizinle birlikte yaşayan diğer aile fertleri kimler?

13. Yanında kalmadığın ebeveynin (anne ya da baban) ile ne sıklıkla görüşüyorsun:

EK 2. Ergenler İçin Affetme Ölçeği

ERGİENLER İÇİN AFFETME ÖLÇEĞİ

Yönerge: Bu ölçek kişilerarası ilişkilerinizde yaşadığınız olumsuz durumlara genel olarak nasıl tepki verdiğinizi belirlemeyi amaçlamaktadır. Her bir ifadeyi dikkatle okuyarak ifadenin sizi ne kadar tanımladığını aşağıdaki 5’li derecelendirme ölçeğini kullanarak değerlendiriniz ve ilgili kutucuğa (X) işareti koyunuz.

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____
--5

Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Beni orta derecede tanımlıyor	Beni oldukça tanımlıyor	Beni tamamen tanımlıyor
-----------------------	-----------------------	-------------------------------	-------------------------	-------------------------

	1	2	3	4	5
1. Bana haksızlık eden kişilere karşı hoşgörülü davranırım.					
7. Beni hayal kırıklığına uğratan kişilere karşı anlayış gösteririm.					
8. Bana kötü davranan birinden uzun süre nefret ederim*					
9. Beni inciten insanlara karşı merhametliyimdir.					
10. Bana kötü davranan kişinin duygularını anlamaya çalışırım.					
17. Bana haksızlık eden kişiye bunun karşılığını benzer şekilde veririm. *					
18. Birinin bana karşı hatalı davranışını değerlendirirken kendimi okişinin yerine koyarım.					
19. Beni inciten bir kişiyi affetmeyi düşünürüm.					
20. Beni inciten birine karşı duyduğum öfkeden çok zor vazgeçerim. *					
21. Biri beni incitmiş olsa bile onunla ilgili olumlu düşünmeye çalışırım.					

EK 3. Çocuk/Ergen EKRÖ- Baba (Kısa Form)

Yönerge: Bu sayfada baba-çocuk ilişkisini içeren ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerin babanızın size olan davranışlarına uygun olup olmadığını düşünün.

Her ifadeyi okuduktan sonra o ifade babanızın size karşı davranışları konusunda ne kadar doğruysa, “Hemen hemen her zaman doğru“, “Bazen doğru“, “Nadiren doğru“ veya “Hiçbir zaman doğru değil“ şeklinde işaretleyiniz.

© Rohner Research Publications, 2012

Çeviri ve Uyarlama F. Erkman, H. Gülay ve S. Avaz.

BABAM	BABAM İÇİN DOĞRU		BABAM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	<i>HemenHemenHer Zaman Doğru</i>	<i>BazenDoğru</i>	<i>NadirenDoğru</i>	<i>HiçbirZaman Doğru Değil</i>
1. Benim hakkımda güzel şeyler söyler	☐	☐	☐	☐
2. Bana hiç ilgi göstermez	☐	☐	☐	☐
3. Benim için önemli olan şeyleri anlatabilmemi kolaylaştırır	☐	☐	☐	☐

EK 4. Çocuk/Ergen EKRÖ- Anne (Kısa Form)

Yönerge: Bu sayfada anne-çocuk ilişkisini içeren ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerin annenizin size olan davranışlarına uygun olup olmadığını düşünün.

Her ifadeyi okuduktan sonra o ifade annenizin size karşı davranışları konusunda ne kadar doğruysa, “Hemen hemen her zaman doğru“, “Bazen doğru“, “Nadiren doğru“ veya “Hiçbir zaman doğru değil“ şeklinde işaretleyiniz.

ANNEM	ANNEM İÇİN DOĞRU		ANNEM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	<i>Hemen Hemen Her zaman Doğru</i>	<i>Bazen Doğru</i>	<i>Nadiren Doğru</i>	<i>Hiçbir Zaman Doğru Değil</i>
1.Benim hakkımda güzel şeyler söyler	☐	☐	☐	☐
2.Bana hiç ilgi göstermez	☐	☐	☐	☐
3.Benim için önemli olan şeyleri anlatabilmemi kolaylaştırır	☐	☐	☐	☐

EK-5. Kişisel Değerlendirme Ölçeği (Çocuk Formu)

Kişisel Değerlendirme Ölçeği

Bu testte insanların kendileri hakkındaki hisleri ile ilgili bazı cümleler var. Her cümleyi dikkatlice oku ve okuduğun cümlenin seni ne kadar iyi anlattığını düşün. Mümkün olduğunca çabuk ol, her madde için aklına ilk gelen düşünceye göre yanıt ver sonraki maddeye geç. Hiçbir cümle üzerinde çok vakit harcama.

Her cümlenin yanında dört tane kutu yer alıyor. Okuduğunuz cümle seni doğru olarak anlatıyorsa, kendine şu soruyu sor: “Hemen hemen her zaman doğru mu?” yoksa “Bazen mi doğru?”. Okuduğun cümlenin hemen hemen her zaman doğru olduğunu düşünürsen, **HEMEN HEMEN HER ZAMAN DOĞRU** kutusunu, sadece bazen doğru olduğunu düşünürsen **BAZEN DOĞRU** kutusunu işaretle.

Eğer cümle seni doğru olarak anlatmıyorsa o zaman kendinize şu soruyu sor: “Nadiren mi doğru?” yoksa “Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil mi?”. Okuduğun cümlenin senin için nadiren doğru olduğunu düşünürsen **NADİREN DOĞRU** kutusunu, hiçbir zaman doğru olmadığını düşünürsen **HİÇBİR ZAMAN DOĞRU DEĞİL** kutusunu işaretle.

Unutma doğru ya da yanlış cevap yoktur. Onun için mümkün olduğu kadar dürüst ve samimi ol. Testi olmak istediğin kişi gibi değil, gerçekte olduğun kişi gibi yanıtla.

Örnek: Eğer hemen hemen her zaman kendinle ilgili olumlu duygular besliyorsan “hemen hemen her zaman doğru” kutusuna X işareti koy.

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
1. İkimden kavga etmek veya birine kötülük yapmak geliyor.	☐	☐	☐	☐
2. Hastalandığımda annemin benim için üzülmesi hoşuma gider.	☐	☐	☐	☐
3. Kendimi beğenirim.	☐	☐	☐	☐

EK 6. Ergenlerde Affetme Ölçeği Kullanım İzni

Ergenlerde Affetme Ölçeği

Gelen Kutusu x

Merve Altın ·
Alici:

6 May 2021 Per 15:18 ☆ ↶ ⋮

Merhaba Esra Hanım,

Gazi Üniversitesi'nde PDR Yüksek Lisansı yapmaktayım. İsmim Merve ALTIN. Doç. Dr. Behire KUYUMCU danışmanlığında, yapacağım tez çalışmamda Rengin AKSOY ile geliştirdiğiniz, Ergenlerde Affetme Ölçeğini kullanmayı çok isterim. Ayrıca tezimde lise ve ortaokul öğrencilerine yönelik boylamsal çalışmayı amaçlıyorum. EAÖ'nün ortaokul öğrencilerinde (11-14 yaş grubunda) kullanıp kullanılmayacağı hakkındaki görüşlerinizi de merak ediyorum. Görüşlerinizi sabırsızlıkla bekliyorum. İyi günler dilerim.

Saygılarımla,
Merve ALTIN

Esra Asıcı
Alici: ben

6 May 2021 Per 19:23 ☆ ↶ ⋮

Merve hanım merhaba. Ölçek geliştirme çalışmaları lise öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde kullanabilmek için ölçeğin yapı geçerliğini yeniden test etmeniz gerekir. Ortaokul öğrencilerinde ölçek maddelerinin çalışıp çalışmayacağını ya da faktör yapısının korunup korunamayacağını kestirmek zor.

iPhone'umdan gönderildi

Merve Altın ·
Alici: Esra

Esra Hanım merhaba.

Öneriniz için çok teşekkür ederim, dikkate alacağım. Ayrıca izniniz olursa tez çalışmamda ölçeğinizi kullanmayı çok isterim.

Saygılarımla,
Merve ALTIN

Esra Asıcı ·

6 May 2021 Per, 19:23 tarihinde şunu yazdı:

Esra Asıcı ·
/

7 May 2021 15:21 ☆ ↶ ⋮

Ölçek formu ektedir. Çalışmanızda başarılar.

Dz. Öğr. Üyesi ESRA ASICI
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi

EK 7. Çocuk/Ergen EKRÖ ve Çocuk/ Ergen KİDÖ Kısa Formlarının Kullanım İzni

Alic:

Dear Mr. Rohner,
My academic advisor, Associate Professor Dr. Behire Kuyumcu suggested that I should detail the email I sent you yesterday. That's why I'm sending this email.

First of all, I would like to share with you the two IPART research title studies with Behire Kuyumcu. Our first study: "Relations Among Parental Acceptance-Rejection, Psychological Adjustment and Disposition Toward Adult Forgiveness and Vengeance". It is a part of your forgiveness project. Our second study is "Perceived Parental Acceptance, Psychological Adjustment and Forgiveness of the Adolescent Coming From Divorced and Married Families". The second study is also my master thesis.

Although Dr. Behire has IPART scales, she suggested that I ask if I can get the current form of the scales from you and if I should pay. Could you please share with us the Turkish form of the following scales we need?

- 1.) Adult PARQ Father and Mother Versions Short Form,
- 2) Child PARQ Father and Mother Versions Short Form,
- 3) Adult PAQ Short Form
- 4) Child PAQ Form

Sincerely,
Merve ALTIN

R Rohner, Ronald P.
Alic

23 May 2021 Paz 21:54 ☆ ↶ ⋮

İngilizce > Türkçe İletiyi çevir İngilizce için kapat x

Hello Merve,

Thank you for your request to purchase the copyright license to use any of our measures for your Masters thesis. Please read the attached copyright compliance letter and send \$25 as required. I will immediately send you the measures in Turkish that you requested, as well as some files you will find helpful for analysis of your data. You will also receive a link to the online scoring and data storage program.

I look forward to hearing from you and apologize for being slow to respond to your request. We had some computer issues yesterday.

Warm regards,

Nancy
Nancy D. Rohner

**Ronald and Nancy Rohner Center
for the Study of Interpersonal Acceptance and Rejection**
Human Development & Family Sciences, Box U-1068, University of Connecticut, Storrs, CT
06269-1068 USA

**Limited License
PERMISSION TO REPRODUCE FOR
LIMITED EDUCATIONAL, CLINICAL, RESEARCH,
OR COMMERCIAL PURPOSES**

To the Purchaser/User of measures from the *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection*, and other measures copyrighted by Rohner Research Publications:

Permission must be obtained to reproduce and use any measures purchased from Rohner Research Publications for use in any research, educational, clinical, or commercial application of the measures. This includes unlimited numbers of questionnaires for a project or form of application. Use of the measures and scoring software is restricted to an individual project or application. To obtain and purchase permission (\$25 for graduate students or academics; \$50 fee for clinicians), send payment by www.PayPal.com payable to (or Western Union funds to Rohner Research Publications, c/o Nancy Rohner, 255 Codriss Falls Road, Storrs, CT 06268, USA. Include transmission number in an email to **International copyright law compels compliance with the above notice.**

Ronald F. Rohner, Professor Emeritus
Human Development and Family Sciences
Director, **Ronald and Nancy Rohner Center**
CEO, **ROHNER RESEARCH**

EK 8. Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 24.09.2021-E.170647

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : E-77082166-302.08.01-170647
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

24.09.2021

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı **Yüksek Lisans Öğrencisi Merve ALTIN'ın, Doç.Dr.Behire KUYUMCU'nun** danışmanlığında yürüttüğü **"Ebeveynleri Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne Baba Kabulü, Psikolojik Uyum ve Affetme Eğilimi Arasındaki İlişki"** adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **03.08.2021** tarih ve **12** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Araştırma Kod No: 2021 - 856

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA
Komisyon Başkanı

Ek:1 Liste

EK 9. Uygulama İzinleri

Evrak Tarih ve Sayısı: 10.12.2021-E.235587

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-17311665-044-235587
Konu : Anketler (Merve ALTIN)

10.12.2021

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 23.11.2021 tarihli ve 80287700-302.08.01- 220697 sayılı yazı.
b) 09.12.2021 tarihli ve E-14588481-605.99-38685784 sayılı yazı.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Merve ALTIN'ın, Doç. Dr. Behire KUYUMCU danışmanlığında yürüttüğü "Ebeveynleri Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyumu ve Affetme Eğilimi Arasındaki İlişki" isimli tez çalışması kapsamında Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün bağlı okullarda uygulama yapmasına izin verilmesine ilişkin ilgi (a) yazınız Ankara Valiliğine iletilmiş olup, alınan ilgi (b) cevabı yazı ve ekleri ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Bekir BULUÇ
Rektör Yardımcısı

Ek:İlgi (b) yazı ve ekleri (takım)

Evrak Tarih ve Sayısı: 10.12.2021-E.235386

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-14588481-605.99-38685784
Konu : Araştırma izni

09.12.2021

GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi: a) 23.11.2021 tarihli ve 221472 sayılı yazınız.
b) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2020/2 nolu Genelgesi.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Merve ALTIN'ın "Ebeveynleri Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Kabulü, Psikolojik Uyumu ve Affetme Eğilimi Arasındaki İlişki" konulu tezi kapsamında ekli listedeki ilçelere bağlı okullarda uygulanacak olan veri toplama araçları ilgi (b) Genelge çerçevesinde incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda, söz konusu araştırmanın Müdürlüğümüzde muhafaza edilen ölçme araçlarının; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde okul ve kurum yöneticilerinin sorumluluğunda gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Harun FATSA
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..